

VITRALII

LUMINI ȘI UMBRE

Publicație editată de Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în
Retragere din Serviciul Român de Informații

DIRECTOR: Col. (r) Filip Teodorescu

Contact:

București, str. Toamnei nr. 37, sector 2

Tel.: (0040)-21-2119957

acmrr.bucuresti@acmrr-sri.ro

www.acmrr-sri.ro

©ACMRR-SRI

București 2022

ISSN 2067-2896

„VITRALII – LUMINI ȘI UMBRE”

Consultanți științifici Prof. univ. dr. Ioan Scurtu
 Prof. univ. dr. Mihail M. Andreescu
 Dr. ist. Alex Mihai Stoenescu
 Conf. univ. dr. Aurel V. David

Colegiul de redacție
Redactor șef: Col. (r) Hagop Hairabetian
Secretar de redacție: Gl. bg. (r) Maria Ilie
Membri: Col. (r) Sorin Aparaschivei
 Gl. mr. (r) Dumitru Bădescu
 Gl. mr. (r) Marin Ioniță
 Gl. bg. (r) Nechifor Ignat
 Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu
 Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
 Col. (r) Gheorghe Trifu

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate revine exclusiv autorilor acestora. Opiniile și punctele de vedere exprimate de autori în cuprinsul revistei pot să nu corespundă integral cu cele ale ACMRR-SRI. Reproducerea sub orice formă a conținutului acestei publicații este permisă cu menționarea sursei și a autorului. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

C U P R I N S

Editorial

- Au revenit frumoasele vacanțe 5

File de istorie

- Istoria unităților speciale de apărare, intervenție și luptă antiteroristă din România (I) 7
Col. (r) dr. Sorin Aparaschivei
- Spionajul ungar în România (1938-1939). Studiu de caz: complotul de la Satu-Mare 31
Dr. ist. Alin Spânu
- Instituții, activități și tematici de natură contrainformativă la Iași, în vara anului 1940 41
Col. (r) Radu Voroneanu
- Odiseea revenirii la România a părții de nord a Transilvaniei (I) 53
Col. (r) dr. Aurel V. David

Memorie profesională

- Apărarea ordinii constituționale – obiectiv constant al serviciilor române de informații. 9. Subminarea puterii de stat (V) 77
Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

Colțul optimistului

- Fruntea sus! 103
Col.(r) Hagop Hairabetian

În sprijinul culturii de securitate

- Intelligence pentru securitatea națională: Principii, metode și mijloace ale activității informative 105
Col. (r) dr. Tiberiu Tănase
- Cum a devenit *big tech* magistrala *de facto* a vieții în secolul XXI 117
Col. (r) Liviu Găitan

<u>Paqini literare</u>	125
○ Ștefan Ceașescu-Tătulescu, Costică Dogaru, Ioan Grigoraș, Gheorghe Micle de Copalnic, Ioan Florian, Ion Hârbu, Emil Dreptate, Corin Bianu, Dumitru Dănău	
<u>Din viața și activitatea ACMRR-SRI</u>	131
○ Cronologie: iunie – august 2022	
○ Întru cinstirea eroilor	
○ Prezenți în viața și cultura cetății	
○ Noi apariții editoriale: Col. (r) Maria Someșan: <i>Un univers pierdut. Lupta cu eternitatea</i> – cronică de dr. Victor Constantin Măruțoiu	
○ Marian Chirea: pictură pe malul mării	

AU REVENIT FRUMOASELE VACANȚE...

Ne face plăcere s-o spunem acum, la început de toamnă, după ce ne-am bucurat cu toții, după doi ani de restricții, de o vară „normală”, chiar dacă nu într-un totu așa cum ne-am fi dorit-o, fără caniculă, furtuni și secetă și, mai ales, fără dificultăți economice și război la granițe. O vară normală, căci am putut fi din nou alături de cei dragi, pe malul mării sau în vârf de munte ori în excursii bogate în lucruri și învățăminte pentru noi toți, indiferent de vârstă.

Pentru ACMRR-SRI, începutul verii a fost marcat de reușita organizare și desfășurare a unei îndelung așteptate Adunări Generale, căci oricât de moderne și perfecționate ar fi mijloacele de comunicare și socializare, nimic nu înlocuiește interacțiunea și relațiile umane, iar aceasta s-a văzut cu prisosință cu ocazia evenimentului menționat, ca dealtfel și în cursul numeroaselor activități realizate în această vară de mai toate Sucursalele.

Un alt aspect de natură să ne bucure este că pandemia, care a dat o nouă semnificație solidarității și camaraderiei, a plecat dintre noi lăsându-ne intacte aceste valori, dovadă fiind și modul în care cei ce i-au reprezentat pe rezerviști la Adunarea Generală și-au exprimat hotărârea de a acționa și pe viitor, cu mijloacele legale existente, pentru apărarea intereselor comune, îndeosebi în problema pensiilor, a apărării onoarei și demnității profesiei, precum și în domeniile social și medical.

Nu ne rămâne decât să salutăm alegerea în cadrul structurilor de conducere a numeroși colegi din rândul „tinerilor pensionari”, să le adresăm felicitări și urări de succes în realizarea proiectelor pe care și le-au propus, convinși fiind că, la următoarea Adunare Generală, vor avea rezultate cu care să se mândrească.

Cât despre revista „*Vitralii – Lumini și umbre*”, inaugurăm această „a doua jumătate a centenarului edițiilor” cu un studiu de mult așteptat în cadrul mai amplului proiect de prezentare a istoriei recente a structurii românești de informații prin prisma evoluției domeniilor de preocupare. După ampla

monografie dedicată apărării ordinii constituționale (continuată în acest număr cu interesante aspecte din prima etapă a evoluției statului românesc post-decembrist relevate de gl. br. (r) Vasile Mălureanu) și, respectiv, cele dedicate securității economice de gl. mr. (r) Dumitru Bădescu, actuala temă de cercetare a colegului nostru Sorin Aparaschivei are „sub lupă” primii ani ai antiterorismului românesc. La cincizeci de ani după atacul terorist de la Olimpiada de la München, studiul aduce în fața cititorului întregul context al epocii, îndeosebi aspectele specifice României, având în susținere un bogat și detaliat volum de date și documente. Dealtfel, atacul de la München este evocat și într-un proiect de jurnalistică memorialistică la care a participat colegul nostru gl. bg. (r) Dan Marin, la vremea respectivă component al Naționalei de handbal a României (medaliată la Olimpiadă), martor direct al evenimentelor.

La fel de interesante sperăm să fie și studiile de caz semnate de dr. ist. Alin Spânu și col. (r) dr. Radu Voroneanu, care abordează perioade istorice, dar cu interesante reverberații în prezent. Prin studiul col. (r) dr. Aurel V. David, marcăm cu recunoștință momentul eliberării de sub ocupație a întregului teritoriu al României.

Nu lipsesc nici din acest număr contribuțiile la promovarea și dezvoltarea culturii de securitate, semnate de col. (r) dr. Tiberiu Tănase, col. (r) Liviu Găitan cărora li se adaugă obișnuitele contribuții lirice și prezentarea activităților recente ale Asociației.

În speranța că am suscitat interesul cititorilor, îi invităm la lectură și la admirarea lucrărilor colegului nostru, pictorul Marian Chirea, evocând marea și frumoasele vacanțe...

Redacția

FILE DE ISTORIE

ISTORIA UNITĂȚILOR SPECIALE DE APĂRARE, INTERVENȚIE ȘI LUPTĂ ANTITERORISTĂ DIN ROMÂNIA (PARTEA I)

1. Introducere în tematică

Supusă acțiunilor subversive ale regimului din Uniunea Sovietică, România a fost prima țară din lume care a introdus în Codul Penal *infraacțiunea de terorism*, în anul 1926. A propus Ligii Națiunilor elaborarea unei *convenții internaționale pentru universalizarea reprimării terorismului*, fiind, de asemenea, primul stat care a evocat necesitatea stabilirii unui cadru juridic internațional de luptă împotriva acestui flagel. Problema a fost amânată însă, în anul 1934, *Societatea Națiunilor* a decis constituirea unui comitet de experți pentru redactarea unei *Convenții internaționale destinate reprimării conspirațiilor sau crimelor comise cu un scop politic și terorist*.¹ A fost convocată la Geneva *Conferința Internațională pentru prevenirea și reprimarea terorismului*, care la 16 noiembrie 1937 a adoptat două Convenții: a) pentru prevenirea și reprimarea terorismului; 2) pentru crearea unei Curți penale internaționale.

Convenția pentru prevenirea și reprimarea terorismului stipula obligația statelor de a se abține de la orice fapte care ar putea favoriza activitatea teroristă îndreptată împotriva altui stat, de a lua măsurile de prevenire și reprimare a terorismului și de a-și acorda, în acest scop, ajutor reciproc. Actele teroriste erau definite drept „fapte criminale îndreptate împotriva unui stat, al căror scop sau natură sunt de a provoca teroarea împotriva unor personalități determinate, a unor grupuri de persoane sau în public”. Deși semnată de 24 de state, Convenția din anul 1937 nu a intrat în vigoare².

Progrese în domeniu s-au obținut prin *Convenția referitoare la infraacțiuni și la anumite alte acte săvârșite la bordul aeronavelor*, încheiată la

¹ <https://www.mae.ro/node/34522>.

² Gheorghe Ardeleanu, Gheorghe Trifu, *Preocupări pentru definirea terorismului*, în volumul „Securitatea” (strict secret), nr. 1 (81)/1988, Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului, pp. 40-50; disponibil pe: www.cnsas.ro/, dosar nr. D 003334, vol. 20.

Tokio la 14 septembrie 1963, completată de Rezoluția ONU nr. 2551 din 12 decembrie 1969 intitulată „*Devierea forțată a aeronavelor civile în zbor*”, ulterior fiind adoptate convențiile referitoare la: *reprimarea actelor de capturare ilegală a aeronavelor* (1970), *reprimarea actelor ilicite împotriva aviației civile* (1971), *prevenirea și pedepsirea crimelor împotriva persoanelor protejate internațional* (1973)³ etc. La 21 decembrie 1973, prin Decretul nr. 627, România a aderat la *Convenția de la Tokio referitoare la infracțiuni și la anumite alte acte săvârșite la bordul aeronavelor*.

Notăm că în spațiul românesc noțiunea și faptele asociate terorismului încep a fi cunoscute mai intens în timpul Războiului de Independență (anii 1877-1878). Organele speciale ale statului român au consemnat atunci că din „zona secuiască” pătrundeau „teroriști” unguri care loveau spatele armatei române. Întrucât acțiunea viza și subminarea capacității de luptă a armatei ruse, partea română a informat „aliatul” rus, iar Gorceacov, cancelar și ministru de externe al Rusiei, a protestat energic la Viena.⁴

Flagelul terorismului s-a întins și în Dobrogea românească, teritoriu revendicat în secret de Rusia și de naționaliștii bulgari. Aici, cu sprijinul Rusiei, s-a constituit iredenta bulgară, a cărei activitate era dublată de brațul armat al „organizațiilor teroriste de comitagii”. În noaptea de 22 iulie 1900 a fost asasinat profesorul Ștefan Mihăileanu de la Liceul Sf. Sava, faptă executată de *comitetul secret revoluționar bulgar* sub motivul că profesorul român ducea o campanie contra revendicărilor bulgare din Macedonia.⁵

În anul 1908, la înființarea Direcției Poliției și Siguranței Generale a Statului român (DPSG), s-a creat în cadrul acesteia și „Brigada specială pentru acțiuni (anti)teroriste”.

Unirea tuturor românilor și a teritoriilor lor în anul 1918 nu a fost bine primită de unii vecini cu tendințe revanșarde și revizioniste, fapt care s-a concretizat și în sporirea și intensificarea acțiunilor extremist-teroriste la adresa statului român și a integrității sale teritoriale. DPSG s-a adaptat noilor amenințări și a organizat structuri speciale destinate „combaterii activităților

³ Vezi pe larg: Daniela Simona Orza, *Necesitatea unei Curți Penale Internaționale împotriva terorismului*, în „Universul Juridic Premium” nr. 1/2020, <https://www.universuljuridic.ro/>.

⁴ Vasile Bobocescu, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 108-109.

⁵ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată, 1885-1901*, Vol. II, Editura „Universul”, București, 1928, p. 295-299.

bolșevice de propagandă, spionaj și *terorism*”. S-a ocupat de aceasta inspectorul Romulus P. Voinescu, sarcină preluată în anul 1919 de Dumitru Zahiu, iar din anul 1920 de către inspectorul Zaharia Husărescu⁶.

Din nefericire, în ziua de 8 decembrie 1920, Max Goldstein reușește un act terorist, plasând o bombă în clădirea Senatului României, explozia ucigându-i pe ministrul Justiției Dimitrie Greceanu și senatorii Spiridon Gheorghiu și Dimitrie Radu, președintele Senatului, generalul Constantin Coandă, fiind și el grav rănit. În anul următor, Max Goldstein pregătea un nou atentat, dar a fost prins la timp, la frontieră, pe când încerca să intre în țară cu 15 kg de explozibil. Max Goldstein a sfârșit în închisoare.

În februarie 1922, serviciile speciale ale statului român au avertizat decidenții că „*teroriști* ruși, cu concursul *teroriștilor* bulgari plănuiesc mai multe atentate în România contra persoanelor de seamă și a unor edificii publice, ca măsuri de represalii în cazul în care sentința în procesele comuniștilor va fi socotită de ei ca fiind nedreaptă”⁷. Alte informații semnalau că „regimul sovietic înființase *celule teroriste* în scopul asasinării liderilor politici români care contribuiseră la actul Unirii Basarabiei cu România, precum și a acelor care aveau poziții antisovietice”.

În sprijinul organizării activităților pentru prevenirea și neutralizarea „extremist-teroriștilor”, ministerele de Interne și Apărare au emis ordine circulare și instrucțiuni. De exemplu, Ordinul instructiv nr. 8233 din 1925 „relativ la *Serviciul de Contra Informațiuni*” al Direcției Poliției și Siguranței Generale face referire și la „agenții de terorism”, la prevenirea și represiunea lor și a acțiunilor întreprinse.⁸ Mai mult, ordinul citat denotă o *concepție* și o *metodologie* unitare în domeniu. La rândul ei, Secția a II-a a MStM al Armatei Române a elaborat și difuzat la unitățile din subordine *instrucțiuni* detaliate „privind combaterea și neutralizarea spionajului, sabotajului și *terorismului*”, iar Serviciul Secret al Armatei Române, condus de Mihail Moruzov, a avut în sarcină și chestiunile legate de *terorism*, colaborând în acest sens cu structurile Ministerului de Interne. În anul 1934, la reorganizarea Serviciului Secret, găsim

⁶ Sorin Aparaschivei, *Sistemul național de informații – de la Regulamentul Organic și până după Războiul de Reîntregire Națională*, Editura Militară, București, 2018.

⁷ Arhiva Serviciului Român de Informații (se va cita: ASRI), Fond D, Dosar nr. 7333, referitor la Activitatea Serviciului de informații Sovietic în România, în anii 1922-1937, fila 1.

⁸ ASRI, Fond D, Dosar 7936 privind *Serviciul de Contraspionaj de pe lângă comandamentul trupelor din București – anii 1918-1927*, fila 141 și urm.

individualizate aici chiar două *secții* de (contra)Terorism, la *Serviciile Centrale* și la *Serviciile Exterioare*, care operau pe profil pe cele trei *fronturi* ale Serviciului S(ecret)”.⁹ Avem, așadar, secții specializate pe profil antiterorist!

În anul 1941, un *raport* de activitate menționează că Grupa I Contraspionaj a Serviciului Special de Informații (SSI/fost Serviciul „S”) s-a ocupat în acel an și de „6 cazuri de *acțiuni de terorism* sovietic, cu un total de 33 de indivizi”¹⁰.

Și în noua *organigramă* a SSI din 9 septembrie 1944 se observă că Secția Contrainformații avea în subordine *Biroul 2 Contraspionaj și (contra)Terorism*, împărțit în sub-birourile: 1-Legații, 2-Contraspionaj, 3-Servicii de informații străine, 4-Terrorism și 5-Dactilografi.¹¹ Notăm, așadar, din nou, un sub-birou specializat pe profil antiterorist!

La 27 martie 1945, Ministerul de Interne din România a emis ordinul nr. 42432 în conținutul căruia se fac referiri și la cazurile de *terorism* descoperite pe teritoriul țării, cazuri pe care organele ministerului aveau obligația să le raporteze Secției a II-a a Marelui Stat Major, desemnată ca organ superior să cerceteze astfel de cazuri.¹² Și la organizarea din septembrie 1947, remarcăm că Serviciul de Informații al Armatei Române (SIA) continua să aibă atribuții în lupta *antiteroristă*.¹³

Însă după invazia militară, ocupația sovietică și introducerea cu forța armată a regimului comunist, România a intrat sub guvernarea unui regim totalitar și obligată la vasalitate față de Uniunea Sovietică. Trupele sovietice au fost retrase din România în anul 1958, nu însă și ideologia comunistă și nici constrângerile și amenințarea cu o nouă invazie militară în caz de „rebeliune”.

2. România a preluat din modelul vest-german de luptă antiteroristă

După anul 1970, Marea Britanie a însărcinat *Special Air Service* (SAS) cu competențe în lupta antiteroristă. Cadre cu experiență ale SAS au acordat asistență de specialitate în pregătirea forțelor de șoc antiteroriste ale unor state, în special SUA și RFG. În Franța, după atentatul asupra echipei israeliene la Jocurile olimpice de la München (1972), s-au creat două structuri antiteroriste,

⁹ ASRI, Fond D, Dosar nr. 4706, privind organizarea și funcționarea SSI în timp de pace și război, în anii 1934-1939.

¹⁰ ASRI, D, Dosar nr. 8343, vol. 10, ff. 472-481.

¹¹ ASRI, Dosar nr. 9060, v.3, f. 190.

¹² ASRI, Fond D, Dosar nr. 4688, ff. 94-95.

¹³ ASRI, Fond D, Dosar nr. 8936, Vol. VI, *privind Istoricul Serviciului de Informații al Armatei*, 1947, filele 66-84.

Brigada anti-comando (BAC) și *Grupul de intervenție al Jandarmeriei naționale* (GIGN), precum și două comandouri antiteroriste formate în anii 1976-1977 în cadrul Poliției Naționale și Legiunii Străine, subordonate Ministerului Apărării.¹⁴

Deși Marea Britanie și Franța au constituit mereu modele în domeniu pentru țara noastră, în final, *Comandoul vest-german de luptă antiteroristă „GSG-9”* (*Grupa de apărare a frontierei 9*) a fost cel care a convins partea română. „GSG-9” a fost înființat la nivel federal la 26 septembrie 1972, la decizia ministrului de Interne, Hans-Dietrich Genscher. Acesta, după masacrul sportivilor israelieni din Satul olimpic și de pe aeroportul Fürstenfeldbruck München din 5 septembrie acel an, i-a ordonat lui Ulrich Wegener, specialist în cadrul „Apărării frontierei federale”, să pună bazele unei unități de elită antiteroristă. Paralel cu aceasta au fost organizate și la nivel de land formațiuni de acest gen, respectiv „Comandourile mobile de intervenție” (MEK), în unele landuri, sau „Comandourile speciale de intervenție” (SEK), pentru alte landuri. Potrivit *instrucțiunilor de serviciu*, „GSG-9” intra în acțiune în special în caz de „omor și lovituri cauzatoare de moarte, răpiri, luare de ostatici și șantaj în scop de extorcare”.¹⁵

În primii ani de la înființare, „GSG-9” era alcătuit dintr-un comandament, trei unități de intervenție, mai multe grupe tehnice (printre altele: experți în materiale explozive, scufundători-scafandri, transmisioniști, șoferi etc.), o unitate de instruire-învățământ, alta de elicoptere, precum și servicii de aprovizionare. Inima „GSG-9” o constituiau cele trei unități de intervenție (operative), fiecare unitate fiind alcătuită din 30 de luptători organizați în *grupe de conducere, ghidare și intervenție*. *Grupa specială de intervenție* era cea mai mică unitate tactică a „GSG-9”, alcătuită din 4-5 luptători care constituiau elementul portant al tuturor acțiunilor. Grupele speciale de intervenție se puteau constitui în orice moment într-o formațiune compactă de luptă. Costumele de

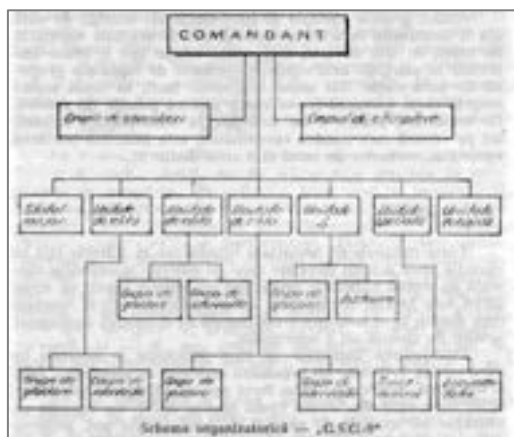
¹⁴ Pe larg în: „*Riposte antiteroriste*” (traduceri, adaptare și prelucrare de Nicolae Toma, Gheorghe Trifu, Dumitru Dănuș), *pentru uz intern*, Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului, Serviciul Editorial Cinematografic, 1980, p. 5 și urmât.; disponibil pe: www.cnsas.ro.

¹⁵ „*Riposte antiteroriste*” (traduceri, adaptare și prelucrare de Nicolae Toma, Gheorghe Trifu, Dumitru Dănuș), *pentru uz intern*, Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului, Serviciul Editorial Cinematografic, 1980, p. 5 și urmât; disponibil pe: www.cnsas.ro; vezi și: *Conception for the establishment and employment of a border-guard unit. for special police action - Grenzschutzgruppe 9*, disponibil la: <http://www.sapstf.org/pdf/1972%20GSG9%20Formation%20Document.pdf>.

luptă ale luptătorilor erau concepute astfel încât, în cazul luptei corp la corp, inamicul să nu se poată ține cu mâinile de acestea. Pentru a nu periclita pe comandantul acțiunii ori pe ofițerii care conduceau operațiile, era interzisă purtarea epoleților, semnelor de armă și a altor distincții.¹⁶

Instruirea în cadrul „GSG-9” era deosebit de dură, fiind orientată exclusiv pe inamic, pornindu-se de la ideea că orice potențial adversar dispune de grupe de sacrificiu. Pregătirea era individualizată. Sportul în general, alpinismul, parașutismul, artele marțiale, știința polițienească, dreptul, instrucția focului și tragerile, precum și psihologia constituiau fondul cursului de bază. Fiecare luptător era pregătit individual, însă și colectiv, pentru situații de intervenție. În antrenamentul pentru lupta corp la corp, o importanță deosebită o avea pregătirea psihologică, în sensul formării ca luptători și încrederii în

propriile forțe. Pe timpul exercițiilor nu se făcea nici o deosebire între funcții și grade, indiferent de greutatea din programul de pregătire. Programul era completat cu studii și discuții privind cauzele și fundamentele ideologice ale terorismului, fiind analizate diverse cazuri. Membrii „GSG-9” erau sprijiniți de specialiști și oameni de știință din toate ramurile cercetării științifice a gherilei și terorismului.¹⁷

Schema de organizare a „GSG-9”

Mărturiile specialiștilor români arată că unitatea „GSG-9” a fost luată ca model de organizare, instruire și dotare când la noi s-a decis crearea unor structuri specializate în lupta antiteroristă, sens în care s-a desfășurat și o colaborare secretă între români și vest-germani. De exemplu, colonelul Dumitru Săitoc dezvăluie că

¹⁶ *Riposte antiteroriste* (traduceri, adaptare și prelucrare de Nicolae Toma, Gheorghe Trifu, Dumitru Dănuș), pentru uz intern, Ministerul de Interne, Departamentul Securității Statului, Serviciul Editorial Cinematografic, 1980, p. 5 și urmât; disponibil pe: www.cnsas.ro/.

¹⁷ Vezi și: *Conception for the establishment and employment of a border-guard unit for special police action - Grenzschutzgruppe 9*, disponibil la: <http://www.sapstf.org/pdf/1972%20GSG9%20Formation%20Document.pdf>.

în anul 1975 a sosit în România o echipă de la „GSG-9” care s-a antrenat împreună cu omologii români.¹⁸

3. „ARTA” și „Șoimul” primele structuri speciale cu responsabilități și atribuții antiteroriste (1969-1971)

Se știe că, încă din anul 1969, în cadrul Direcției de Contraspionaj a Ministerului de Interne s-a constituit un colectiv destinat să se ocupe exclusiv și sistematic de problema studenților străini suspecti de activități teroriste, mai ales de cei palestinieni. Ofițerul, coordonator al Biroului de Contraspionaj „Orient”, a elaborat schema colectivului și planul de acțiune. Această *subunitate* a primit acronimul „ARTE” (prescurtarea de la *Arab Terrorism*), denumire care ulterior s-a transformat în „ARTA” (Planul de *Acțiune pentru Reprimarea Terorismului Arab*, n.n.).¹⁹

În baza informațiilor obținute, au fost depistate și anihilate două comandouri aparținând organizației „Septembrie Negru”, care pătrunseseră pe teritoriul României cu misiunea de a ocupa Ambasada Israelului și a sechestra personalul acesteia, respectiv de a asasina ambasadorul pe traseul locuință-ambasadă.

Însă înființarea ARTA a avut cauze mai profunde și complexe. Astăzi se cunoaște că după retragerea trupelor sovietice de ocupație din România (în anul 1958), „conducerea superioară de Partid și de stat” a țării noastre a intrat într-o amplă și gravă dispută ideologică cu Kremlinul, cu efecte profunde în relațiile bilaterale româno-ruse/sovietice, și prin extensie cu ceilalți sateliți europeni ai Uniunii Sovietice. În aprilie 1963, în cadrul Direcției de Contraspionaj din Ministerul de Interne al României s-a înființat *Sectorul state socialiste* (anti-KGB/GRU). Contraspionajul român avea bănueli și chiar indicii că organele securității sovietice, care „colaborau și finanțau” Organizația pentru Eliberarea Palestinei (creată în anul 1964) și Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei (1967), foloseau aceste organizații „palestiniene” și împotriva „conducerii superioare de Partid și de stat” din România. Securitatea de stat ungară era și ea

¹⁸ „40 de ani de antiterorism în România. Oameni despre timpuri și fapte 1974-2014”, lucrare editată de Serviciul Român de Informații (Brigada Antiteroristă), p. 15.

¹⁹ Col. (r) Hagop Hairabetian, „Cum s-a născut ARTA. Scurtă istorie de la începuturile antiterorismului în România”, în revista „Vitrallii – lumini și umbre”, anul 1, nr. 1, decembrie 2009, București, p. 23 și urmât.; a se vedea și Sevag Hagop Hairabetian, *Cu mănuși de catifea. O viață în contraspionaj*, Editura „Univers Academic”, București, 2021, pp. 147-160, capitolul: „Prima unitate antitero și prima acțiune antiteroristă anihilată în România.

suspectată că sprijinea iredenta maghiară în Transilvania. Atunci, la începutul anilor '970, în mod suspect pe litoralul românesc au loc o serie de crime care indicau o „planificare externă” cu scopul de a lovi în „turismul românesc” (contracarate prin acțiunea „Bradul”). S-au produs și continuau a se produce și deraieri inexplicabile ale unor garnituri feroviare, incendierea unor teatre, explozii în cadrul unor unități producătoare de muniție și explozivi, scufundarea unor vase de pasageri etc. Istoricul american, Jonathan Haslam, confirmă și el că în anii 1970-1980 GRU (spionajul militar rus) a folosit ca acoperire *Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei* pentru a furniza arme, inclusiv echipamente pentru fabricarea unor bombe, oferind instrucție (în Cehoslovacia și Germania de Est) unor grupări teroriste italiene (*Brigăzile Roșii*) și vest-germane (*Fracțiunea Armata Roșie*). GRU organiza în Uniunea Sovietică instruirea unor agenți operativi ai Organizației pentru Eliberarea Palestinei, condusă de Yasser Arafat.²⁰

Cunoscând legăturile oculte pe care serviciile speciale sovietice le aveau cu „terorismul palestinian”, contraspionajul român s-a adaptat și și-a legat *Sectorul anti-KGB/GRU de informațiile externe* (UM 0920) înființându-se în secret UM 0920/A, chiar în martie 1972! Litera „A” provine de la *Problema Apolodor*, conspirativul sub care contraspionajul român acționa împotriva spionajului sovietic în România. Probabil că „Apolodor” vine de la numele străzii din București unde domiciliau Ana Pauker și mulți alți activiști prosovietici, „cuib” care se afla de mult timp în atenția contraspionajului român.

Încă de la constituire, „ARTA” a fost structurată în două componente, *Comandamentul* și *Statul Major Operațional*. Membrii acestora organizau și coordonau executarea „Planului de măsuri SCUTUL” care privea „asigurarea securității reprezentanțelor diplomatice și a membrilor Corpului Diplomatic” (nr. 91200 din 10 iunie 1971)²¹ și a „Planului de măsuri privind clarificarea situației unor străini” (nr. 0091203 din 11 iunie 1971).²² Aici se organiza și se centraliza situația nominală a tuturor cetățenilor arabi aflați temporar în

²⁰ Detalii și la: Jonathan Haslam, *O nouă istorie a serviciilor secrete sovietice*, Editura Polirom, 2016, pp. 189-220.

²¹ Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (se va cita: CNSAS); Ministerul Administrației și Internelor, Dosar nr. 3629 (10), *Ordine originale, anul 1971, raport aprobat* cu nr. 91200/10.06.1971, f. 66 și următ.

²² Pentru cititorul mai puțin avizat, în fața numărului de *ordin* o singură cifră „0” înseamnă „secret”, două cifre înseamnă „strict secret”, *n.n.*

România, majoritatea cu condamnări, bănuți că reprezintă un „pericol pentru ordinea publică și securitatea statului” și „predispuși la săvârșirea de acte violente împotriva reprezentanțelor diplomatice și a personalului acestora, deturnări de avioane etc.”²³ Trebuie spus că nici în Germania Federală, țară de unde ne-am inspirat și cu care colaboram pe profil, nu exista o *unitate de sine stătătoare* pentru combaterea terorismului, ci numai un nucleu de coordonare și asigurare a cooperării forțelor angrenate în această activitate (specialiști din Departamentul pentru Apărarea Constituției, Departamentul federal al Poliției Criminale și Detașamentul GSG-9)²⁴, ceva asemănător cu ARTA de la noi.

Între timp, *pentru protecția aeronavelor și a pasagerilor Companiei TAROM*, la Direcția a II-a (Generală de Informații Interne) s-a constituit Comandamentul „Șoimul”, sub conducerea col. Emil Macri, sprijinit de șefii unor unități centrale ale Consiliului Securității Statului (CSS).

Comandamentul „Șoimul” avea în subordine și coordonare două detașamente: *Grupul operativ de însoțitori de avioane*²⁵ și *Compania de militari în termen*, ambele înființate în cadrul Comandamentului Trupelor de Securitate. Membrii detașamentelor aveau ca misiuni „însoțirea aeronavelor, participarea la controlul corporal al pasagerilor și bagajelor acestora, precum și contracararea oricăror acțiuni de deturnare în timpul zborului”.²⁶ La 5 mai 1971 (prin Direcția a II-a) conducerea Consiliului Securității Statului a aprobat „Planul privind măsurile ce se vor lua în *Acțiunea Șoimul*” unde, printre altele, s-a hotărât ca de atunci înainte toate aeronavele care efectuau curse externe să fie însoțite de către un ofițer și un militar în termen²⁷.

Din nefericire, la 27 mai 1971, pe aeroportul din Oradea o aeronavă românească cu pasageri a fost deturnată de un grup de cetățeni români (etnici

²³ CNSAS; Ministerul Administrației și Internelor, Dosar nr. 3629 (10), *Ordine originale, anul 1971*, f. 74 și următ.

²⁴ Luminița Banu, Florian Banu, *Crearea USLA. Structuri premurgătoare (1970-1977)*, în „*Securitatea 1948-1989*”, vol. I, Monografie, Coordonatori: Florian Banu, Liviu Țăranu; CNSAS, Editura Cetatea de Scaun, 2016, pp. 257-268, vezi nota nr. 538.

²⁵ Luminița Banu, Florian Banu, *Crearea U.S.L.A. Structuri premurgătoare (1970-1977)*, în: „*Securitatea 1948-1989*”, vol. I, Monografie, CNSAS, coordonatori: Florian Banu și Liviu Țăranu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 257 și următ.

²⁶ CNSAS; Consiliul Securității Statului (CSS), dosar nr. 7395 DMRU, vol. 21, f. 8.

²⁷ CNSAS; Ministerul Administrației și Internelor, Dosar nr. 3629 (10), *Ordine originale, anul 1971*, f. 18 și următ.

maghiari), echipajul aeronavei fiind obligat să aterizeze la Viena.²⁸ Cazul a determinat conducerea CSS să analizeze posibilitatea *constituirii unei subunități permanente* destinate pentru garda și securitatea aeronavelor TAROM, pe toate cursele, precum și executarea altor misiuni speciale.

Ca urmare, la 1 august 1971 s-a constituit Grupul Operativ „Șoimul”, ca *unitate independentă* în structura Comandamentului Trupelor de Securitate (CTS). „Șoimul” avea în organigramă 104 posturi din care: 4 ofițeri și 100 subofițeri, fiind constituit din două detașamente, fiecare detașament având câte 5 echipe a 10 oameni. Cei selectați pentru a intra în „Șoimul” trebuiau să fie perfect sănătoși, să aibă vârsta între 21-28 ani și să posedă noțiuni generale privitoare la limbile străine; pe cât posibil să aibă pregătire de parașutism, să cunoască proceduri privind „lupta corp la corp sau judo” etc. Vechea „Companie de militari în termen” a fost subordonată comandantului Grupului Operativ „Șoimul”²⁹.

Prin Ordinul președintelui CSS nr. 5240 din 1 august 1971 a intrat în vigoare și *statul de organizare* al Grupului Operativ „Șoimul”, compus din cele 104 posturi deja menționate. La 1 noiembrie 1971, prin Ordinul prim-vicepreședintelui CSS nr. 04104, col. Mircea Gh. Popescu a fost numit în funcția de comandant al Grupului Operativ „Șoimul”³⁰, având ca „loțiitor politic” pe cpt. Gheorghe I. Floroiu.

Grupul Operativ „Șoimul” devine astfel *prima unitate antiteroristă* organizată independent, destinată să asigure garda și securitatea pasagerilor, echipajelor și aeronavelor Companiei TAROM. Și rezultatele s-au văzut imediat. În primele zile din septembrie 1971 s-a raportat „descoperirea și zădărnicierea încercării unui grup subversiv de a săvârși evaziunea din țară, prin deturnarea avionului ce efectua curse interne pe ruta Tg. Mureș-București”.³¹

În perioada octombrie 1971 – martie 1972 s-a desfășurat primul curs de pregătire și instruire a unui grup de luptători antiteroriști format din 48 de cadre

²⁸ CNSAS; Ministerul Afacerilor Interne, Dosar nr. 3629, vol. 3, *Ordine MAI pe anul 1971*, f. 294 și următ.

²⁹ CNSAS; CSS, dosar nr. 7394 DMRU, vol. 1, *Ordine și adrese*, anul 1971; *Notă-raport cu privire la constituirea Grupului Operativ „Șoimul”*, nr. 0634693 din 30 iulie 1971.

³⁰ CNSAS; CSS, dosar nr. 7395 DMRU, vol. 21, f. 8.

³¹ CNSAS, dosar nr. 7395 DMRU, vol. 12; 1971, *Ordine ale președintelui CSS*, ff. 252-259.

selecționate din rândul structurilor de parașutiști ale Comandamentului Trupelor de Securitate.³²

4. Situația Grupului Operativ „Șoimul” în anul 1972

La 19 aprilie 1972, prin Decretul 130, se decide reorganizarea Ministerului de Interne care fuzionează cu Consiliul Securității Statului. Câteva zile mai târziu, la 5 mai 1972, are loc un eveniment deosebit de grav. Era a doua zi a vizitei oficiale a primului ministru israelian, Golda Meir, la București. Direcția de Contraspionaj a fost alertată că patru arabi au sosit în România cu misiunea de a-l asasina pe premierul israelian. S-au luat măsurile necesare și în acea seară, în jurul orei 17.30, pe o stradă laterală din apropierea „Templului Coral” au fost arestați cei patru arabi, înarmați cu pistoale mitralieră și grenade de mână. Ulterior a fost identificat cel care organizase această operațiune în persoana lui Abu Daoud (*Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei*), nimeni altul decât comandantul activ al viitorului atac terorist asupra echipei olimpice a Israelului la Jocurile de la München, produs la 5 septembrie 1972.³³

În contextul celor de mai sus, ministrul de Interne a emis Ordinul nr. 64 din 25 mai 1972, conform căruia „activitatea privind securitatea aeronavelor TAROM” urma să fie realizată de către Inspectoratul General al Miliției (IGM), prin *Serviciul Transporturi*. Iar Grupul Operativ „Șoimul”, care „cu efectivul și structura sa organizatorică aparțin de Comandamentul Trupelor de Securitate” (CTS), a trecut din punct de vedere al *muncii operative* în subordinea Serviciului Transporturi din IGM.

Din acest moment, pregătirea de luptă și de specialitate continuau să fie apanajul Grupului Operativ „Șoimul”, dar IGM se ocupa cu selecția și verificarea efectivelor de ofițeri și subofițeri necesare îndeplinirii misiunilor de însoțire a aeronavelor. IGM trebuia să procedeze la înlocuirea treptată a ofițerilor de securitate și a militarilor în termen (de la CTS) cu propriile efective.³⁴

³² Vezi pe larg: Adrian Nițoi, „De la Grupul operativ Șoimul și Statul major ARTA la Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă”, în revista „Vitralii – lumini și umbre”, anul IV, nr. 14, martie-mai 2013, p. 101 și următ.

³³ Cristian Troncotă, *Serviciile de informații și securitate în perioada Războiului rece (1948-1989)*, Editura ANI, București, 2002, p. 147.

³⁴ CNSAS; Ministerul de Interne, Direcția Secretariat, dosar nr. 3630, *Ordine originale*, anul 1972, ff. 124-125.

De remarcat și întărirea colaborării (secrete) pe profil între România, Germania Federală și Israel. La 11 septembrie 1972, doar la câteva zile după atacul terorist de la München, Ministerul de Interne român a aprobat executarea unui *plan de măsuri antiteroriste* ca urmare a unui telex de avertizare primit de Compania TAROM de la Poliția Criminală din München. Vest-germanii aveau informații că o aeronavă operată de firma locală „Neckermann” sau a unei „țări socialiste”, „care va ateriza la Berlin”, urma să fie ținta unei deturnări. Cum „Neckermann” organiza excursii și în România, folosind pentru transport și aeronavele TAROM (unele sosind din Orientul Apropiat și Mijlociu), partea română a luat măsurile „informative” cerute în astfel de situații, fiind instruite inclusiv „Echipele de însoțire a aeronavelor, care au fost dotate cu pistoale, șisuri, detectoare portabile, butelii cu substanțe chimice și cătușe” etc.³⁵

5. Reorganizarea ARTA, martie 1973

În general, ministrul de Interne, Ion Stănescu, aprecia activitatea Comandamentului și Statului Major Operațional ARTA, evidențiind că acestea au „*acționat cu hotărâre și fermitate pentru îndeplinirea sarcinilor încredințate, au reușit să contracareze planurile de acțiune a unor comandouri palestiniene, să facă inofensivi pe membrii acestora, să captureze armamentul, muniția și plicurile explozive cu care erau dotați*”. Totuși, constata ministrul, în „*activitatea Comandamentului și a Statului Major ARTA s-au evidențiat și unele neajunsuri*” și, a remarcat el, „*organizarea actuală a Comandamentului și Statului Major nu corespunde pe deplin sarcinii de prevenire a tuturor actelor teroriste și de diversiune în condițiile când metodele și formele de acțiune ale comandourilor sunt mereu diversificate*”, iar „*informațiile în problemă sunt incomplete din cauză că sarcina culegerii lor revine doar unui grup restrâns de ofițeri numai din câteva unități*”. În consecință, ministrul considera că era nevoie de mai multă centralizare/eficientizare în gestionarea informațiilor pe profil și de întărirea rolului de execuție în acțiunea antiteroristă.

Și cum rapoartele ARTA indicau intensificarea activității comandourilor din Orientul Apropiat, care în parte vizau și România, ministrul a emis Ordinul nr. 0033 din 12 martie 1973 prin care a hotărât să fie reorganizate cele două entități ARTA, astfel³⁶:

³⁵ CNSAS; Ministerul de Interne, Direcția Secretariat, dosar nr. 3630, anul 1972, f. 152.

³⁶ CNSAS; Consiliul Securității Statului, Dosar nr. 3631, vol. 9, anul 1973, f. 104.

Comandamentul ARTA, condus de general-maiorul Cosma Neagu (șeful Direcției Generale de Contraspionaj, inclusiv al Direcției a III-a/Contraspionaj/UM 0625), avea acum în componența sa ca membri (în număr de 15) pe șefii următoarelor structuri din Ministerul de Interne: UM 0920 (DIE), CTS (Comandamentul Trupelor de Securitate), direcțiile I–IX-a, IGM (Inspectoratul General al Miliției), Direcția Pașapoarte, IMB Securitate, IMB Miliție și Corpul de Control (plus Consilieri ai ministrului de Interne, *n.n.*).

Ca atribuții, Comandamentul ARTA urma să se ocupe de: coordonarea întregii activități centrale și teritoriale; îndrumarea și sprijinirea Statului Major Operațional ARTA (cu resurse umane și materiale) în rezolvarea sarcinilor care îi revin etc.

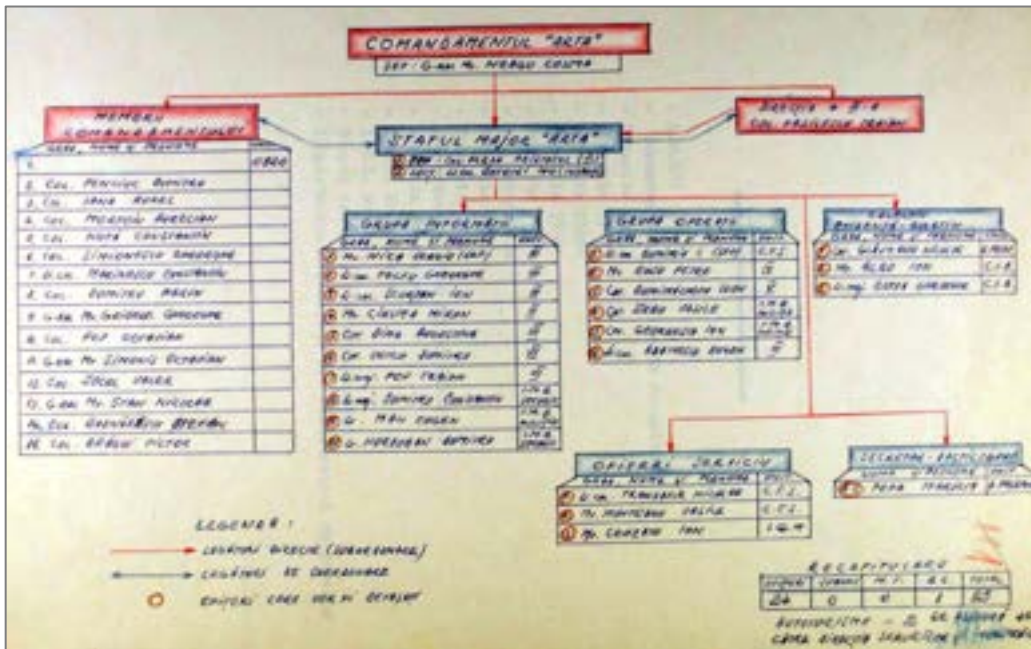
Revenind la prevederile Ordinului nr. 0033/1973, *Statului Major Operațional al Comandamentului ARTA* i se întărea în special rolul de *organ de execuție, dispoziție și control în problemă* (antiteroristă). La conducerea sa operativă erau col. Aristotel Pleșa (din Direcția a III-a/Contraspionaj) și locuitorul lt.-col. Ion Botofei (din Corpul de Control/Inspecții al ministrului).

Statul Major Operațional al Comandamentului ARTA căpăta și o anumită stabilitate și independență, acesta urmând să se constituie din „ofițeri detașați din unitățile centrale ale Ministerului de Interne, pe termen nelimitat”. El urma să aibă în componență următoarele grupări, atribuții și misiuni:

Grupa de informații; ofițerii acesteia (10 la număr) „desfășoară activitate în rândul cetățenilor de origine arabă și al legăturilor lor; pătrund informativ în organizațiile teroriste pentru a obține informații despre intențiile acestora cu privire la țara noastră” etc.

Grupa de operații, compusă din 8 ofițeri cu următoarele îndatoriri: „efectuează audieri, percheziții, investigații, identificări, instalarea și exploatarea mijloacelor TO (tehnică operativă, *n.n.*) și alte misiuni, acționând ca *echipă de intervenție*” etc., coordona și controla măsurile din Planul „SCUTUL”.

Colectiv pentru evidență – *Buletin*, având ca atribuții „întocmirea la zi a evidenței generale a tuturor cetățenilor străini de origine arabă care vin în România, precum și evidența cetățenilor români legături ale acestora, elaborează Buletinul ARTA” etc.

Permanența de serviciu, transmite ordine și dispoziții, primește date din teritoriu, înregistrează evenimentele deosebite etc.

Secretar dactilograf, detasat de la Directia Pasapoarte.

Schema de organizare ARTA, martie 1973

6. O nouă organizare a ARTA, iulie 1973

Deși organele specializate din Ministerul de Interne reușiseră să anihileze încercările repetate ale unor elemente teroriste de a se infiltra în țara noastră și a se constitui în echipe capabile să ducă acțiuni de tip comando, noul ministru de Interne, Emil Bobu, a invocat lipsuri în „discernământul necesar în selecționarea și luarea în supraveghere” a celor suspectți ca pretabili în problemă, reproșa faptul că exista o fragmentare a resurselor alocate, uneori Comandamentul ARTA primind informații neconforme cu atribuțiile etc.

Pentru remedierea situației, ministrul a emis Ordinul nr. 00276 din 19 iulie 1973³⁷ în urma căruia *Comandamentul ARTA* și-a întărit în special componenta informativ-operativă prin cooptarea tuturor șefilor de direcții care aveau atribuții informativ-operative pe profil. Acum, Comandamentul ARTA îl avea la comandă pe Șeful Direcției Generale de Contraspionaj (inclusiv șef al

³⁷ Ordinul nr. 00276 din 19 iulie 1973 abroga Ordinul ministrului nr. 0033 din 12 martie 1973.

Direcției a III-a/UM 0625), iar ca membri pe șefii: Direcției Pașapoarte, evidența străinilor și controlul frontierei; UM 0920 (inf. externe/DIE); Comandamentului Trupelor de Securitate (CTS); Direcțiilor I–V; Unităților speciale „T”, „S”, Filaj și investigații; IMB Securitate, IMB Miliție, Corpul de Control și IGM³⁸.

Statul Major Operațional ARTA și-a întărit și el latura informativă, în special în domeniul *analizei și sintezei*, beneficiind direct și de sprijinul Direcției Informațiilor Externe (UM 0920, și prin extensie cu UM 0920/A, n.n.). Organizarea era următoarea: șef col. Aristotel Pleșa (Direcția a III-a/Contraspionaj), avându-i ca locuitori pe: lt.-col. Ion Botofei (Corpul de Inspecții) și lt.-col. Neagu Ionescu (de la UM 0920). În cadrul Statului Major Operațional ARTA funcționau:

Grupa de Informații, alcătuită din 10 ofițeri de informații pe diverse profiluri;

Grupa Operativă, din 6 ofițeri;

Grupa Sineză și Evidență, 3 ofițeri;

Ofițeri de serviciu, în număr de 3;

Secretar dactilograf, 1 post.

Atribuțiile Statului Major Operațional ARTA au sporit și s-au diversificat:

- asigura: luarea de măsuri pentru: cunoașterea și anihilarea acțiunilor teroriste pe care organizațiile extremiste palestiniene ar intenționa să le comită împotriva reprezentanțelor diplomatice acreditate în România; prevenirea folosirii teritoriului României ca punct de sprijin pentru realizarea de acțiuni teroriste contra altor state;

- concura la: prevenirea deturnării și distrugerii de nave și aeronave sau a introducerii în țara noastră de armament, muniții și materiale explozive; realizarea sarcinilor prevăzute în Planul „SCUTUL”;

- desfășura „activitate contrainformativă în rândul cetățenilor străini, în scopul identificării și supravegherii persoanelor care fac parte din diverse grupuri teroriste palestiniene”;

- centraliza și sintetiza datele și informațiile culese (...).

³⁸ CNSAS; Consiliul Securității Statului, dosar nr. 3631 (vol. 5), *Ordine originale*, anul 1973, ff. 192-204.

De asemenea, Ordinul nr. 00276/1973 a impus tuturor comandanților unităților informativ-operative centrale și teritoriale ale MI să instruiască aparatul din subordine să obțină și să verifice informațiile pe profil, să ia măsuri pentru întărirea controlului informativ în hoteluri, identificarea gazdelor clandestine etc. Direcțiile I și a II-a (care formau Direcția Generală Informații Interne, *n.n.*) instruiiau și dirijau rețeaua informativă în *problemă* (antiteroristă), asigurau paza și securitatea delegațiilor străine vizate de grupările teroriste palestiniene etc. Direcției a III-a (Contraspionaj, *n.n.*) îi revenea răspunderea aplicării întocmai a măsurilor prevăzute în Planul „SCUTUL” (adică paza și securitatea reprezentanțelor diplomatice etc.). Direcția a IV-a (UM 0632/ Contraintformații militare/încorporată în Direcția Generală de Contraspionaj, *n.n.*) avea obligația intensificării activității informative în *problemă* în rândul gărzilor militare, personalului TAROM și *Unității de însoțire a aeronavelor în zbor* („Șoimul”), a depozitelor de muniții etc. ale MAPN și MI. Iar Inspectoratul General al Miliției și Comandamentul Trupelor de Securitate trebuiau să asigure efectivele necesare (inclusiv pentru Grupul Operativ „Șoimul”, *n.n.*) în aplicarea Planului „SCUTUL”.

7. Sarcini și atribuții tot mai precise pentru paza, apărarea și securitatea aeroporturilor și aeronavelor (1973)

Conducerea „supremă” a statului român era de părere că problema pazei, apărării și securității aeroporturilor și aeronavelor nu trebuia plasată doar în sarcina unor organe specializate pe profil, ci trebuia să devină apanajul întregului aparat al Ministerului de Interne. Ca urmare, la 27 septembrie 1973 „Comandantul Suprem al Forțelor Armate și președinte al Consiliului Apărării RS România” a hotărât (prin H. 004674) că asigurarea pazei și integrității aeroporturilor, aeronavelor la sol (indiferent de apartenența de stat), aeronavelor Comandamentului Aviației Civile TAROM în zbor și a pasagerilor, constituie o *sarcină importantă* care revine întregului aparat al Ministerului de Interne.

În completare, Consiliul de Miniștri a emis Hotărârea nr. 1282 (strict secret) din 4 octombrie 1973 prin care s-a instituit controlul antideturnare în cadrul „*măsurilor referitoare la paza, apărarea și securitatea aeroporturilor și aeronavelor*”.³⁹

³⁹ CNSAS, D 000125 (fost nr. 10428), vol. 6; Ministerul de Interne, Direcția Secretariat-Juridică, ff. 80-83.

Controlul antideturnare se efectua „în scopul prevenirii actelor teroriste pe aeroporturile din România, în scopul asigurării pazei și securității aeroporturilor, a aeronavelor la sol și în timpul zborului, apărarea integrității personalului navigant și a pasagerilor” și consta în verificarea tuturor bagajelor de cală, pentru ca în acestea să nu existe arme de foc, muniții sau materiale explozive; a celor de mână în scopul descoperirii și reținerii armelor albe și de foc ce ar putea fi folosite pentru agresiuni în aeronave pe timpul zborului; controlul corporal al tuturor pasagerilor (cu excepția celor prevăzuți de lege) etc.

Conform *hotărârilor* de mai sus, Ministerul de Interne, prin organele sale, organiza și răspundea de: realizarea *securității în interiorul aerogărilor și ia măsuri pentru prevenirea și lichidarea oricăror acțiuni teroriste ori de altă natură, care pot perturba buna desfășurare a activității, sau pune în pericol viața și integritatea corporală a persoanelor*; verificarea persoanelor care intrau în aerogări; participarea, prin personal specializat, la *asigurarea securității* aeronavelor românești, personalului navigant și pasagerilor; efectuarea controlului antideturnare pe toate aeroporturile din România, inclusiv la călătorii în tranzit etc.

Atribuții și sarcini pe linia *controlului antideturnare* aveau și alte ministere, de exemplu: *Ministerul Apărării Naționale* organiza și răspundea de paza, apărarea și securitatea aeroporturilor, aeronavelor la sol, indiferent de apartenența la stat, de integritatea personalului navigant și a pasagerilor, în care scop prin organele sale trebuia să ia măsurile necesare. Ministerul Comerțului Exterior avea atribuții prin organele vamale. Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini Unelte și Electrotehnice răspundea de paza aeronavelor aflate în fabricație, reparație, până la predarea lor beneficiarilor. Ministerul de Externe urma să facă demersuri diplomatice pentru ca pasagerii străini care călătoreau cu navele românești să fie supuși controlului antideturnare pe baze de reciprocitate. Între responsabilitățile Ministerului Apărării Naționale, Ministerului de Interne și Ministerului Comerțului Exterior intrau și măsurile necesare asigurării efectivelor/personalului necesar pentru a pune în aplicare prevederile de mai sus.

*

În ciuda tuturor eforturilor organizatorice și de reglementare de până atunci, conducerea statului și cea a Ministerului de Interne doreau „o mai mare

exactitate în acțiune în competența tuturor organelor care concură la executarea măsurilor de pază și apărare a aeroporturilor și aeronavelor”. Ca soluție, sub motivația „creșterii calității și eficacității activității”, ministrul Emil Bobu a ordonat *stabilirea sarcinilor în mod distinct pentru fiecare unitate a Ministerului de Interne*. În acest scop, a emis Ordinul nr. 00348 din 12 noiembrie 1973 referitor la „prevenirea evaziunilor aeriene, a răpirii și deturnării de avioane, asigurării securității și ordinii publice în incinta aerogărilor, participării la însoțirea în zbor și escale a aeronavelor TAROM, pentru asigurarea contrainformativă a obiectivelor centrale și teritoriale ale aviației civile, precum și pentru prevenirea actelor de terorism îndreptate împotriva unor reprezentanțe diplomatice acreditate în România și a personalului acestora”.⁴⁰ Noul ordin (00348) abroga „Planul de măsuri nr. 13/91200 din 10 iunie 1971 și Ordinul nr. 0191 din 5 decembrie 1972 (!).

Acum, în problema enunțată răspunderile reveneau în mod concret „direcțiilor centrale operative, Inspectoratului Municipiului București și inspectoratelor județene ale Ministerului de Interne, pe raza și domeniul lor de activitate”; iar în situațiile în care se impunea, se realiza cooperarea și cu organele de pe aeroporturi ale MAPN și Ministerul Comerțului Exterior, astfel:

- Direcția a IV-a (*Contrainformații militare, n.n.*) *asigura contrainformativ personalul* care încadra Comandamentul aviației civile și a personalului teritorial din subordine etc., ofițerii ai acestei Direcții urmând să participe nemijlocit în comisile care efectuau pregătirea și controlul aeronavei la sol și în zbor și luau măsuri de cunoaștere și prevenție.

- Inspectoratul Municipiului București și inspectoratele județene ale MI organizau și executau *controlul documentelor de identitate* ale persoanelor care intrau în aerogări etc. Era întărit controlul la punctele de frontieră, rutiere, fluviale și maritime, asupra persoanelor suspecte de activități teroriste, inclusiv asupra persoanelor aflate în tranzit.

- Comandamentul ARTA continua să desfășoare *activitate informativ-operativă* în rândul cetățenilor români și străini care aparțineau sau simpatizau (sprijineau) organizațiile teroriste (conform Ordinului nr. 000235/1973!), însă Ordinul 00348/1973 a întărit acest atribut al Comandamentului ARTA dispunând urmărirea informativă *prin repartizarea nominală a cazurilor pe*

⁴⁰ CNSAS; Consiliul Securității Statului, dosar nr. 3631, vol. 8, Ordine originale, anul 1973, ff. 38-48.

compartimente de muncă și ofițeri a tuturor elementelor suspecte care aparțin sau simpatizează (sprijină) organizațiile teroriste și care își desfășoară activitatea în aceste obiective sau în mediile ce pot constitui puncte de sprijin în vederea pregătirii unor acțiuni teroriste!

- Comandamentul Trupelor de Securitate (CTS) participa, în situații deosebite, la paza și apărarea aeroporturilor, pasagerilor, a porturilor maritime și fluviale și a podurilor peste Dunăre (activități care curent se aflau în sarcina MApN, *n.n.*). De asemenea, CTS participa, prin *Unitatea de însoțire a avioanelor în zbor* („Șoimul”, *n.n.*), la paza și apărarea militară și asigurarea securității aeronavelor TAROM care transportau pasageri și marfă, a personalului navigant și a pasagerilor pe timpul zborului pe cursele interne și externe, precum și la escalele de scurtă durată. CTS efectua și controlul antideturnare, conform HCM nr. 1282 din 4 octombrie 1973. *Unitatea de însoțire a avioanelor în zbor* participa și la executarea unor sarcini contrainformative pe timpul îndeplinirii misiunilor - sub controlul și îndrumarea Direcției a IV-a.

Totodată, s-au pus bazele unei gestiuni informatizate pe profil antiterorist la nivel național prin aceea că *Centrul de Informatică și Documentare* urma să organizeze evidența tuturor persoanelor cu intenții de evaziune aeriană, răpiri și deturnări de aeronave, comunicând imediat datele (în timp real și util) celorlalte unități care aveau atribuții și sarcini pe acest profil de activitate.

8. Înființarea UM 0625/RP – unitate specializată în organizarea, coordonarea și îndrumarea activității pentru combaterea terorismului (1973-1974)

Analizele, prognozele și experiența dobândită relevau necesitatea înființării unui *organ specializat destinat să asigure la nivel național prin forțe proprii și cu sprijinul altor unități organizarea, coordonarea și îndrumarea întregii activități de combatere a terorismului*. Pentru completarea acestei necesități, ministrul de Interne a emis Ordinul nr. 000235/1973 care stipula și înființarea UM 0625/RP⁴¹, subordonată Direcției a III-a (Contraspionaj/UM 0625). Atribuțiile și sarcinile UM 0625/RP derivau și din Hotărârea Consiliului

⁴¹ Elis Pleșa, Liviu Pleșa, *Organizarea, atribuțiile și conducătorii structurilor centrale de Securitate în perioada 1967-1978*, în: „*Securitatea 1948-1989*”, vol. I, Monografie, CNSAS, coordonatori: Florian Banu și Liviu Țăranu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 164 și următ.

de Miniștri nr. 1282 din 4 octombrie 1973 privind „paza, apărarea și securitatea aeroporturilor și aeronavelor”.⁴²

A urmat Ordinul de ministru nr. 00448 din 29 mai 1974 (Emil Bobu) având ca obiect: „prevenirea, descoperirea și neutralizarea oricăror acțiuni teroriste pe teritoriul României, a evaziunilor aeriene, răpirilor și deturnărilor de avioane, asigurarea securității și ordinii publice în incinta aerogărilor, în zbor și pe timpul escalelor aeronavelor TAROM, acoperirea contrainformativă a obiectivelor aviației civile”. Pentru realizarea acestui deziderat, conform Ordinului nr. 00448/1974, ministrul a desemnat Unitatea Militară 0625/RP drept *organul specializat, de profil, al Ministerului de Interne, destinată să asigure, prin forțe proprii și cu sprijinul unităților centrale și teritoriale ale ministerului, organizarea, coordonarea și îndrumarea întregii activități de combatere a terorismului.*

Îndatoririle UM 0625/RP erau: „urmărirea informativă specială asupra celor mai periculoase elemente teroriste, ia sub control cazurile lucrate pe linie de terorism, participă la executarea supravegherii informative generale (în domeniu, *n.n.*), creează rețea informativă pe profil de combatere a terorismului; desfășoară, în cooperare cu alte unități, acțiuni operative directe în scopul identificării elementelor suspecte de terorism; asigură pregătirea aparatului propriu, ține evidența operativă a tuturor elementelor suspecte de terorism și a legăturilor acestora” etc.

Ordinul nominalizează entitățile centrale și teritoriale cu atribuții și sarcini specifice, care aveau obligația să sprijine activitatea UM 0625/RP, astfel: „Comandanții (șefii) unităților centrale, Inspectoratul Municipiului București și ai inspectoratelor județene ale MI, în sectoarele de activitate, răspund de organizarea, conducerea și coordonarea măsurilor ce se impun” pentru „prevenirea, descoperirea și neutralizarea oricăror acțiuni puse la cale împotriva țării noastre de elemente teroriste; prevenirea evaziunilor aeriene, răpirilor, distrugerilor sau deturnărilor de aeronave”, precum și „organizarea securității și pazei în locurile și mediile vizate sau în care s-ar putea organiza acțiuni teroriste”. Toți cei nominalizați erau obligați să „comune operativ UM 0625/RP datele și informațiile ce se referă la apariția sau identificarea

⁴² CNSAS; Ministerul de Interne, Direcția Secretariat-Juridică, Dosar nr. 3632, Ordine originale 1974.

elementelor suspecte că aparțin sau sprijină grupările teroriste, precum și cazurile urmărite prin dosare informative”.⁴³

Colonelul Aristotel Pleșa, șeful Statului Major Operațional ARTA, a fost numit comandantul UM 0625/RP. Prin Ordinul ministrului nr. II/3207 din 1 iunie 1974 (semnat de prim-adjunctul Nicolae Doicaru)⁴⁴, 29 de ofițeri din Direcțiile a III-a, I, a II-a, CTS etc. au fost mutați în interes de serviciu la UM 0625/RP, printre ei: lt-col. Ion R. Botofei, cpt. Augustina Dima, cpt. Traian Pop, mr. Sergiu Nica, col. Aurel Dascălu, lt-col. Ioan Scorțanu, lt-col. Ladislau Bartha etc. La 15 aprilie 1975 în cadrul UM 0625/RP s-au făcut și următoarele numiri: col. Aristotel Pleșa, șef la *Serviciul III operații*; col. Ionel Sîrbu, șef la *Serviciul IV Tehnic-Operativ*; lt-col. Ion Botofei, șef la *Serviciul I Informativ*; mr. Sergiu Nica, șef la *Serviciul II Informativ*.⁴⁵

Și încă o precizare: Ion Botofei (locuitor al comandantului UM 0625/RP) își amintea că litera „P” din coada indicativului unității venea de la numele comandantului ei, respectiv col. Aristotel Pleșa (1974-1975), și că litera „P” a fost ulterior înlocuită cu litera „B”, inițiala numelui noului comandant al unității Ștefan Blaga (1975-1985).⁴⁶ Într-adevăr, unele documente de arhivă par să „confirme” această ipoteză, Blaga apărând ca șef al UM 0625/RB în 1975.

Însă în realitate avem de-a face cu două unități distincte: UM 0625/RP și UM 0625/RB. Dovadă este și Ordinul nr. 0090139 din 6 august 1974 al ministrului Emil Bobu referitor la acțiunea „Gloria 74”, unde printre altele s-a ordonat ca „UM 0625/RP și UM 0625/RB să își întocmească *planuri separate de măsuri proprii*, în problemele de competență, pe care le vor prezenta conducerii ministerului”.⁴⁷ De altfel, existența UM 0625/RB se relevă documentar încă din anul 1973, fără a rezulta în mod expres sarcinile și misiunile acesteia, însă unele indicii arată că aceasta se ocupa cu *contrainformațiile/contraspionajul militar în sprijinul ARTA*, unitatea fiind

⁴³ CNSAS; Ministerul de Interne, Direcția Secretariat-Juridică, Dosar nr. 3632, Ordine originale 1974.

⁴⁴ CNSAS; MI, dosar nr. 7401 DMRU, vol. 15, *Ordine ale adjunctului ministrului de Interne*, 1974, ff. 15-20.

⁴⁵ CNSAS; MI, dosar nr. 7403 DMRU, vol. 2, *Ordine ale adjuncților și secretarului general al MI*, 1975, ff. 365-376.

⁴⁶ În lucrarea: „40 de ani de antiterorism în România. Oameni despre timpuri și fapte 1974-2014”, editată de Serviciul Român de Informații (Brigada Antiteroristă” (2014), p. 5.

⁴⁷ CNSAS; MI, Direcția Secretariat-Juridică, Dosar nr. 3632, *Ordine circulare originale*, 1974, ff. 122-125.

subordonată Direcției a IV-a și IGM din MI. Informația trebuie coroborată cu faptul că în anul 1967 Direcția de Contraspionaj (a III-a) și Direcția de Contrainformații Militare (a IV-a) au fost unificate în cadrul nou constituitei *Direcții Generale de Contraspionaj*, ai cărei șefi au fost Nicolae Stan (1967-1969) și Neagu Cosma (1969-1973). Această situație duce la concluzia că în cadrul „ARTA” existau unități specializate după originea și natura „civilă” sau „militară” a fenomenului terorist cu care România se confrunta.

Colonelul Ștefan Blaga, specialist în contraspionaj militar, a avut în coordonare/responsabilitate ambele unități, atât UM 0625/RP cât și 0625/RB. Există un ordin al președintelui CSS din 15 martie 1972, conform căruia de la această dată „col. Ștefan I. Blaga din Direcția a IV-a (contrainformații militare, *n.n.*) se eliberează din funcția de șef serviciu special C.I. (contrainformații, *n.n.*) și se numește în funcția de adjunct șef de direcție”. De la 1 februarie 1964 și până în momentul noii numiri (martie 1972) Ștefan Blaga a îndeplinit funcția de șef al Serviciului Special Contrainformații al Armatei a II-a, Direcția a IV-a, în cadrul căreia exista și corespondentul militar al *Sectorului contraspionaj state socialiste*, sector care s-a reorganizat chiar în martie 1972, când i s-a dat indicativul UM 0920/A. Iar Ștefan Blaga cunoștea limba rusă, lucra pe profil antiterorist și în „Problema Specială” (anti-GRU), fusese la specializare la Moscova în perioada 1957-1958.⁴⁸

9. Adoptarea concepției (doctrinei) unitare în organizarea, conducerea și combaterea acțiunii teroriste (1975)

După emiterea Ordinului nr. 00448/1974, conducerea ministerului de Interne continua să constate greutăți în eficientizarea deplină a modului de organizare și executare a activității antiteroriste. De această dată ineficiența era pusă pe absența unei „concepții unitare în lupta împotriva elementelor teroriste”, care să pună accent în special pe *acțiunea preventivă*. S-au făcut demersurile necesare și, la 13 mai 1975, Biroul Executiv al Consiliului de Conducere al Ministerului de Interne a aprobat „*Nota-raport nr. 00387.609 cu privire la concepția referitoare la combaterea acțiunilor teroriste*”.⁴⁹ La 20 mai 1975, în baza aceleiași note-raport, (având antetul UM 0625/RP), ministrul a „legiferat” „*Concepția privind organizarea și desfășurarea acțiunilor unităților*

⁴⁸ CNSAS dosar nr. 7397 DMRU, vol. 24; MAI, Serviciul Organizare Mobilizare, *Ordine CSS. Președinte*, ff. 430-433.

⁴⁹ CNSAS; Ministerul de Interne, Direcția Secretariat-Juridică, Dosar nr. 3633, *Ordine ale conducerii ministerului cu semnături originale*, anul 1975.

și organelor Ministerului de Interne pentru combaterea terorismului”⁵⁰ (conexată cu viitorul Ordin nr. 00650 din 25 mai 1975, vezi mai jos, *n.n.*).

Potrivit *Concepției*, pentru conducerea unitară a acțiunilor de combatere a terorismului se constituiau (redefineau) la nivel central următoarele organe:

a) *Comandamentul ARTA*, care asigură coordonarea activităților și măsurilor ce se întreprind pentru prevenirea acțiunilor teroriste și exercită conducerea nemijlocită a acțiunilor de intervenție, în scopul neutralizării, capturării sau lichidării elementelor teroriste, dispune eventualele evacuări ce se impun, inițiază și poartă tratative când situația operativă solicită această măsură.

b) *Statul Major Operațional* – ca organ de lucru (executiv, *n.n.*) al Comandamentului ARTA, cu puncte de conducere:

de bază:

Ministerul de Interne, la sediul său;

Inspectoratul General al Miliției, la sediul central;

Comandamentul Trupelor de Securitate, cazarma Băneasa;

UM 0625/RP, în str. Tudor Arghezi nr. 63.

de rezervă: 1 punct la Otopeni, 1 punct de comandă mobil.

Concepția nominaliza ca fiind „mai periculoase pentru România” următoarele grupări extremist-teroriste: „Septembrie Negru” (palestiniană), „Armata Roșie” japoneză, „Baader Meinhof” din RFG, „Tupamaros” din America Latină (Uruguay, *n.n.*), „Ustași” iugoslavi din emigrație, și „Tinerii Sioniști” din Israel.

Concepția definea și următoarele noțiuni:

Combaterea terorismului „cuprinde activitatea de prevenire, paza și intervenția unităților și organelor Ministerului de Interne în scopul descoperirii, neutralizării și lichidării acțiunilor teroriste”.

Prevenirea terorismului „constituie sarcina principală și acțiunea de bază a tuturor unităților și organelor Ministerului de Interne în ansamblul luptei antiteroriste și constă în totalitatea măsurilor informativ-operative, tehnice, de control acces, de pază și apărare, luate cu anticipație, în scopul zădărnirii planurilor grupărilor extremist-teroriste și asigurarea securității persoanelor și obiectivelor aflate în atenția acestora”. Măsurile de prevenire a actelor teroriste urmau să se execute neîntrerupt, în mod activ, prin forme și mijloace variate, cu

⁵⁰ CNSAS; MI, Direcția Secretariat-Juridică, dosar nr. 3633, vol. 6, *Acte normative*, 1975, ff. 232-237.

responsabilități precise pe categorii de forțe participante. O atenție deosebită urma să se acorde activității informativ-operative, instruirii întregului potențial informativ al MI cu sarcini pe linie de antiterorism, creării și dezvoltării unei rețele informative pe profil (...).

Intervenția antiteroristă avea loc atunci când măsurile de prevenire nu și-au atins scopul și consta în „ansamblul măsurilor și acțiunilor desfășurate de unitățile Ministerului de Interne cu hotărâre, fermitate și rapiditate, pentru neutralizarea și lichidarea elementelor teroriste, eliberarea ostaticilor (dacă au fost luați) și restabilirea ordinii”.

Neutralizarea „urmărește scăderea capacității de acțiune a elementelor teroriste prin manevre abile de înșelare și derutare, prin întrebuințarea unor mijloace chimice, toxice, medicamentoase, izolarea obiectivului și a teroriștilor”.

Acțiunea de lichidare „se execută numai la ordin, în caz de extremă necesitate, când măsurile de neutralizare nu au dat rezultate. Lichidarea elementelor teroriste constă în asaltul prin foc și mișcare, executat cu rapiditate de către forțele destinate pentru intervenție, urmărindu-se capturarea sau nimicirea teroriștilor și protecția personalului obiectivului”.

Ordinul pentru intervenție se transmitea de UM 0625/RP, cu aprobarea ministrului de Interne sau a primului adjunct care coordona activitatea acesteia.

În București existau 9 grupări care aveau în sarcină apărarea obiectivelor, în număr de 61, între acestea Gruparea 1 avea în repartizare aeroporturile Otopeni, Băneasa și reședința ambasadorului Iordaniei. Obiectivele din teritoriu se stabileau de către șefii inspectoratelor.

Concepția obliga la *cooperarea pe profil antiterorist* sub comanda unică a UM 0625/RP următoarele unități: Direcția Pașapoarte, organele de miliție, Comandamentul Trupelor de Securitate, Comandamentul pentru Tehnică Operativă și de Transmisii și Comandamentul Serviciilor și Înzestrării, Unitatea Specială „F” (filaj), unitățile teritoriale (județene).

Nota-raport nr. 00387.609 din 13 mai 1975 dispune „necesitatea realizării unei Unități independente Speciale de Luptă Împotriva Terorismului! Aceasta urma să se constituie din: UM 0625/RP, subunități din trupele de securitate, efective de miliție și din Unitatea specială „F”. Era fixat un termen de trei luni în care să prezinte propuneri toate organismele cu atribuții și responsabilități în lupta antiteroristă. (va urma)

SPIONAJUL UNGAR ÎN ROMÂNIA (1938-1939)

STUDIU DE CAZ: COMLOTUL DE LA SATU-MARE

Accentuarea presiunii la granița de vest, în urma succesorilor revizioniste obținute de Ungaria în Cehoslovacia (1938), a impus o atenție sporită din partea structurilor informative românești pentru destrămarea acțiunilor subversive în România. La descoperirea și anihilarea unor nuclee de propagandă, spionaj, sabotaj și terorism și-au adus contribuția toate structurile de securitate națională, care au colaborat cu foarte bune rezultate în schimbul de date și în sprijinul reciproc pe teren.¹

Unul din marile succese ale structurilor informative/contrainformative naționale a fost înregistrat în 1939 și a scos la iveală intențiile profund subversive ale statului ungar la adresa României. Complotul organizat împotriva siguranței statului român, inițiat în Satu Mare și dezvoltat în alte localități din Transilvania, a dovedit că acțiunile inițiate de Ungaria au trecut de la o etapă propagandistică (și teoretică) la una practică (pe teren).

În timpul realipirii Ucrainei Subcarpatice la Ungaria (noiembrie 1938), când în statul maghiar se simțea o oarecare încordare, s-a indus speranța că în viitorul apropiat se va putea încerca și recâștigarea altor teritorii pierdute la finalul Primului Război Mondial. Efectele acțiunii subversive din Cehoslovacia au fost vizibile și în Transilvania, unde au fost identificate și anihilate formațiuni paramilitare maghiare, care aveau rolul de a pregăti evenimentele perturbatoare ale ordinii publice și siguranței naționale. Însăși propaganda oficială a guvernului de la Budapesta nu a făcut un secret din obiectivul următor

¹ Pentru mai multe detalii, a se consulta: C. Neagu, D. Marinescu, *Fapte din umbră*, vol. IV, Editura Politică, București, 1983, p. 104-134 (*Acțiuni desfășurate împotriva României de către membrii organizațiilor horthyste în perioada premergătoare și în timpul celui de-al doilea război mondial*); Mihai Stratulat, *Revizionismul și neorevizionismul ungar*, Editura Globus, București, 1994, p. 165-274 (*Organizații terorist-diversioniste în slujba revizionismului*); Cornel Grad, *Al doilea arbitraj de la Viena*, Institutul European, Iași, 1998, p. 66-70 (*Acțiuni teroriste, de diversiune și spionaj maghiare în Transilvania 1939-1940*); Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, Editura „Ion Cristoiu”, București, 1999, p. 164-178 (*Informații secrete, acțiuni diplomatice și măsuri cu caracter militar la granița de vest a României, februarie 1938-august 1940*); Nevean Tunăreanu, Constantin Aioanei, *Acțiuni ale spionajului ungar împotriva României în perioada 1940-1950*, București, 1996.

al politicii externe: Transilvania. Primul-ministru ungar Teleky Pal² a afirmat public, la 24 aprilie 1939, că anexarea Transilvaniei „*rămâne pe primul plan*”³ al politicii sale, iar acest lucru se va întâmpla într-o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp. O notă a Serviciului Special de Informații (SSI) din 22 iunie 1939⁴ a prezentat factorilor decidenți români analiza discursului ministrului de externe ungar, contele Istvan Csaky⁵, care a criticat vehement Tratatul de la Trianon și lipsa de drepturi ale congenerilor săi din statele succesoare ale Imperiului austro-ungar. Acesta a arătat că Cehoslovacia „*își prigonea cetățenii de altă limbă*”⁶, fapt care a impus intervenția marilor puteri, iar următoarea țară care refuza drepturi maghiarilor este România. Discursul contelui Csaky a fost preluat și comentat pozitiv de presa italiană, care s-a situat în totalitate de partea revendicărilor ungare.

În acest context, a fost conceput un plan pentru crearea de organizații armate în rândul maghiarilor din România, care să pregătească terenul și să secondeze, la timpul potrivit, o eventuală acțiune a armatei ungare. Planul a fost conceput la Marele Stat Major ungar, care a prevăzut etapele acestuia. Prima etapă consta în neutralizarea acțiunii române prin înlăturarea obstacolelor, preluarea sau distrugerea serviciilor publice și căilor de comunicații (șosele, poduri, căi ferate etc.). De remarcat că ideile de bază ale planului și transpunerea în aplicare au revenit purtătorilor de sutană – catolici și reformați – adică tocmai de cei cărora datoria le-ar incumba de a veghea asupra credincioșilor, de a recomanda pace și înțelegere, muncă cinstită și îndeplinirea datoriei față de statul român.

² Teleki Pal, conte Szek (n. 1 noiembrie 1879, Budapesta – 3 aprilie 1941, Budapesta) geograf și om politic ungar. A deținut funcția de prim-ministru în perioadele 25 iulie 1920 – 14 aprilie 1921 și 16 februarie 1939 – 3 aprilie 1941. La 12 decembrie 1940 a semnat, la Belgrad, un tratat de prietenie cu Iugoslavia, iar la 2 aprilie 1941 regentul Horthy a acceptat ca trupele ungare și germane să atace statul vecin. Considerându-se dezonorat, Teleki Pal s-a sinucis.

³ Cristian Troncotă, *România și Frontul Secret*, Editura Elion, București, 2008, p. 216.

⁴ Documentul a fost editat în Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, vol. II, Editura ANI, București, 2003, p. 11-14.

⁵ Istvan, conte Csaky (n. 1894 – d. 1941), diplomat de carieră. A deținut funcția de secretar al delegației ungare la semnarea tratatelor de pace după Primul Război Mondial (1920) și a fost ministru de externe în perioada 1938 – 1941.

⁶ Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, op. cit., p. 11-14.

Organizația subversivă de la Satu Mare a luat ființă în octombrie 1938 la inițiativa preotului dr. Köpf Karoly de la Episcopia romano-catolică din oraș, fost profesor de teologie. Acesta a acceptat sfaturile și indicațiile preotului dr. Orosz Gabor, bibliotecar la Universitatea din Budapesta și fost preot la Satu-Mare,

Organizația subversivă Satu Mare

identificat ca recrutor al serviciului de informații ungar și „conducătorul acoperit”⁷ al minorității maghiare din Ardeal. Conform indicațiilor, Köpf Karoly a constituit un comitet central al mișcării, alcătuit din șapte persoane: Göbl Zoltan, medic; Sarkady Gabor, farmacist; Linzenbold Ferencz (șvab maghiarizat), preot dr. și profesor de teologie; Heinrich Victor, droghist; Simon Zoltan, muncitor în fabrica „Princz”; Szekely Sandor, frizer; Roth Bela, fabricant cântare. Aceștia au ținut ședințe bilunare în care au discutat probleme de interes și asigurarea legăturii confidentiale cu Budapesta, până la evenimentele din Cehoslovacia, când granița de vest a fost închisă, iar ei au întrerupt acțiunea.

Prin intermediul preotului dr. Orosz Gabor din Budapesta (care, ulterior, s-a mutat la Debrețin), Köpf a efectuat o călătorie în Ungaria (februarie 1939) și a ajuns în contact cu locotenentul-colonel Csukos și căpitanul Szigetvary din Marele Stat Major ungar, cu care a stabilit planul de acțiune. Marele Stat Major a pus la dispoziție armele și materialul exploziv și a indicat persoanele de sprijin și sarcinile de îndeplinit la momentul oportun. Finanțarea acțiunii subversive a costat Budapesta peste 2,5 milioane lei; 2.000.000 lei au fost distribuiți inițiatorilor și colaboratorilor principali, iar 650.000 lei au fost destinați pentru organizarea în teritoriu și către executanți.

Centrul acțiunii a fost stabilit în reședința Episcopiei romano-catolice din Satu-Mare, unde se aflau cartierul general și depozitul de armament și

⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Președinția Consiliului de Miniștri-Serviciul Special de Informații (în continuare: PCM-SSI), dosar 19/1939, f. 6.

explozibili; tot aici a fost amplasat un post de radioemisie clandestin (în turnul clădirii seminarului episcopiei), prin care să se țină legătura cu Budapesta pentru a primi ordine și a transmite evoluția situației. Pentru început s-a trecut la organizarea a două nuclee, la Satu Mare și Oradea.

Organizația din Satu Mare, condusă de preotul Köpf, avea următoarea alcătuire: dr. Göbl Zoltan, Sarkadi Gabor, dr. Linzenbold Ferencz, Heinrich Victor, Simon Zoltan, Szekely Sandor, Roth Bela, Kor Andrei, debitant, Kaiser Francisc, intendent la Episcopie, Frink Francisc, profesor de religie și pedagog la internatul catolic, dr. Hossu Ladislau, preot, Pataki Ladislau, Meszaros Ioan, secretarul episcopiei.

Alte 16 persoane erau încadrate în organizație, în eșalonul secund, dintre care trei preoți, patru intelectuali, comercianți și industriași locali.

Organizația din Oradea a fost înființată de preoții Osvald Ioan și dr. Hossu Ladislau, fiind compusă din: Lakatos Ladislau (șef), fost funcționar la primărie,

Lengyal Andrei, comerciant, Steri Endre, învățător, Hegedus Alexandru, Saby Zoltan, elev în cl. VIII-a (azi clasa a XII-a) a Liceului de Stat „Em. Gojdu”, Borsanszky Iosif, preot, Nagy Gheorghe, proprietar, Csicsmany Eugen, învățător, Papp Adalbert, inginer, Doboczy Gheorghe, inginer. Alte 10 persoane formau eșalonul al doilea, între care un preot, un profesor, un învățător, un funcționar, un farmacist și restul meseriași.

În al doilea rând, s-a acționat pentru înființarea de nuclee și echipe în alte localități din Transilvania. Organizarea a revenit preotului dr. Linzenbold Ferencz și dr. Göbl Zoltan, care au vizitat zonele de acțiune și au reușit să creeze nuclee în următoarele localități:

Nuclee și echipe pe teritoriul Transilvaniei

- Cluj: Poczi (șef), inginer CFR, Banyai Carol, Welzer Eugen (ambii angajați) și alte 20 de persoane;

- Baia Mare: Reday Carol, preot evanghelic, Olah Alexandru, preot reformat și Pakocs Carol, preot romano-catolic;

- Marghita (județul Bihor): Wilhelm Iuliu, comerciant;

- comuna Carastelec (județul Sălaj); Hossu Vasile, preot romano-catolic;

- Abrud: Metz Iuliu, avocat;

- Miercurea Ciuc: Adrorjan Emeric, proprietar, Szanto Emeric, casier, Peter Ștefan, învățător, Anghel Ștefan, proprietar;

- Zalău: Mezey Mihai, preot reformat;

- Homorod-Sat (județul Ciuc): Bakcsy Albert, comerciant, Szakacs Iosif, morar;

- Cehu Silvaniei (județul Sălaj): Szakacs Janos, șofer;

- Șumuleu (județul Ciuc): Szücs Dionisie, călugăr, Iacob Emeric, pustnic;

- Șugatag (județul Baia Mare): Luczky Francisc, preot;

- Târgu Mureș: Peter Coloman, Angy Dionisie, directorul Gimnaziului romano-catolic.

În alte centre – Arad, Timișoara, Mediaș, Brașov – organizatorii nu au găsit aderenți care să se afilieze la planul lor subversiv.

După organizarea nucleelor au fost aduse din Ungaria armele și explozibili. Delegații Marelui Stat Major ungar au transportat încărcătura letală în comuna Csenger (la granița cu România), depozitând-o la preotul catolic Gyulai Mihaly. De aici au fost preluate de Kaiser Francisc, care le-a trecut clandestin în România și le-a distribuit către locuințele personale ale lui Pataki Ladislau și Koos Andrei. După un timp, la cererea lui Ioan Meszaros, secretar consistorial, materialul a fost adus la reședința Episcopiei din Satu Mare. De aici a fost apoi transportat, prin oameni de încredere, în diferite localități din Transilvania. Astfel, în Oradea s-a depus la Lengyel Andrei și Saby Zoltan; în comuna Bobești la Szoboszlai Pavel; în Marghita la Wilhelm Iuliu; în Baia Mare la Olah Alexandru; în Șumuleu-Ciuc în mănăstirea călugărilor franciscani; în Odorhei, în mănăstirea franciscană, sub paza călugărului Deszö Ipoly; în Zalău, la Mezey Mihai.

Preotul Köpf a fost instruit în mănuierea armamentului, a explozibililor și bombelor la Fabrica de armament aflată pe insula Csepel (lângă Budapesta), cu scopul de a instrui, la rândul lui, personalul recrutat în România. Ladislau

Direcții de acțiune în Transilvania

Pataki și Gavril Sarkadi au primit instrucție pentru utilizarea aparatului de emisie-recepție.

La mijlocul anului 1939, organizațiile paramilitare din Ardeal se aflau în stare de luptă, în vederea inițierii unor acțiuni de sabotaj asupra infrastructurii și stabilimentelor industriale, res-

pectiv de dezordini publice în apropierea frontierei comune. În analiza SSI s-a constatat că acțiunea complotistă din Satu Mare a fost organizată, în mare măsură, de elemente clericale recrutate dintre șvabi maghiarizați. Aceștia erau angrenați în acțiunea preoților catolici din dioceza Satu Mare contra mișcării de emancipare a populației șvabe din nordul Transilvaniei de sub influența maghiară.

Un epilog al anihilării acestei acțiuni subversive a fost și demisia episcopului Istvan Fiedler⁸ din fruntea Episcopiei romano-catolice Oradea – Satu Mare. Potrivit SSI, „după o păstorire de 10 ani în care, în loc de a întări în suflete pacea și simțul de loialitate față de patrie, el, prin slăbiciune și inconștiență, a izbutit să învrăjbească populația șvabă și ungurească din eparhia sa, iar pe de altă parte a făcut posibilă organizarea complotului odios contra siguranței țării prin preoții săi chiar în reședința episcopală”.⁹

În ziua de 14 octombrie 1939, la Satu Mare, a fost neutralizată organizația teroristă a maghiarilor din România, care avea misiunea de a submina autoritatea statului român și a ajuta, la momentul oportun, o ofensivă a armatei ungare în Transilvania. Au fost efectuate percheziții și au fost arestați

⁸ Istvan Fiedler (n. 14 octombrie 1871, Becicherecul-Mare-d. 24 octombrie 1957, Oradea) a fost episcop de Oradea în perioada decembrie 1930-decembrie 1939.

⁹ ANIC, fond Institutul de Studii Istorice și Social Politice-XIII (în continuare: ISISP), dosar 11-19, f. 4.

peste 200 de membri ai organizației, din cele mai diverse clase sociale (preoți, călugări, învățători, profesori, avocați, ingineri, comercianți, meseriași ș.a.m.d.), în frunte cu liderul. În urma neutralizării întregii rețele subversive s-a trecut la exploatarea informativă a celor arestați. Toți, în frunte cu Köpf, au fost fotografiați și li s-au întocmit fișe (în Anexă, fișa lui Köpf).

La finalul anului 1939, SSI a elaborat un material analitic privind cauzele și evoluția minorității maghiare în problema revizionismului. În opinia analiștilor români „platforma încadrării în Frontul Renașterii Naționale și colaborarea loială cu guvernul a fost acceptată de minoritatea maghiară întrucât această formulă îi garanta asigurarea unei poziții solide în cadrul statului român. Însă conducătorii, poate determinați și de unele rivalități interne, poate influențați de evenimentele externe și de aspirațiile nesăbuite ale statului vecin, în curs de un an și jumătate îi vedem alunecând de voie sau fără voință în partea diametral opusă, pe panta revizionismului ungar, în sfera de influență și acțiune a guvernului de la Budapesta. Masa populației, din firea sa pașnică și preocupată mai mult de grija traiului, sub focul dublu al propagandei budapestane și al acțiunii comunității maghiare din România, se vede și ea atrasă tot mai mult de mirajul perspectivelor schimbării mult agitate de revizionismul conducătorilor. (...) Conducătorii unguri păstrează, concret, o colaborare de circumstanță cu guvernul român, aceasta numai în scopul practic de a se remedia doleanțele și a obține cât mai multe avantaje; nu voiesc, însă, să colaboreze la alcătuirea legii pentru regimul minorităților, deci refuză să colaboreze la consolidarea încadrării definitive și fără rezerve a acestei minorități în organismul statului. Conducătorii populari cei mai ascultați, preoții unguri, după prescripția bisericii, în teorie predică iubire, iar în practică, față de români și România, propovăduiesc ură, complot, război, bombe și ecazită¹⁰. Episcopii și fruntașii fac declarații de loialitate, dar în fața Budapestei acestea sunt prezentate ca simple formalități, care întru nimic nu angajează totalitatea ungurimii din Ardeal, ci numai persoana lor, și sunt făcute numai în vederea obținerii unor avantaje curente pentru populație. Se urmează principiul: colaborare fără loialitate, colaborează cu guvernul român, dar ascultă de îndrumările Budapestei”.¹¹

¹⁰ exploziv pe bază de acid picric (Cf. DEX-online)

¹¹ Ibidem, f. 5.

Aceiași analiști de la București au concluzionat care ar trebui să fie atitudinea decidenților politico-militari autohtoni față de evenimentele care se prefigurau: „Să nu ne amăgim că un tratament de favoare și concesiuni ar putea determina pe conducătorii unguri ca, într-un caz critic pentru țară, să-și schimbe atitudinea de acum și să sară în apărarea intereselor ei alături de națiunea română. (...) Regimul pentru minoritățile noastre nu trebuie, deci, să fie influențat nici acum de evenimentele și faptele mai apropiate sau mai depărtate din jurul nostru. Să nu se uite, însă, dictonul strămoșilor: «Cea dintâi lege să fie interesul țării, toate celelalte se subordonează acesteia». (...) Dușmanii nu trebuie să poată opera în voie și mai cu seamă nu au ce căuta acolo unde se urzește salvarea patriei. «Mărgăritarele nu trebuie aruncate în gura porcilor, nici cele sfințite în grija acelor care nu doresc decât să le pângărească». Să fim treji, prevăzători și cuminți, să fim hotărâți, dar prudenți și hotărâți pentru orice eventualitate. Numai astfel vor putea fi evitate surprizele”.¹² Factorii decizionali de la București nu au dorit mediatizarea cazului și nici pedepsirea exemplară a celor vinovați. Dimpotrivă, guvernul român a stabilit o înțelegere cu executivul ungar, care și-a luat angajamentul de a renunța la asemenea acțiuni, pentru a nu tensiona și mai mult relațiile bilaterale. Partea română nu a trimis în judecată pe cei arestați, ci i-a eliberat și expulzat în Ungaria.

Atacarea Poloniei de către Germania (1 septembrie 1939) și URSS (17 septembrie 1939) a avut ca efect o nouă intensificare a propagandei ungare față de România. Strategia regimului horthyst a fost sintetizată de SSI, la sfârșitul anului 1939, ca având trei direcții de acțiuni esențiale:

1. Transilvania se afla în atenția Ungariei atât pentru a fi ocupată politic dar, mai ales, pentru a fi exploatată economic. Resursele solului și subsolului din regiune contrastau cu cele (in)existente în dreapta Tisei, astfel că o eventuală dominație ar fi remediat, măcar parțial, situația economică extrem de dificilă a populației.

2. Propaganda revizionistă și revanșardă, începută încă din 1921, a fost însoțită de populație, care a fost inoculată cu o stare de spirit „halucinantă”¹³ față de revendicările teritoriale ale guvernului de la Budapesta.

¹² Ibidem, f. 6.

¹³ Cristian Troncotă, *România și Frontul Secret*, op. cit., p. 217.

3. Sprijinul Germaniei și Italiei era decisiv în obținerea Transilvaniei, iar pentru acest lucru serviciile de informații ungare au colaborat și au oferit tot sprijinul structurilor similare ale celui de-al III-lea Reich. Planurile comune de operații germano-ungare, elaborate în perioada 1937 – 1939, au prevăzut atât atacarea Poloniei, cât și a României, care urma să fie învăluită dinspre vest de trupe ungare sprijinite de o divizie blindată germană și dinspre nord, de-a lungul văii Siretului și Prutului, exclusiv de unități germane.

Autoritățile horthyste au renunțat, cel puțin declarativ, la acțiunile subversive cu caracter terorist, accentuând în schimb propaganda revizionistă. Au fost tipărite și distribuite numeroase volume de propagandă, au fost redactate rugăciuni speciale¹⁴ și s-a încercat agitarea minorității sârbe din Banat în vederea exprimării unor pretenții și nemulțumiri față de statul român. Legația Ungariei de la București, în colaborare cu Comitetul Național al Maghiarilor din România, au pus la punct un plan de acțiune care a prevăzut înființarea unor echipe volante cu sarcina de a distribui materiale propagandistice, de a înființa case culturale maghiare și societăți sportive, toate în scopul unei pregătiri a minoritarilor în vederea primirii trupelor horthyste. Alte grupuri cu misiuni terorist-diversioniste au fost descoperite și anihilate și în prima parte a anului 1940 de către SSI¹⁵, iar documentele compromițătoare au fost înaintate factorilor de decizie pentru a fi exploatate „așa cum se va crede de cuviință”.¹⁶ Acțiunile întreprinse de SSI pe această linie, de informare a evoluțiilor politico-militare din Ungaria, respectiv de contracarare a acțiunilor subversive în România, au fost la înălțimea necesităților, însă decizia finală a aparținut clasei politice conducătoare și în primul rând regelui Carol al II-lea, cel care și-a asumat conducerea statului în februarie 1938.

Dr. ist. Alin Spânu

(anexa: document SSI privindu-l pe preot dr. Köpf Karoly)

¹⁴ Ibidem, p. 222.

¹⁵ Un studiu de caz pe această temă: Mihaela Orjanu, *Mihail Moruzov și identificarea acțiunilor teroriste în Ardeal*, în volumul *Pietre de Hotar* vol. 6 (coord. Constantin Moșincat, Dan Poinar), Editura Tipo MC, Oradea, 2006, p. 97-99.

¹⁶ Cristian Troncotă, *România și Frontul Secret*, op. cit., p. 224.

Anexa
S.S.I.

Preot dr. Köpf Karoly

Preotul dr. Köpf Karoly, cu nume conspirativ „Nemeș” dat de Serviciul de Informații maghiar, născut la 7 septembrie 1905 în orașul Pecs (Ungaria), doctor în Teologie al Facultății din Budapesta, actualmente paroh la Bisericii româno-catolice din comuna Palota, județul Bihor, este de origine etnică maghiară și de naționalitate¹⁷ română.

Este primul care a luat inițiativa de a înființa organizație de terorism din Ardeal. A făcut legătura prin preotul dr. Orosz Gabor, biblioteca al Universității din Budapesta, cu Marele Stat Major maghiar, în persoana colonelului Csukos și căpitanului Szigetvary din Budapesta și un alt ofițer din Debrețin, anume Cserey.

A fost de cinci ori la Budapesta, de unde a primit ordine cum să se organizeze și cum să procedeze cu dinamita și celelalte explozibile pe care Marele Stat Major ungar i le trimitea de la Debrețin la Satu-Mare. El este acela care mâniau fondurile trimise de Budapesta. La perchezițiile ce i s-au făcut s-a găsit o notiță cu indicația sumei primite, cât și repartiția ei. Din notiță reiese că a primit 150.000, care pot fi pengö, deși el susține că ar fi lei.

După instrucțiunile de la Budapesta și din râvna depusă în acest domeniu al organizației teroriste de către preotul romano-catolic Köpf, au luat ființă nuclee teroriste în orașele Oradea, Cluj, Odorhei, Marghita, Baia-Mare, Șumuleul Ciucului și alte localități ce urmează a fi descoperite din cercetările viitoare.

A primit din Ungaria un aparat de emisie-recepție, pe care l-a instalat la Seminarul Teologic din Satu-Mare, care apoi a fost mutat la magazinul proprietatea lui Pataky Laszlo, unde a și fost găsit.

¹⁷ N. Red. În acea perioadă termenul era folosit pentru a desemna cetățenia (după model francez)

INSTITUȚII, ACTIVITĂȚI ȘI TEMATICI DE NATURĂ CONTRAINFORMATIVĂ LA IAȘI ÎN VARA ANULUI 1940

Tragicul an 1940 a marcat destinul României întregite, generând evoluții politice ale căror consecințe le suportăm și în prezent. Urmărim astăzi cu îngrijorare dezvoltarea conflictului armat din Ucraina, mișcările de populație generate de războiul declanșat de Federația Rusă și, în acest context, ne amintim dureros de ultimatumul Rusiei sovietice din iunie 1940, care a condus la pierderea de către Regatul României a Basarabiei și Bucovinei de Nord.

În 2022, istoria Europei de Est se repetă cu același actor agresiv – Rusia. Spre a ilustra cât de asemănătoare sunt pretextele folosite de Rusia în 2022 cu cele din 1939 pentru a-și justifica atacurile asupra vecinilor, citez din comunicarea făcută de V. M. Molotov, la data de 17 septembrie 1939, ambasadorului Poloniei la Moscova. Întrucât *„Polonia s-a transformat într-un câmp propice pentru diferite întâmplări și surprize (urmare a invadării Poloniei de către Germania – n.n.), se poate crea o amenințare pentru URSS... guvernul sovietic nu mai poate avea o atitudine neutră față de aceste fapte”* și în consecință *„a dat dispozițiuni înaltului comandament al Armatei Roșii să ordone trupelor să treacă frontiera (Poloniei – n.n.) și să ia sub apărare viața și averea populației din Ucraina de Vest și Bielorusia de Vest”*.¹

Astfel, Polonia devenea victimă a expansionismului sovietic. Revăzând aceste fapte ale trecutului, putem înțelege și reacția fermă a Poloniei din anul 2022 față de invadarea de către Federația Rusă a statului vecin, Ucraina.

După ce alianțele încheiate cu statele vecine și cele occidentale devin inoperabile, România ajunge, în 1940, victima înțelegerilor secrete dintre cele două state agresoare – Germania lui Hitler și Rusia lui Stalin – suferind grave pierderi teritoriale.

¹ A.M.A.E., fond. 71/România, 1939, 15-30 septembrie, vol. 116, copia comunicării făcută de V. M. Molotov ambasadorului Poloniei, transmisă reprezentantului diplomatic al României la Moscova, Dianu (telegrama nr. 2386 din 17 septembrie 1939), *apud* Gheorghe Cazan ș.a., *Marea conflagrație a secolului XX, Al doilea război mondial*, Ed. Politică, București, 1971, pg. 90.

Momentul istoric pe care se concentrează prezentarea noastră referitoare la activitățile contrainformative din zona județului Iași, în a doua jumătate a anului 1940, este cel al ocupării ilegale a Basarabiei de către URSS.

La 27 iunie 1940, Regele Carol al II-lea decreta: „Art. I. *Întreaga Armată de Uscat, Aer și Marină, se va mobiliza; Art. II. Prima zi de mobilizare va începe la ora 24, în noaptea de 28/29, luna iunie, 1940*”.²

Gh. Tătărescu (fost Președinte al Consiliului de Miniștri al Regatului României în perioada 1939-1940) consemnează, într-un memoriu întocmit cu privire la împrejurările politice externe din cauza cărora s-a ajuns la cedarea sub amenințare a Basarabiei și Bucovinei de Nord, atmosfera generată de ultimatumul sovietic din iunie 1940: „*În ziua de 28 iunie, începeau chinurile evacuării și calvarul retragerii armatei noastre executată sub presiunea din ce în ce mai agresivă a armatei sovietice, care își sporea tot mai mult actele de violență, nesocotind cu intenție toate condițiile evacuării. Provocările sistematice îndreptate împotriva armatei noastre în retragere, precum și unele măsuri luate de armata sovietică ajunsă pe linia de ocupație, dau impresia că sovietele socotesc oprirea pe Prut numai drept un popas și primejdia unei invazii generale a teritoriului României apare ca posibilă*”.³

Circa 200.000 de cetățeni români s-au refugiat din Basarabia în România, dar și un număr important de cetățeni români, în principal ruși, ucraineni și evrei au trecut noua frontieră în teritoriul ocupat de URSS.

Timp de trei zile, în perioada 28-30 iunie, în România au fost interzise cu desăvârșire „*orice spectacol, teatru, cinematograf sau de altă natură, precum și dansul și muzicele din sălile de consumație restaurante și grădini*...”.⁴ Cotidianul „Curentul” din 5 iulie 1940 consemna pe prima pagină: „*Doliul Capitalei, doliul Națiunii întregi. Cernit, Bucureștii și țara toată și-au luat rămas bun vremelnice de la cele două provincii răpite*”.⁵

² „Monitorul Oficial”, nr. 147, 28 iunie 1940, în Carmen Voroneanu ș.a., 1940. *Sub semnul ultimatumului, dictatului și cedării*, Ed. Magic Print, 2021, pg. 24.)

³ Hoover Archives, Stanford University, Palo Alto USA, Collection D.G. Popescu, Box No. 2, apud Gheorghe Cazan ș.a., op. cit., pg. 95.

⁴ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, Telegrama adresată prefectului județului Iași, fond „Prefectura județului Iași”, dosar nr. 1/1940, f. 14.

⁵ Carmen Voroneanu ș.a., op. cit., 1940. *Sub semnul ultimatumului, dictatului și cedării*, Ed. Magic Print, 2021, pg. 34.

Starea de spirit a populației din estul României era tensionată. Există temerea că Armata Roșie va trece peste Prut. Structurile Ministerului de Interne monitorizau și raportau ierarhic toate aspectele pe care le identificau cu posibil impact asupra Siguranței Statului, iar serviciul de informații al armatei acționa atent asupra riscurilor de intrare în România, sub acoperirea statutului de refugiat, a unor agenți ai spionajului sovietic.

Documentele administrației teritoriale Iași reflectă că instituțiile statului român desfășurau o intensă activitate informativă și contrainformativă ce avea ca obiective cunoașterea stării de spirit a populației și a soldaților români, identificarea acțiunilor sovietice și comuniste provocatoare, monitorizarea operațiunilor și manevrelor armatei rusești în zona de frontieră de pe râul Prut, identificarea și arestarea agenților de informații sovietici care încercau să pătrundă în România.

Pentru o mai facilă înțelegere a conținutului materialelor documentare pe care le vom prezenta, precizăm că în România anului 1940 aveau atribuții de culegere a informațiilor de siguranță a statului, componente specializate ale Ministerului Apărării Naționale și Ministerului de Interne.

Ministerul Apărării Naționale a dezvoltat două structuri de informații: Serviciul de Informații Militare (Secția a II-a din cadrul Marelui Stat Major al Armatei) care cuprindea compartimente de contraspionaj, informații externe și informații interne și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române, redenumit în 1939, Serviciul Special de Informații (SSI).⁶

Serviciul Secret de Informații, înființat în 1924 (ca organ auxiliar al Secției a II-a) și condus până în septembrie 1940 de către Mihail Moruzov era încadrat cu personal civil. Din 1934, SSI s-a subordonat direct Ministerului Apărării și avea în structură o secție de informații externe și una de contrainformații. În 1938 a revenit în subordinea Marelui Stat Major și avea sarcina de a culege informații secrete cu caracter general și militar.⁷

SSI, care deținea și o serie de Centre speciale la Hotin, Soroca, Cetatea-Albă și în alte puncte strategice a reușit să penetreze informativ mai multe unități ale armatei sovietice, obținând informații de valoare operativă importantă.⁸

⁶ C. Troncotă, *România și Frontul Secret, 1859 – 1945*, Editura Elion, București, 2008, p. 140.

⁷ *Ibidem*, p. 148.

⁸ C. Troncotă, *Istoria Serviciilor Secrete Românești de la Cuza la Ceaușescu*, Editura Ion Cristoiu S.A., București, 1999, p. 135.

În data de 25 iunie 1940, cu 24 de ore înaintea ultimului sovietic, Biroul 1 Informații din cadrul Secției a II-a a Marelui Stat Major al Armatei Române a înaintat ministrului Apărării o notă informativă referitoare la măsurile militare ale URSS la frontierele României, în care se consemna: *„Marele Stat Major are ferma convingere că printre concesiunile făgăduite URSS de către Germania, ca preț al încheierii pactului de neagresiune din 23 august 1939, figurează și cedarea Basarabiei și Nordului Bucovinei. Dată fiind situația internațională, când Germania este și va fi multă vreme absorbită în Vest, nu este exclus ca URSS să caute a invada aceste provincii românești, fără a mai avertiza Berlinul, așa cum a procedat cu Polonia, Finlanda și Țările Baltice. În ultimul timp, Sovietele au luat pe frontieră o serie de măsuri cu totul semnificative, care conduc la concluzia că URSS pregătește o agresiune contra României”*.⁹ Între argumentele pe care serviciul militar de informații le invocă se află și identificarea unei intense activități de spionaj pe întregul teritoriu național, dar în special în Basarabia și Bucovina. Concluziile și previziunile operative ale serviciului de informații al Armatei s-au dovedit corecte.

Atribuții informative avea și Ministerul de Interne în cadrul căruia funcționa Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale. Prin Legea pentru organizarea Ministerului de Interne din 1929, Direcția Poliției de Siguranță, ca organ intern al Direcției Generale a Poliției, desfășura activități informative în mediul urban și realiza informarea conducerii Ministerului de Interne și a factorilor de decizie ai statului român.¹⁰ Direcția Poliției de Siguranță era reprezentată operativ și în cadrul structurilor teritoriale ale poliției.

În mediul rural, activitățile de culegere a informațiilor de interes pentru stat erau realizate de Jandarmerie. La 3 iunie 1939, s-a adoptat „Legea pentru organizarea Jandarmeriei”, conform căreia *„Jandarmeria Rurală este un corp militar instituit pentru a veghea pe teritoriul rural la siguranța de stat, la liniștea și siguranța publică, precum și la executarea legilor și regulamentelor, atât în timp de pace, cât și în timp de război”*.

⁹ Nota informativă nr. 13329/B din 25 iunie 1940 a Biroului 1 Informații din Secția a II-a a Marelui Stat Major, *apud* Gheorghe Buzatu, *Așa a început Holocaustul împotriva poporului român*, Editura Majadahonda, București, 1995, p. 7-8). Documentul provine din Arhiva Specială (Osobâi Arhiv) de la Moscova, fondul 941. Vezi detalieri în Gh. Buzatu, *op cit.*, p. 6-7.

¹⁰ C. Troncotă, *România și Frontul Secret, 1859 – 1945*, Editura Elion, București, 2008, p. 135

Practic, Jandarmeria avea atribuții de culegere a informațiilor privind siguranța statului și acțiunile serviciilor de spionaj străine pe teritoriul rural, pe care le raporta organelor în drept.

În iunie 1940, Prefect al Județului Iași era colonelul C. Carp. În calitate de șef al Poliției, acesta înainta periodic ministrului de Interne rapoarte care se refereau la starea de spirit a populației locale, precum și a refugiaților, violențe și abuzuri comise de ostașii români din unitățile militare dislocate în județ, stări conflictuale interetnice, acte de nerespectare a ordinii politice, incidente de frontieră, mișcări ale armatei ruse, fapte diverse. Documentele erau dactilografiate și purtau caracterul „Confidențial-Personal”.

Aceste materiale de sinteză aveau la bază note informative ale Poliției de Siguranță și ale Legiunii de Jandarmi Iași.

Unele rapoarte ale poliției erau semnate de Chestorul Poliției Iași, Ion Vlasie, alături de șeful Direcției Poliției de Siguranță, Cezar Ambrosie, fiind adresate Prefectului Județului Iași, cu caracterul „Strict Confidențial Personal”.

Reține atenția modul riguros în care erau întocmite rapoartele informative, precum și consemnarea cu precizie la finalul fiecărui document a beneficiarilor. Astfel, un raport al Chesturii Municipiului Iași, referitor la violențe comise de o serie de militari români din unitățile dislocate în județ, specifică în final că a fost raportat: Ministerului de Interne, Direcțiunii Generale a Poliției, Rezidenței Ținutului Prut, Inspectoratului Poliției Ținut Prut, și comunicat: Prefecturii județului Iași, Curții Marțiale C4 Iași, Parchetului Tribunalului Județului Iași.

Rapoarte similare erau întocmite și de pretorii plaselor din componența județului. Un raport clasificat confidențial, adresat de către pretorul Plasei Copou prefectului județului Iași (nr. 25 din 02 iulie 1940), atrăgea atenția asupra faptului că soldații români din unitățile militare cantonate în zonă fură din recoltele și animalele țăranilor, generând stări de tensiune. Raportul pretorului consemna necesitatea ca ostașii „*să fie disciplinați* (de către superiorii lor militari - n.n.) *și să arate mai multă atențiune muncii depuse cu atâta greutate de către locuitorii comunelor noastre.*”¹¹

O notă clasificată „Secret”, întocmită la data de 06 iulie 1940 de pretorul Plășii Ungheni, județul Iași, adresată Prefectului, consemna că: „*Locuitorii sunt foarte îngrijați și nedumeriți asupra evenimentelor ce se tem că vor surveni. În special în comuna Țuțora și Bosia cari sunt chiar pe malul*

¹¹ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Iași*, Dosar 1/1940, f. 43.

râului Prut, am găsit locuitorii adunați și discutând ce au de făcut în cazul unei invaziuni străine. Toți m-au întrebat dacă nu trebuie să evacueze satele de pe acum. I-am liniștit, spunându-le că nu este nici un pericol și i-am sfătuit să-și caute de muncile agricole...”¹²

Note informative purtând mențiunea „Confidențial”, sau în unele cazuri „Secret”, erau adresate Prefectului și de către comandantul Legiunii de Jandarmi Iași, maiorul Ioan V. Mircea.

Din analiza notelor rezultă că Legiunea de jandarmi utiliza surse secrete umane, denumite informatori, a căror identitate era protejată prin utilizarea de indicative numerice.

În partea superioară a notei informative se consemna tematica („problema”) în care se încadra informația, iar în partea stângă se insera un „rezumat” al subiectului. Totodată sunt specificate mediile din care au fost obținute informațiile, iar la final se precizează nivelul de certitudine al informației și beneficiarii.

Nota informativă nr. 105¹³, din 01 iulie 1940, furnizată de informatorul nr. 2, referitoare la „Zvonuri în legătură cu evenimentul cedării Basarabiei”, având ca sursă „populația și armata română refugiați din Basarabia” și catalogată „informație verificată” menționează faptul că „Circulă cu insistență zvonul prin orașul Iași că orașul și județul Cernăuți au fost predate de către

Nota informativă nr. 105

Nota informativă nr 125

¹² Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Iași*, Dosar 1/1940, f. 92, *apud* Carmen Voroneanu, ș.a., *op. cit.*, pg. 34).

¹³ Reproductorile provin din fondurile Serviciului Județean Iași al Arhivelor Naționale,

ruși germanilor, în urma convenției ce ar fi fost contractată între ambele state”.¹⁴

La aceeași tematică de informare („starea de spirit a populației în mediul rural și armată în urma cedării Basarabiei”) se asociază și Nota informativă nr. 125 din 8 iulie 1940, furnizată de informatorul nr. 15, în care se precizează că informațiile provin „din contactul luat cu diferiți ostași și chiar ofițeri din Regimentele 02 și 07 Artilerie precum și altele care erau în staționare în județul Iași, cu ocazia retragerii din Basarabia, în timpul de la 30 iunie – 2 iulie 1940”.¹⁵

Nota informativă nr. 121 din 7 iulie 1940, furnizată de informatorul nr. 6, semnalează că tensiunile și conflictele apărute între „populația română, armată și pe de altă parte între evrei, sunt provocate de către agenți legionari. Aceștia se apropie sufletește de către militari, exagerează suferințele acestora în retragerea din Basarabia și deci îi determină a produce aceste scandaluri, urmate de multe ori de cazuri mortale. Se pare că la acestea concură și legionarii din serviciul căilor ferate române”. În finalul notei semnate de comandantul Legiunii de Jandarmi Iași, maiorul Ioan V. Mircea, se face precizarea că „Informațiunea trebuiește a fi verificată”.¹⁶

Discuțiile din cadrul Comisiei Româno-Ruse, incidentele de la frontieră, precum și acțiunile, atitudinile și mișcările armatei ruse pe malul stâng al Prutului constituiau o altă tematică informativă de interes.

Dintr-un raport întocmit de către comandantul Legiunii de Jandarmi Iași rezultă că în data de 02 iulie 1940, „Comandamentul Rus a cerut Comandamentului român deminarea podurilor de peste Prut, cerere care nu a fost însă aprobată de către Marele Stat Major. În ziua de 3 iulie 1940, s-a întâlnit din nou Comisiunea Româno-Rusă, și românii au asigurat pe reprezentanții armatei ruse că deși podurile sunt minate, totuși nu vor fi aruncate în aer, deoarece această măsură a fost luată numai în scop de siguranță. Comandamentul rus a consimțit la aceasta, însă a atras atenția Comandamentului Român că dacă din eroare, neglijență sau intenționat podurile vor fi aruncate în aer, ca măsură de represalii va începe bombardarea cu o ploaie de avioane asupra teritoriului român”.¹⁷

¹⁴ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Iași*, Dosar 1/1940, f.173

¹⁵ *ibidem*, f. f.n.

¹⁶ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond *Prefectura Județului Iași*, Dosar 1/1940, f.77.

¹⁷ *Ibidem*, f. 106

Un Raport confidențial, nr. 1335 din data de 05 iulie 1940, semnat de Comandantul Legiunii de Jandarmi Iași, adresat Prefectului, semnalează că în seara zilei de 04 iulie rușii au amplasat tancuri „în fața podurilor și pe malul Prutului probabil în semne de protest față de blocarea podurilor de către armata română”.¹⁸ Informația se regăsește ulterior valorificată la Capitolul III – Incidente de frontieră, în raportul înaintat Ministerului de Interne de către Prefectul județului Iași, col. C. Carp.

În „Dosarul nr. 2 cu interdiceri și aprobări de a intra în țară” al Comisiei mixte Ungheni-Prut aflat în fondul Prefecturii, deținut de Serviciul

Județean Iași al Arhivelor Naționale, se regăsesc și documente legate de acțiunile de natură informativă ale Serviciului de Informații Militare din vara anului 1940, pe linia contracărării spionajului sovietic.

Președintele Comisiei Mixte de Repatriere Ungheni-Prut era maiorul Georgescu P. Nicolae. Acesta primea informări și dispoziții cu privire la acceptarea, respingerea sau reținerea unor persoane care se repatriau de pe teritoriul Basarabiei ocupate, din partea Direcției Siguranței din cadrul Direcției Generale a Poliției sau din partea Biroului 2 al Statului Major al

Dispoziție de interdicere a intrării în țară

Diviziei a 13-a Infanterie (care deținea la nivelul Iașului o structură denumită Biroul Statistic Militar, al cărei șef era în 1940 lt. colonelul Ion Palade). Între categoriile de cetățeni cărora li se respingea intrarea în Regatul României se aflau funcționarii români care după ocuparea Basarabiei nu s-au refugiat ci și-au exprimat decizia de a se pune în serviciul statului sovietic, precum și persoanele cunoscute că aveau legături cu structurile NKVD.

¹⁸ Ibidem, f. 126.

Dispozițiile de interdicere a intrării în țară transmise Comisiei Ungheni de către Direcția Poliției de Siguranță aveau caracter „Personal-confidențial” fiind semnate de către directorul general al poliției, Constantin Maimuca, și șeful serviciului, A. Gr. Guță. Astfel, adresa Direcției Poliției de Siguranță, nr. 753748 din 16 octombrie 1940 transmitea Comisiei următoarele: *„Vă remitem alăturat un tabel cu basarabenii care au fost funcționari sub administrația românească, dar care în prezent au rămas și au intrat în serviciul sovietelor, rugându-vă să binevoiți a lua măsuri pentru a li se interzice intrarea în țară și a ne raporta la timp în caz de prezentare a vreunuia din ei”*.¹⁹

Într-o altă adresă sunt semnați chiar un număr de 35 de angajați ai Inspectoratului și Chesturii Poliției Chișinău *„care au rămas voluntar sub ocupația rusă”* (comisari, ajutori de comisari, agenți, registratori, dactilografi, telefoniști, etc. – n.n.).²⁰

O notă din data de 13 octombrie 1940 cerea Comisiei să nu permită *„intrarea în țară sub nicio formă a inginerului agronom Iancovici din orașul Soroca și a soției sale, fostă secretară la Liceul de fete din aceea localitate...”*.²¹

Ordinul Direcției Generale a Poliției nr. 79430 din decembrie 1940 solicita Comisiei *„să respingeți intrarea în țară numiților Andronic și Bucunovschi, ambii din Chișinău, în caz că au intrat însă în țară vor fi arestați și înaintați imediat acestei Direcțiuni Generale”*.²²

Uneori, dispozițiile primite de maiorul Nicolae Georgescu din partea structurilor poliției erau contradictorii, fapt pentru care Statul Major al Diviziei a 13-a Infanterie a emis ordinul nr. 23011/B din 14 octombrie 1940, prin care se stabileau următoarele: *„Față de cazurile raportate de dumneavoastră, în ultimile zile cu diferitele ordine ce primiți – direct de la Ministerul de Interne, Direcția Generală a Polițiilor, etc. referitor la aprobări de trecere a diferitelor persoane, în țară, precum și contramandări de ordine, binevoiți a cunoaște că nici un ordin din acestea nu va mai avea caracter executiv pentru dvs., până nu se raportează Diviziei pentru a hotărî. În acest sens s-a intervenit și la Marele Stat Major, Secția a II-a, pentru a ne da ordine de urmare.”* Ordinul era semnat

¹⁹ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Iași, Comisia Mixtă Ungheni, Dosar nr. 2 „Cu interziceri și aprobări de a intra în țară”, f. 85

²⁰ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Iași, Comisia Mixtă Ungheni, Dosar nr. 2 „Cu interziceri și aprobări de a intra în țară”, f. 54

²¹ Ibidem, f. 73.

²² Ibidem, f. 209 bis.

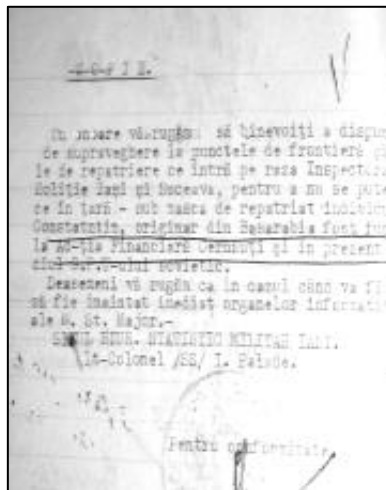
de comandantul Diviziei a 13-a Infanterie, generalul Aurel Nicolaescu. Prin această dispoziție, Serviciul de Informații al Armatei își asigura în fapt un control centralizat și eficient al aprobărilor, menit să prevină intrarea în țară a unor persoane ce aveau legături cu structurile de spionaj sovietice.²³

Comisiei îi erau adresate și solicitări ale serviciului de informații referitoare la reținerea și predarea unor persoane suspecte de colaborare cu spionajul sovietic.

Astfel, o adresă emisă de Biroul Statistic Militar Iași solicita identificarea în punctele de trecere a frontierei ori în locurile de concentrare a refugiaților „pentru a nu se întoarce în țară sub masca de refugiat individual” a unui cetățean român, „originar din Basarabia, fost funcționar la Administrația Financiară Cernăuți și în prezent în serviciul GPU-ului sovietic”.²⁴ Se solicita ca în situația identificării acestuia „să fie înaintat imediat organelor informative ale M. St. Major”. Solicitățile erau semnate de Șeful Biroului Statistic Militar Iași, lt. colonelul Ion Palade.²⁵

Biroul Statistic Militar Iași a desfășurat o intensă activitate informativă și contrainformativă cu privire la evenimentele care au precedat ultimatumul și condițiile în care s-a produs evacuarea administrației și militarilor români din Basarabia ocupată de sovietici. Date de valoare istorică ridicată se regăsesc și în Raportul informativ din data de 29 iunie 1940, semnat de lt. col. Ion Palade. „În noaptea de 28/29 iunie s-au răspândit manifeste comuniste pe raza orașului Iași.

Manifestele sunt de origine recentă. La Bălți se semnalează manifeste comuniste. Populația simpatizantă oprește plecarea trenurilor de evacuare...

Adresă emisă de Biroul Statistic Militar Iași

²³ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Iași, Comisia Mixtă Ungheni, Dosar nr. 2 „Cu interziceri și aprobări de a intra în țară”, f. 34

²⁴ GPU-Direcția Politică de Stat, structură a Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne – NKVD

²⁵ Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Iași, Comisia Mixtă Ungheni, Dosar nr. 2 „Cu interziceri și aprobări de a intra în țară”, f. f.n.

La Soroca s-a atacat coloana de refugiați...tancuri sovietice au intrat în Herța.....La Bolgrad ar fi aterizat un număr de avioane cu parașutiști... Orașul Bălți a fost ocupat de unități motorizate, ajungându-se la Fălești... Populația din Iași este foarte îngrijorată, cred că rușii vor continua înaintarea și la nord (vest de Prut). Mulți locuitori se pregătesc de plecare...”.²⁶

Rapoartele întocmite de Biroul Statistic Militar Iași dovedesc că acesta dispunea de resurse informative inclusiv în teritoriul din stânga Prutului, acoperind o gamă diversă de tematici. Lt. col. Ion Palade a întocmit o amplă *Dare de seamă* asupra modului în care s-a desfășurat evacuarea Basarabiei, împărțită pe mai multe capitole: modul de organizare a evacuării, acțiunile comuniștilor, modul în care s-au organizat transporturile de evacuare, cazarea refugiaților și asistența socială acordată acestora, măsurile de siguranță luate în zona Moldovei etc.²⁷

Identificarea riscurilor pendinte spionajului pe care le puteau genera pentru stabilitatea internă a Regatului României agenți introduși în țară de către sovietici sub acoperirea statutului de refugiați se afla și în atenția structurilor informative ale Ministerului de Interne. Printr-un ordin din 24 iulie 1940, Rezidența Regală a Ținutului Prut solicita ca în județele din zona sa de autoritate să se realizeze verificări amănunțite cu privire la motivația creșterii numărului de refugiați după data de 6 iulie 1940. „*S-ar putea ca ei să fi trecut în mod clandestin, fără știrea sovietelor sau să fie dintre aceia trimiși anume de soviete, cu diferite însărcinări, și scăpând vigilenței autorităților noastre, pot deveni capabili a întreprinde unele acțiuni riscante și periculoase, ce ar dăuna liniștii interne... Față de seriozitatea problemei, veți binevoi la facerea unor atente cercetări și luarea de măsuri, raportându-ne asupra rezultatelor acestora*”.²⁸

Evoluțiile din Basarabia ocupată de URSS și situația românilor din acest spațiu au constituit o tematică informativă permanentă. Un exemplu este în acest sens nota informativă nr. 140 din 20 iulie 1940, furnizată de informatorul

²⁶ *Osobii Arhiv*, Moscova, fond 491, opis 1, dosar 2, filele 195-205, *apud* Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 19 - 20.

²⁷ *Ibidem*, p. 34.

²⁸ Serviciul Județean Neamț al Arhivelor Naționale, fond „*Prefectura județului Neamț*”, dosar 3/1940, f. 20, *apud* Gheorghe Radu, *Basarabia pământ românesc*, volumul I, Editura Cetatea Doamnei, 2008, p. 141.

nr 12, clasificată „Secret” și înregistrată la Registratura specială, prin care Prefectului județului Iași și comandamentului Regimentului IV Jandarmi Prut, le erau comunicate următoarele: *„În localitățile de pe malul Prutului cedat, autoritățile URSS-ului au început a strânge copiii începând de la etatea de 6 ani și a-i trimite spre interiorul Rusiei. Această măsură este luată în vederea creșterii și educării acestor tinere vlăstare în vederile și principiile comuniste. Față de această situație, populația noastră așezată pe malul românesc, manifestă oareșcare îngrijorare; ca nu cumva într-o zi să nu fim atacați de către soviete”*. În finalul notei este precizată veridicitatea informației: *„...sigură și verificată”*.²⁹

În concluzie, documentele de arhivă studiate evidențiază o activitate intensă și coerentă a structurilor informative și contrainformative ale statului român la nivelul județului Iași, în a doua jumătate a anului 1940, în mediile de interes operativ de pe cele două maluri ale Prutului.

Rezultatele acestei activități erau centralizate la nivelul Prefecturii Iași (pentru structurile Ministerului de Interne) și apoi prelucrate și transmise ministrului internelor în rapoarte sinteză.

Informațiile obținute din resurse ale serviciului militar se concentrau la nivelul Biroului Statistic Militar Iași, de unde erau prelucrate în rapoarte înaintate Secției a II-a a Marelui Stat Major al Armatei Române. De la acest nivel, sintezele informative, care conțineau și propuneri ale Secției, semnate și rezoluționate de șeful Marelui Stat Major, Generalul de Corp de Armată Adjutant Florea Țenescu, erau transmise ministrului apărării, General de Corp de Armată Ion Ilcuș.

Materialele identificate și prezentate reflectă că modul de repartizare a atribuțiilor informative între instituțiile cu competențe în acest sens, stabilit prin lege, asigura o acoperire adecvată a locurilor și mediilor de culegere a informațiilor de interes pentru siguranța statului, precum și o colaborare utilă între structurile de informații ale Ministerului Apărării și cele ale Ministerului de Interne.

Col. (r) Radu Voroneanu

²⁹ Carmen Voroneanu, ș.a., *op. cit.*, pg. 37.

ODISEEA REVENIRII LA ROMÂNIA A PĂRȚII DE NORD A TRANSILVANIEI (PARTEA I)

Trecerea timpului așterne o nepermisă uitare peste suferințele românilor din Transilvania de Nord în perioada ocupației ungaro-horthyste. Astăzi, susținătorii autonomiei teritoriale a așa-zisului „Ținut Secuiesc” reiau cu vigoare demersurile pentru realizarea unui proiect anacronic și antiromânesc. De aceea este imperios necesar să readucem în atenția opiniei publice, prin intermediul documentelor de arhivă, atât calvarul trăit de românii din teritoriul cedat Ungariei horthyste în 30 august 1940, cât și odiseea revenirii la România a Transilvaniei de Nord.

Col. (r) conf. univ. dr. Aurel V. David

Preambul

În vara tragicului an 1940, România Mare s-a prăbușit sub loviturile puterilor revizioniste, fiind nevoită să cedeze rând pe rând, sub dictatul forței, mai întâi Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța, apoi o mare parte din Transilvania, urmată de cedarea Cadrilaterului. Această tragedie s-a produs în timp ce Germania nazistă și Italia mussoliniană erau în plină ascensiune, România fiind izolată ca urmare a prăbușirii sistemului său de alianțe, respectiv capitularea Franței și izolarea Marii Britanii.

Profitând de conjunctura geopolitică nefavorabilă României, Ungaria horthystă a solicitat revizuirea frontierei trasate după primul război mondial. Susținând cererea acesteia, Germania și Italia au impus un acord/arbitraj (în esență un diktat) semnat la Viena la 30 august 1940, prin care Ungaria a primit partea de nord a Transilvaniei, numită apoi arbitrar „*Transilvania de Nord*”/„*Transilvania de Nord-Est*” sau „*Ardealul de Nord*”, cu o suprafață de 43.492 km² și o populație estimată la 2.609.000 locuitori, dintre care românii reprezentau 50,2%, iar ungurii 37,1%).¹ Prin „*Arbitrajul de la Viena*”, din 30

¹ Conform recensământului românesc din 1930, populația era de 2.393.300 de locuitori, dintre care 1.176.479 români, 911.411 maghiari, 138.800 evrei și 68.268 germani. Conform recensământului ungar din 1941, același teritoriu era locuit de 2.578.100 de locuitori, dintre care 1.380.500 maghiari, 1.029.000 români, 47.400 evrei și 44.600 germani. Excedentul de populație se explică prin refugierea masivă spre *Transilvania de Nord* a maghiarilor din restul Transilvaniei, dublată de o refugiere (ceva mai redusă) a românilor în sens invers.

august 1940, au fost, practic, anulate de către cele două mari puteri revizioniste prevederile Tratatului de la Trianon referitoare la România.

Trasarea noii frontiere a fost supervizată personal de Hitler, interesat de regiunea petroliferă a Prahovei, astfel că noua graniță ajungea la doar câteva zeci de km de aceasta. Miniștrii de externe al Germaniei, Joachim von Ribbentrop, și cel al Italiei, Galeazzo Ciano, au comunicat separat decizia lor delegațiilor din România și Ungaria la 30 august 1940, în Palatul Belvedere din Viena.²

După cum a constatat istoricul american Keith Hitchins, „Arbitrajul de la Viena” n-a soluționat pretențiile Ungariei, însă a exacerbat relațiile dintre România și Ungaria.³ Keith Hitchins a consemnat că arbitrajul „nu a reușit să rezolve problema naționalităților prin separarea tuturor etnicilor maghiari de toți etnicii români”. Între 1.150.000 și 1.300.000 de români, adică între 48-50% din populația teritoriului cedat, în funcție de ale cui statistici sunt folosite, au rămas la nord de frontieră, iar circa 500.000 unguri (unele estimări ungare urcă până la 800.000, în vreme ce unele estimări românești coboară la 363.000) au rămas la sud de frontieră. Prin acel „rapt”, statul român a fost adus, practic pe marginea prăpastiei.

1. Românii încep mișcarea clandestină de rezistență

Românii din Transilvania de Nord ocupată de horthyști au fost supuși unui crunt regim de teroare. Stăpânirea horthystă a început cu o serie de masacre precum cele de la Moisei, Trăzneu, Ip, Sărmașu, Mureșenii de Câmpie, Câmpia Turzii, Luduș, Prundu Bârgăului, Huedin, Cucerdea, Lăscud, Hărcana (Turda). Teroarea, numită de către unii „*violență etnică*”, a continuat pe parcursul celor patru ani de stăpânire horthystă, fiind uciși aproape 1.000 de români.⁴

La scurt timp după impunerea acelui „diktat” și acceptarea „garanțiilor” din partea Germaniei și Italiei pentru noile sale frontiere, România a început să ridice glasul împotriva abuzurilor comise de autoritățile de ocupație, precum și pentru reafirmarea drepturilor sale asupra Transilvaniei de Nord ruptă din trupul țării.⁵

Fruntașii românilor transilvăneni intrați sub stăpânire horthystă nu și-au pierdut speranța corectării nedreptăților suferite în contexte favorabile.

² Vezi, pe larg, Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura „Dacia”, Cluj, 1972.

³ Vezi, pe larg, Keith Hitchins, *România 1866-1947*, ediția a IV-a, traducere din engleză de George G. Potra și Delia Răzdolescu, Editura „Humanitas”, București, 2013.

⁴ Vezi, pe larg, Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura „Dacia”, Cluj, 1972.

⁵ Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii iulie-august 1940*, București, Editura Enciclopedică, 1991.

În 8 octombrie 1940, în sala festivă a Ligii Antirevizioniste din Palatul ziarului „Universul” din București s-a ținut ședința de constituire a Asociației patriotice „Pro Transilvania”. Aceasta a fost prezidată de Iuliu Maniu, fost președinte de consiliu, care a ținut o înflăcărată cuvântare, arătând că „*dezastrul care ne-a ajuns se datorește lipsei de propaganda peste hotare*”.⁶ Actul de constituire a fost semnat de peste 100 de fruntași ai vieții publice românești, „*luptători din marea generație a unirii*”, președinte fiind ales gazetarul și omul politic Ghiță (Gheorghe) Pop.

În 13 octombrie 1940, publicația „*Timpul Transilvaniei*” scria că „*Lupta pe care o începe asociația Pro Transilvania are ceva asemănător cu aceea pe care a pornit-o, în anul 1860, bătrâna societate culturală Astra, în frunte cu înalții ierarhi ai bisericii Andrei Șaguna, A. Sterca Șuluțiu și I. Alexi, cărora li s'a alăturat floarea intelectualității ardelene*”.

În interiorul asociației a fost creat un nucleu clandestin, care cuprindea mai mulți membri ai PNT, dar și liberali. Reprezentantul lui Iuliu Maniu a fost finul său, Valeriu (Rică) Georgescu, specialist în industria petroliferă, cu studii făcute în Anglia, care lucra pentru serviciile secrete britanice.

În 15 noiembrie 1940, prin hotărârea Tribunalului Ilfov, Asociația „Pro Transilvania” a fost autorizată să funcționeze. Însă la 16 noiembrie 1940 Horia Sima, președinte interimar al Consiliului de Miniștri, a emis un decret prin care a dizolvat asociația respectivă, sub pretextul unor activități „*de politică internă și provocațiuni*”⁷, în contradicție cu angajamentele externe ale statului român.

În acest context, români din teritoriul ocupat de horthyști s-au mobilizat pentru lupta clandestină împotriva ocupantului. Pe structurile fostelor organizații PNT din teritoriu, sub coordonarea lui Iuliu Maniu, care devenise anglofil, precum și a lui Al. Vaida Voevod, s-a înființat organizația secretă de luptă armată „Ardealul”,⁸ pentru redobândirea acestui teritoriu românesc. Din conducere făceau parte atât înalți prelați ai bisericilor românești din Ardeal (ortodoxă și greco-catolică), cât și o serie de politicieni proveniți din PNT și PNL. Între înalții prelați se aflau Nicolae Bălan, capul bisericii ortodoxe din

⁶ *Timpul Transilvaniei*, 13 Octombrie 1940.

⁷ Traian D. Lazăr, *Iuliu Maniu și serviciile secrete. 1940 - 1944*, Editura „Mica Valahie”, București, 2006, p.58-60.

⁸ Vezi, pe larg, Livia Petre Nițu, *Reacții ale elitei românești față de Dictatul de la Viena: Societatea „Ardealul” (1940); Partidul, Securitatea și Cultele - 1945 – 1989*, volum coordonat de Adrian Nicolae Petcu, Editura „Nemira”, București, 2005.

Ardeal, Alexandru Nicolescu, arhiepiscop greco-catolic de Alba Iulia și Făgăraș și mitropolit al Blajului. Românii din această organizație clandestină considerau că regimul condus de generalul Ion Antonescu era în contradicție cu voința țării, susținând că românii nu doreau alianța cu puterile Axei. Organizația și-a creat o rețea informativă și paramilitară pentru înlăturarea regimului horthyst și încetarea ocupației străine.

Statutul acestei organizații era alcătuit din 15 articole. La art. 4 se preciza: *„Asociația se compune dintr-o serie nelimitată de grupe, compuse din trei membri selecționați în mod riguros...”*, iar art. 5 continuă: *„Fiecare membru formează și inițiază un nou grup de trei membri, fiecare dintre aceștia repetând operația...”*. Art. 6 preciza: *„Nici un membru nu are voie să cunoască pe altul din asociație decât pe cei din grupul său, pe cel care a inițiat grupul și a format grupul inițiat de el însuși”*, iar art. 12 preciza: *„Șeful, conducătorii și inițiatorii mișcării «Ardealul», neurmărind interese personale sau de grup, nu vor apărea niciodată ca atare opiniei publice și nu vor putea fi cunoscuți de nimeni. Dacă nu vor cădea în luptă și vor mai fi în viață, în clipa mării victorii, ei vor trece odată cu dizolvarea Asociației «Ardealul» în rândurile mării comunități naționale ca simpli anonimi, fără a putea dezvălui cuiva rolul pe care l-au jucat și acțiunile pe care le-au întreprins”...*

O componentă însemnată a mișcării de rezistență a constituit-o salvarea de vieți omenești din Transilvania de Nord. În acest sens un mare merit a avut criticul de artă, pictorul și scriitorul Raoul Șorban. Acesta a rămas în orașul Cluj, numit capitala Transilvaniei de Nord, a fondat *„Editura Românească din Ardealul de Nord”*, unica editură care a funcționat în acea perioadă în teritoriul ocupat de horthyști. Totodată, a scris o serie de articole pentru ziarul în limba română, intitulat *Tribuna Ardealului*.⁹ După ocuparea Transilvaniei de Nord, el a călăuzit ilegal, în condiții foarte riscante, mii de evrei și români peste granița vremelnică dintre Ungaria și România, prin pădurea Făget de pe dealul Feleacului, de lângă Cluj. Evreii salvați au ajuns în România, unii au rămas acolo, iar alții au emigrat în Palestina.

Unii membri ai organizației clandestine au colaborat cu forțele patriotice și partidele democratice din România, întocmind, în același timp, memorii către Hitler, Mussolini și Stalin, în care cereau retrocedarea către România a Transilvaniei de Nord. Aceștia au avut curajul să-l înfrunte pe Hitler, scriind că

⁹ Constantin Mustață, *Dialoguri cu Raoul Șorban*, Editura „Anotimp”, Oradea, 2002.

românii de sub stăpânirea horthystă se vor revolta și vor răsturna regimul de dominație. Din acel moment, problema Transilvaniei de Nord a intrat în atenția guvernului sovietic, care primea cu precauție scrisorile organizației clandestine transilvănene, le păstra în secret și nu le divulga nici ca depeșe de presă.

Conducerea organizației clandestine a acordat atenție deosebită menținerii unor relații strânse cu guvernul Marii Britanii, care se arăta favorabil susținerii cauzei românești. De altfel, în 5 septembrie 1940, premierul Winston Churchill a afirmat că britanicii aflaseră că „*România a suferit o mare mutilare teritorială*”, susținând că guvernul britanic nu avea intenția de a recunoaște schimbările teritoriale care se vor face în timpul războiului, „*în afara cazului că ele ar fi urmarea unui acord prin bună înțelegere între părțile interesate*”.¹⁰ Fruntași ai românilor au solicitat ajutorul britanicilor în lupta împotriva Axei pe teritoriul Transilvaniei de Nord și nerecunoașterea diktatului din 30 august 1940. Într-o scrisoare către Winston Churchill, conducerea societății clandestine „*Ardealul*” a afirmat că în momentul în care „*adevărata Românie*” va putea să vorbească și să acționeze, „*se va vedea cât de legată este România de Anglia*”.¹¹

2. Poziția fermă a conducătorului statului român

Prin rapturile teritoriale petrecute pe seama României în vara și toamna anului 1940 s-a creat o „*acută problemă românească*” pentru ambele tabere beligerante, problemă care se referea la Transilvania de Nord, Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, precum și la Cadrilaterul dobrogean. În 20 noiembrie 1940, Hitler, aflat la Viena, a explicat primului ministru ungar, contele Teleki, și ministrului de Externe ungar, contele Csaki, atitudinea pe care urma să o adopte față de orice plângere a generalului Antonescu cu privire la atitudinea Ungariei față de Transilvania. Hitler urma să răspundă „*că ungurii au fost timp de 20 de ani rău tratați de către români, iar atitudinea lor de acum nu este decât reacția la nedreptățile pe care le-au îndurat vreme atât de îndelungată*”.

Poziția statului român față de tăierea din trupul țării a părții de nord a Transilvaniei a fost expusă de noul conducător al statului, generalul Ion Antonescu, cu prilejul vizitei la Berlin în zilele de 22-23 noiembrie 1940. Această vizită avea loc la 10 zile după tentativa lui Viaceslav Molotov de a

¹⁰ Traian D. Lazăr, *op. cit.*, p. 50.

¹¹ Ionuț Țene, *Retrocedarea Ardealului de nord nu a fost cadoul lui Stalin! Organizația secretă „Ardealul”!*, în Revista „*Luceafărul*”, Anul XI, Nr. 9 (129), Septembrie 2019.

stabili cu conducătorii Germaniei naziste noi înțelegeri secrete privind sferele de interes ale Germaniei și URSS în diverse regiuni ale lumii.¹²

Pentru această primă întâlnire cu Hitler, la care a asistat și Mihail Sturza, ministrul de Externe al României, generalul Ion Antonescu s-a pregătit cu hărți și documente etnografice, date economice etc. Hărțile și documentele priveau teritoriile care au fost smulse din trupul țării. Acestea dovedeau cu probe de netăgăduit continuitatea poporului român pe ambele maluri ale Prutului, precum și existența unei dense populații românești până la Bug. Generalul Ion Antonescu dăduse ordin să se întocmească și un studiu comparativ, care urmărea evoluția statului rus de la înjgheburile lui, în secolul al XIII-lea, în raport cu Țările Românești. Din acest studiu rezulta că Moldova și Muntenia erau deja state consolidate pe timpul când Rusia era doar un teritoriu neînsemnat în jurul Moscovei.

În discuția preliminară, Joachim von Ribbentrop, ministrul de Externe al Germaniei, s-a arătat critic și rigid în „chestiunile românești”. Acesta l-a admonestat pe conducătorul statului român pentru că nu înțelegea că trebuie să accepte necondiționat rezultatul „arbitrajului” (Diktatului) de la Viena. În opinia acestuia, României „i se făcuse un mare serviciu”, deoarece, în alte condiții, ea „ar fi încetat să existe ca țară independentă”. Neacceptarea „soluției” impuse de Hitler în relațiile României cu Ungaria ar fi însemnat, deci, „sfârșitul” statului național unitar român.¹³

În privința cedărilor teritoriale, atât față de URSS, cât și față de Ungaria, generalul Ion Antonescu a rămas neînduplecat, afirmând că „România are dreptul istoric de a-și reîntregi granițele, inclusiv prin luptă”. Acesta i-a spus lui Ribbentrop că România „fusesse pedepsită prea sever pentru greșelile unei singure generații”. Națiunea română era eternă, „dar generația care comisese greșelile era un fenomen trecător...”.

În discuția cu Hitler, generalul Ion Antonescu a reluat argumentele sale în susținerea drepturilor românești, afirmând că: „România nu avea niciodată să renunțe la lupta ei; românii fuseseră primii în acea regiune și aveau să fie ultimii care să o părăsească. Greșeala unei singure generații fusesse pedepsită prea aspru. Pentru întâia oară în istoria ei, fusesse înfrântă fără să lupte”.

¹² Vezi, pe larg, Dennis Deletant, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său, 1940-1944*, Editura „Humanitas”, București, 2010, pp. 257-261.

¹³ Vezi, Memorandumul german întocmit după convorbiri, la V Sturza, *Basarabia și destinul ei secret. Mărturii și documente istorice*, Editura „Litera”, București, 2016, p.419-422.

În speranța că într-o primă etapă vor fi eliberate teritoriile românești răpite de soviete, generalul Ion Antonescu a acceptat să se alăture „Pactului Tripartit” (din care făceau parte Germania, Italia și Japonia) și să lupte „*cu arma în mână alături de Puterile Axei...*”. Acesta l-a asigurat pe Hitler că „*România va păstra tăcerea în privința pierderilor teritoriale*”, însă la obținerea păcii generale „*avea să-și ridice din nou vocea pentru a i se face dreptate*”. Hotărârea generalului Ion Antonescu i-a produs o impresie favorabilă lui Hitler, care a recunoscut că „*nu găsisese o soluție ideală prin arbitrajul de la Viena*” și că „*nu venise încă timpul pentru a privi lucrurile în perspectivă*”, dar „*istoria nu avea să se oprească în anul 1940*”. Germanii voiau petrolul românesc, iar România, pentru prima oară în istoria ei învinsă fără să lupte, dorea eliberarea teritoriile smulse din trupul țării.

În 23 noiembrie 1940, generalul Ion Antonescu a semnat actul de aderare la Pactul Tripartit, creat de Germania, Italia și Japonia, care a marcat înglobarea țării în sistemul politico-militar al Axei.¹⁴

3. Transilvania de Nord în ecuație sovietică.

I. V. Stalin a întrevăzut izbucnirea unui conflict între România și Ungaria din cauza Transilvaniei de Nord. Însă a înțeles că trebuie să stea în expectativă, așteptând să se creeze o breșă în sistemul politic și militar al Axei, unde protagoniștii ireconciliabili erau, pe plan militar, România și Ungaria. Astfel, în 23 iunie 1941 a avut loc o întrevedere dintre Viaceslav Molotov, șeful diplomatiei sovietice, și Jozsef Kristoffy, ministrul Ungariei la Moscova. Reprezentantul sovietic a declarat că Uniunea Sovietică „*nu are nici un fel de probleme litigioase în relația cu Ungaria*”, „*nici un fel de pretenții față de Ungaria*”, „*nici obiecții în legătură cu extinderea teritoriului Ungariei pe seama României*”.¹⁵ Această atitudine se explica prin faptul că în acel moment Uniunea Sovietică dorea să determine guvernul ungar prin toate mijloacele să nu se alăture atacului german împotriva U.R.S.S. Însă, chiar în aceeași zi, Ungaria a rupt relațiile diplomatice cu U.R.S.S., iar la 27 iunie 1941 a declarat război Uniunii Sovietice.

¹⁴ Vezi, pe larg, *Antonescu. Opinii și confruntări politice. 1940-1944*, Ediție de Ion Calafeteanu, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1994.

¹⁵ <https://adevarul.ro/cultura/istorie/transilvania-planurile-sovietice-postbelice->

Astfel, poziția „binevoitoare” a Kremlinului față de Ungaria și față de litigiul teritorial româno-ungar s-a schimbat radical. Din acel moment, I.V. Stalin avea să afirme în repetate rânduri că „*Ungaria trebuie pedepsită*” pentru intrarea ei în război alături de Germania fără să fi avut vreun litigiu teritorial cu Uniunea Sovietică.

Încă din decembrie 1941, când trupele germane erau la 30 de kilometri de Moscova, I.V. Stalin a înțeles că după război, pe care spera că-l va câștiga, Transilvania de Nord trebuia redată României, întrucât fusese smulsă din trupul României, printr-un „*diktat*”, în fapt printr-un „pact între agresori”. Această poziție nu era consecința vreunei simpatii față de români, ci reieșea dintr-un interes geopolitic. I.V. Stalin nu dorea să cedeze Basarabia, smulsă din trupul României printr-un „ultimatum” dat de soviete și o agresiune armată în iunie 1940, care-i oferea prilejul de a cuceri ușor gurile Dunării.

Din acel moment, în politica sovietelor față de România a apărut un nou obiectiv strategic, respectiv „problema Transilvaniei”, al cărui deznodământ depindea de rezolvarea litigiului teritorial româno-ungar. Însemnătatea acordată de puterea de la Kremlin acestei probleme a decurs atât din unghiul de vedere al raporturilor sovieto-române și sovieto-ungare, cât și din interesul de consolidare a influenței sovietice în Europa de Sud-Est.

Așa-numita „opозиție ungară”, care s-a constituit de formă, extrem de repede, a încercat să intre în legătură cu guvernele englez și sovietic pentru a găsi soluții de rezolvare a problemei Transilvaniei și de salvare a Ungariei. Dar, prin activitatea societății secrete „Ardealul”, precum și ca urmare a relațiilor stabilite de Iuliu Maniu cu englezii, agenții secreți unguri nu au putut lua legătura cu guvernul de la Londra pentru a negocia o pace separată și menținerea Ardealului de Nord în granițele Ungariei.¹⁶

Englezii au avut încredere în români, astfel că în martie 1941 i-au propus lui Viaceslav Molotov să țină legătura cu Iuliu Maniu, pe care-l considerau reprezentantul opoziției din România. În acest sens, A. Kerr, ambasadorul britanic la Moscova, l-a susținut în fața Aliaților pe Iuliu Maniu, care l-au recunoscut ca unic reprezentant al opoziției române. Conducerea sovietică, mulțumită de asemenea ajutor neașteptat, a aprobat propunerea și astfel la Moscova s-a blocat orice influență a „opoziției democratice” de la Budapesta pentru a menține Transilvania de Nord ca parte a Ungariei.

¹⁶ Vezi, G. Beza, *Misiune de război în serviciul cauzei aliate*, Editura „Albatros”, București 1991.

La 16 decembrie 1941, în timp ce Moscova era asediată de armata germană, ministrul de externe britanic Anthony Eden a vizitat capitala U.R.S.S., pentru a cunoaște pretențiile sovietelor privind modificările teritoriale care urmau să fie făcute după terminarea războiului. Deși războiul era în curs de desfășurare, armatele germane fiind la porțile Moscovei, I.V. Stalin începuse redesenarea granițelor. Acesta și-a exprimat dorința de a restabili, după război, frontierele U.R.S.S. de dinainte de atacul german, vizând o extindere a teritoriului românesc „în Vest, pe seama Ungariei, în cadrele căreia trăiesc astăzi până la 1,5 milioane de români”.¹⁷

Pentru atingerea acestui obiectiv, I. V. Stalin a ales calea efortului minim: revenirea la granițele dinaintea izbucnirii războiului (mai precis dinainte de 22 iunie 1941, data oficială a intrării URSS în război!). El era hotărât să nu atribuie Transilvania Ungariei, întrucât s-ar fi creat o nouă problemă etnică în estul Europei: o Ungarie cu o treime din populație de etnie română, imposibil de guvernat.

În problema Transilvaniei de Nord, I.V. Stalin s-a bazat pe rapoartele comisei conduse de fostul ministru de externe, Maxim Litvinov, care făcuse două recomandări:

- revenirea la granițele dinaintea războiului pentru statele din Europa de Est;
- crearea unei „fедераții danubiene”, idee care a circulat și după primul război mondial, cu includerea statelor din bazinul Dunării.

În cadrul acelei discuții, Anthony Eden a fost confuz în privința Transilvaniei de Nord, aflată sub stăpânire ungară. Însă l-a asigurat pe I.V. Stalin că la sfârșitul războiului, cele două palate, Westminster și Kremlin, vor conlucra pentru a-și reface sferele de influență. Însă, din calcul geopolitic, cântărind riscurile, el se convinsese că Transilvania, fiind dintotdeauna locuită majoritar de români, trebuia, de drept, să revină României. Deci, I.V. Stalin a continuat să susțină „extinderea teritorială a României în detrimentul Ungariei” (prin anularea Arbitrajului de la Viena!). Această afirmație a dat un impuls societății „Pro Transilvania”, a cărei activitate a fost reluată în secret, în speranța că-și va aduce contribuția la revenirea Transilvaniei de Nord la

¹⁷<https://cersipamantromanesc.wordpress.com/tag/restabilirea-granitei-de-vest-a-romaniei/>.

România.¹⁸ Însă I.V. Stalin nu era omul care să ofere ceva pe gratis României. Cu acea ocazie și-a mai făcut publică o dorință: guvernul britanic să recunoască „granița pe Prut”, deci încorporarea Basarabiei în U.R.S.S.

În acest timp, românii din Transilvania de Nord continuau lupta clandestină, accentul fiind pus pe salvarea bărbaților însurați și a tinerilor care erau prinși „cu arcanul”, înrolați în armata ungară și trimiși pe frontul de răsărit, ajutându-i să treacă în mod ilegal frontiera vremelnică în România. În acel timp, a continuat să funcționeze filiera constituită de Raoul Șorban privind salvarea evreilor. Însă autoritățile horthyste și-au intensificat eforturile pentru a-i descoperi și lichida pe evreii și românii care încercau să treacă frontiera vremelnică în România. Astfel, au reușit să descopere filiera constituită de Raoul Șorban. Acesta a fost arestat, întemnițat și obligat să lucreze în detașamentele de muncă forțată.

La sfârșitul anului 1942 / începutul anului 1943, perspectiva realizării dorinței lui I.V. Stalin privind Transilvania de Nord a prins contur, întrucât: ca urmare a atacului japonez de la Pearl Harbour (7 decembrie 1941), Statele Unite ale Americii au intrat în război, determinând mondializarea conflictului; la 1 ianuarie 1943 s-a constituit oficial Coaliția Națiunilor Unite; pe Frontul de Est, contraofensiva sovietică de la Moscova (5 decembrie 1941-7 ianuarie 1942) a provocat prima mare înfrângere *Wehrmacht*-ului, armata germană împotmolindu-se în câmpia rusească.

Toate acestea evidențiau că războiul era departe de a se termina, perspectiva victoriei germane devenea tot mai incertă, iar I.V. Stalin își afișa în fața Alianților pretențiile de la sfârșitul victorios al războiului. În relațiile cu Aliații, I.V. Stalin încerca să se impună, cerându-le acestora să recunoască frontierele „*pe care le avea Rusia în momentul în care a fost atacată de Germania*”.

Pentru a avea argumente ferme în problema Transilvaniei de Nord, în anul 1943, la Moscova, I.V. Stalin a înființat *Comisia Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S. de pregătire a tratatelor de pace și a organizării postbelice*, condusă de fostul comisar al poporului pentru afaceri externe, Maxim Litvinov, cunoscută sub denumirea de „Comisia Litvinov”.¹⁹

Dezbaterile care s-au purtat în ședințele comisiei au fost aprinse și chiar tensionate. Unii membri ai acesteia aflați sub influența emisarilor americani

¹⁸ Vezi, pe larg, Traian D. Lazăr, *op. cit.*

¹⁹ <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/transilvania-in-planurile-sovietice-postbelice>.

vorbeau de „*Transilvania dată Ungariei*”, alții, sub influența reprezentanților Angliei, susțineau „*autonomia Ardealului într-o federație*”, iar Maxim Litvinov nu era convins că retrocedarea Ardealului României era soluția dreaptă și viabilă.

În acel context, emisarii unguri care începuseră negocieri secrete cu englezii și cu sovieticii au fost respinși atât de Moscova, cât și de Londra, întrucât jucau „la două capete”, oscilând între Marile Puteri. Se spune că Iuliu Maniu, șeful *de facto* al organizației clandestine „Ardealul”, care acționa în secret ca „agent” britanic, a reușit să impună Aliaților ideea retrocedării, după război, a Transilvaniei de nord la România.

4. Transilvania de Nord „la schimb” cu Basarabia și Bucovina

Între 28 noiembrie – 1 decembrie 1943 s-a desfășurat Conferința de la Teheran, organizată pentru punerea la punct a unor probleme de importanță vitală pentru mersul războiului și organizarea lumii postbelice ca urmare a marilor victorii ale Aliaților din cursul anului 1943. A fost prima întâlnire a „Celor Trei Mari”: Franklin Delano Roosevelt, Winston Churchill și Iosif Vissarionovici Stalin.

Opoziția ungară, disperată, a redactat pentru acel moment diplomatic două planuri de ieșire a Ungariei din război și lupta împotriva Germaniei, cu menținerea Transilvaniei de Nord sub stăpânirea Ungariei. Însă datorită ingeniozității lui Iuliu Maniu acest plan nu a reușit. După dezastrul de la Stalingrad, unde Armata a II-a ungară a fost, practic nimicită, conducătorii Ungariei au reluat negocierile secrete cu englezii și americanii, dar nu au fost deschise canale de negociere și cu sovieticii. În acel context, Hitler, temându-se că Ungaria ar încerca să semneze o pace separată cu Aliații, a ordonat în 19 martie 1944 trupelor sale ocuparea Ungariei (în cadrul Operațiunii *Margareta*). Trupele germane nu au întâmpinat rezistență din partea armatei ungare, operațiunea realizându-se fără vărsare de sânge. Horthy a fost plasat sub regimul arestului la domiciliu, iar noul prim-ministru a fost pus sub supravegherea unui guvernator militar nazist.

O prigoană de neînchipuit s-a abătut asupra evreilor din Ungaria și Transilvania de Nord. Aceștia au fost adunați în ghetouri, apoi autoritățile ungare, sprijinite de trupele germane de ocupație au trecut la aplicarea soluției finale, prin deportarea în masă a evreilor în lagărele morții din Germania și Polonia.

În primăvara anului 1944, s-a declanșat marea ofensivă a armatei sovietice, care a dat peste cap poziția trupelor germane și române, apropiindu-se de granițele României. În 12 aprilie 1944, sovieticii au transmis guvernului român condițiile de armistițiu. Guvernul sovietic a declarat „*injustă decizia de la Viena din 30 august 1940*”, exprimându-și disponibilitatea „*de a participa împreună cu România la operațiuni destinate să elibereze teritoriul transilvănean*”. Cu acel prilej, Viaceslav Molotov a sugerat României să iasă din alianța cu Germania, iar ca recompensă va reprimi Ardealul de Nord.²⁰ Acest fapt a fost explicat și prințului Știrbei, la Cairo, de către emisarul sovietic Nikolai Vasiliievski Novikov, astfel că opoziția din România, în fruntea căreia s-a plasat regele Mihai I, a început acțiunea clandestină pentru arestarea mareșalului Ion Antonescu și întoarcerea armelor împotriva puterilor Axei.

Pe măsură ce războiul se apropia de sfârșit, guvernul britanic și-a reafirmat acordul deplin cu privire la rolul pe care U.R.S.S. avea să îl joace la încheierea ostilităților. La 16 aprilie 1944, Winston Churchill i-a scris lui Viaceslav Molotov că nu era momentul „pentru un război ideologic”, urându-le sovieticilor succes „în negocierile cu privire la România”, în cadrul cărora britanicii considerau că sovieticii aveau „*cel mai greu cuvânt de spus*”.

La începutul lunii iunie 1944, „comisia Litvinov” a fost pregătită să prezinte propuneri privind destinul Transilvaniei după terminarea războiului. În 5 iunie 1944, aceasta a redactat o Notă intitulată „*Despre Transilvania*”,²¹ unde se arăta că „*atât Ungaria cât și România își fundamentează în mod convingător pretențiile lor asupra Transilvaniei*”, respectiv:

- Ungaria arăta în mod just că, în decursul unei perioade îndelungate, de mai multe veacuri, Transilvania a fost strâns legată de ea în diverse grade atât din punct de vedere politic, cât și spiritual;

- România, referindu-se la originea actualei Transilvanii din provincia romană a Daciei în care, din timpuri străvechi, s-au aflat români și unde maghiarii și secuii fie au năvălit ulterior, fie au sosit în calitate de coloniști...

Nota consemna că, „*din punct de vedere etnic, doar România își poate fundamenta revendicarea asupra Transilvaniei, întrucât majoritatea populației*

²⁰ Vezi, pe larg, Ioan Bojan, *Bătălia pentru Ardeal*, Editura „Napoca Star”, 2017.

²¹ <https://www.historia.ro/sectiune/actualitate/articol/stalin-ungaria-trebuie-pedepsita-transilvania-trebuie-data-romaniei>.

o formează românii". O delimitare riguroasă, pe principii etnice era, însă imposibilă din cauza întrepătrunderii populației române și ungare. Subliniind că Tratatul de la Trianon și-a pierdut valabilitatea, textul sovietic arăta că „*din punct de vedere politic este imposibil de a păstra în vigoare decizia arbitrilor de la Viena*".

Judecata sovieticilor a sunat astfel:

- a acorda Transilvania Ungariei era o imposibilitate, întrucât „*Ungaria a fost primul stat care a aderat la Pactul Anticomintern*"; aceasta nu a manifestat nici cea mai mică înclinație pentru apropiere de Uniunea Sovietică, participând la toate intrigile antisovietice ale Poloniei; Ungaria a intrat în război împotriva U.R.S.S. de partea Germaniei imediat după atacul acesteia din urmă, fără nici cea mai mică justificare; de asemenea, nu a avut nici măcar acele pretenții față de U.R.S.S. cu care Finlanda și România încercau să justifice participarea la război.

- România, deși este un „*stat inamic*”, „*care merită pedeapsă și nu recompensă*”, „*totuși în cazul primirii Transilvaniei*”, i s-ar putea cere din partea Uniunii Sovietice „*garanții pentru o strânsă și îndelungată colaborare cu U.R.S.S. și renunțarea deplină la pretențiile asupra Basarabiei și Bucovinei*".

Nota sovietică atrăgea atenția asupra faptului că „*în România și înainte de războiul în curs s-au aflat forțe politice dispuse să colaboreze cu URSS*" și că, „*în cazul primirii Transilvaniei, partizanul unei astfel de colaborări ar putea deveni PNȚ în frunte cu Maniu*". Această colaborare ar găsi, de asemenea, „*partizani înflăcărați în rândurile populației române din Transilvania, izbăvită în sfârșit de coșmarul asupririi ungare*".

„Comisia Litvinov” a înclinat spre o soluție operativă, întrucât „*crearea unei Transilvanii provocată de pierderea teritoriului durează mult*". În aceste condiții, garanțiile oferite de România rămăneau sub semnul întrebării, iar „*existența unui stat transilvănean, rămas în afara oricăror uniuni sau federații, servea mult mai bine intereselor sovietice*". Dar, rămânând un „*măr de discordie*” între cele două state vecine, Ungaria și România, Transilvania nu ar putea exista fără protecția unui stat puternic apropiat de ea, care în cazul de față era Uniunea Sovietică, având cu ea graniță comună. O astfel de rezolvare a problemei „*răspundea și mai mult principiului autodeterminării popoarelor*"; ea era mai avantajoasă și prin faptul că nu favoriza nici Ungaria, nici România, iar controlul U.R.S.S. asupra noului stat transilvănean i-ar permite să exercite presiuni asupra

Ungariei și României, împiedicându-le să se alăture oricăror demersuri antisovietice; un astfel de control consolida și influența sovietică asupra statelor balcanice și „îndeosebi asupra Iugoslaviei”, care se învecina cu Banatul.

Însă existența unui stat transilvănean era văzută ca o „*soluție provizorie până la stabilirea unei colaborări garantate cu România sau Ungaria*”, fapt ce avea să determine hotărârea corespunzătoare a Kremlinului în această problemă.

Trei zile mai târziu, la 8 iunie 1944 s-a desfășurat ședința „Comisiei Litvinov” care a avut pe ordinea de zi „problema Transilvaniei”.²² În deschiderea dezbaterii, Maxim Litvinov a prezentat patru variante de soluționare a problemei transilvănene:

1. Menținerea situației existente;
2. Unirea Transilvaniei cu Ungaria;
3. Unirea Transilvaniei cu România;
4. Crearea unui stat transilvănean independent;

Discuțiile animate din cadrul „Comisiei Litvinov” au relevat cu argumente științifice avantajele și dezavantajele soluțiilor pentru interesele sovietice, respectiv:

- „*este imposibil să se lase în vigoare o decizie luată în timpul războiului de Germania și Italia, mai ales că în urma unei asemenea decizii (arbitrajul de la Viena din vara anului 1940, n.n.) ar fi câștigat numai Ungaria*”;

- din punct de vedere etnic, „*pretențiile față de Transilvania sunt întemeiate numai pentru România*”, deoarece în această regiune „*nu poate fi contestat faptul (nu era contestat nici de Ungaria!) că „românii constituie o majoritate neîndoielnică, în comparație cu toate celelalte naționalități luate la un loc, iar români sunt de două ori mai mulți decât unguri*”;

- „*Ungaria trebuie pedepsită mai ales pentru atitudinea ei de a se alătura Germaniei împotriva URSS, deși nu avea pretenții teritoriale similare celor ale României și Finlandei*”;

- „*România este un stat dușman care merită pedepsit, nu răsplătit*”; însă, „*e foarte acceptabilă cedarea Transilvaniei către România în schimbul unei garanții solide de colaborare strânsă și de lungă durată cu URSS și a unei renunțări totale la pretențiile sale față de Basarabia și Bucovina; România s-ar*

²²<https://www.historia.ro/sectiune/actualitate/articol/stalin-ungaria-trebuie-pedepsita-transilvania-trebuie-data-romaniei>.

considera suficient de compensată cu Transilvania pentru pierderea Basarabiei și a Bucovinei, a căror posesie a considerat-o mereu problematică”.

„Comisia Litvinov” a atras atenția că sovieticii erau hotărâți să ofere o compensație în schimbul „renunțării totale” de către România la Basarabia și Bucovina. Fără a fi prezent la dezbateri, academicianul Evgheni V. Tarle, un istoric sovietic renumit, și-a formulat opiniile în calitate de expert al Comisiei în problema Transilvaniei, pronunțându-se în favoarea unui „*stat transilvănean independent*”, întrucât „*orice altă soluție este pentru noi nefavorabilă*”. Acesta a afirmat că „*Dacă este de ales între două rele atunci răul mai mic este de a da Transilvania României, cerându-i în schimb diverse compensații*”.

5. Transilvania de Nord în schimbul instalării unui guvern comunist

În vara anului 1944, când pericolul trecerii României de partea sovietică a devenit iminent, statul major al *Wehrmacht*-ului a elaborat planul „*Margareta 2*”, de ocupare a Regatului României. Însă germanii n-au avut timp să-l pună în aplicare, întrucât, în ziua de 23 august 1944, din ordinul regelui Mihai I, mareșalul Ion Antonescu a fost arestat, iar România a anunțat că a trecut în tabăra Aliaților, de partea coaliției antihitleriste. Începând din noaptea de 23/24 august 1944, Armata Română a trecut la eliberarea teritoriului național de trupele germane, în cooperare cu trupele sovietice. Drept urmare, trupele ungare loiale Germaniei naziste au primit de la Berlin aprobarea începerii ofensivei militare pentru a ocupa Transilvania de Sud și a fixa creasta Carpaților drept linia frontului sovietic.²³ Operațiunea militară a început în 5 septembrie 1944 în centrul Transilvaniei, însă la 8 septembrie 1944, Armata a IV-a română a oprit înaintarea trupelor germano-ungare. Între 11-18 septembrie 1944 a urmat ofensiva Armatei a III-a ungare și a Armatei a II-a germane de tancuri în Crișana și Banat, respinse de trupele române și sovietice.

În acest timp, la Moscova, o delegație a României condusă de Lucrețiu Pătrășcanu aștepta cu nerăbdare să poată încheia un armistițiu cu coaliția antihitleristă. Acest fapt s-a produs abia în noaptea de 12/13 septembrie 1944, când între România și Puterile Aliate (coaliția antihitleristă) s-a semnat „*Convenția de Armistițiu*”. Art.19 stipula că „*guvernele aliate socotesc nulă*

²³Pál Halmágyi, *Transilvania de Sud în septembrie 1944. Luptele din zona Aradului, în Transilvania văzută în publicistica istorică maghiară. Momente din istoria Transilvaniei apărute în revista „História”*, Editura Pro-Print Miercurea-Ciuc, 1999, p. 370 - 373.

hotărârea Arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania (sau cea mai mare parte a ei), iar aceasta ar urma să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de Pace, iar guvernul sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte, în acest scop, la operațiuni militare comune cu România contra Germaniei și Ungariei”. România trebuia să participe alături de armatele sovietice cu 12 divizii.²⁴

Această formulare ascundea o formă de șantaj din partea sovietelor pe care românii erau obligați să o accepte, iar ungurii să iasă cât mai repede din alianța cu Germania. Kremlinul a condiționat retrocedarea către România a Transilvaniei de Nord de formarea la București a unui guvern pro-comunist. Sovieticii n-au făcut nici un secret din faptul că revenirea Transilvaniei de Nord la România era condiționată de *formarea unui guvern F.N.D.* (Frontul Național Democrat),²⁵ singura grupare politică din România considerată „democratică”.

Pentru a supraviețui în acel context geopolitic, noile autorități române au pus la dispoziția Aliaților, imediat și fără nici o condiție, întregul efectiv al armatei române (50 divizii operative, 71 escadrile de aviație și 71 nave de război fluviale și maritime). Pe frontul de vest, România a participat efectiv cu 16 divizii, un număr superior celui stabilit prin Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 (precum și prin Protocolul militar româno-sovietic, ce avea să fie semnat în 26 octombrie 1944). În cazul României, sovieticii au dictat condițiile și au cules roadele.

După semnarea la Moscova a Convenției de Armistițiu, au urmat dezbateri în cadrul Consiliului de Miniștri al României. „În *textul Armistițiului*, în discuțiile cu cei trei ambasadori – declara Lucrețiu Pătrășcanu, care condusese delegația română la negocierea și semnarea Armistițiului – *Comandamentul aliat este reprezentat prin Uniunea Sovietică, odată pentru totdeauna. În toate discuțiile noastre, Comandamentul sovietic este singurul care reprezintă Anglia și America... În România, Comandamentul sovietic este acela care reprezintă toți aliații*”.

²⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura „Univers Enciclopedic”, București, 2002, p. 418.

²⁵ FND era o alianță politică formată din Partidul Comunist Român (PCR), Partidul Social Democrat Român (PSDR, condus de Lothar Rădăceanu, Ștefan Voitec), Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal și sateliții PCR (Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Țărănesc și partidul maghiar de stânga MADOSZ (Magyar Dolgozók Országos Szövetsége, adică Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România, fondată în 1934 și care pe 16 octombrie 1944 s-a transformat în Uniunea Populară Maghiară).

În același timp, Ungaria încerca să se apropie de U.R.S.S., în speranța păstrării în componența sa a Transilvaniei de Nord. Guvernul Ungariei a apelat la emigrația ungară din țările vest-europene și din Statele Unite. Chiar și Regentul Ungariei, Miklos Horthy, i-a trimis în luna septembrie 1944 lui I.V. Stalin o scrisoare, în care a spus: *„Pentru corectitudine, aș dori să vă informez că niciodată nu am venit să ocupăm nici un centimetru din ceea ce nu ne aparținea de drept. În schimb, românii au ocupat Basarabia de la aliatul lor rus. Numai când în 1940 am intenționat să punem capăt atitudinii monstruoase față de populația maghiară din Transilvania, românii din nou au cerut ajutor de la Germania, cerându-i lui Hitler să îi ajute să obțină cel puțin o parte din acest teritoriu prin arbitrajul de la Viena”*.

6. Eliberarea Transilvaniei de Nord de sub ocupație ungară

România n-a fost sprijinită de aliații occidentali pentru a recupera teritoriile pierdute în favoarea U.R.S.S. Niciunul nu a pus problema anulării înțelegerilor dintre Germania nazistă și U.R.S.S., și nici cea a restabilirii frontierelor României de dinainte de dezmembrarea sa din vara anului 1940. Anularea *de facto* și *de jure* a „*armistițiului*” de la Viena, din 30 august 1940, s-a realizat dintr-un interes strategic, cu sprijinul, nesperat, dar de necontestat, al lui I.V. Stalin și Viaceslav Molotov.

În acel timp, trupele române în cooperare cu cele sovietice, se aflau în ofensivă în Transilvania, eliberând oraș cu oraș și sat cu sat. Între 17 septembrie - 5 octombrie 1944, Armata a IV-a română a purtat lupte grele pentru fortarea Mureșului în centrul Transilvaniei, pe linia Oarba de Mureș - Dealul Sângiorgiu - Iernut, a înfrânt rezistența germano-ungară și a pătruns pe teritoriul Transilvaniei de Nord.²⁶

Încă din luna septembrie 1944, din inițiativa P.N.Ț. s-a constituit în București Comitetul Național, în frunte cu Ion Groșanu, Gabriel Țepelea și Leon Boghiș. Acesta a avut misiunea de înrolare și organizare a voluntarilor pentru Ardeal într-o legiune (ulterior numit Regiment) purtând numele „*Iuliu Maniu*”. Legiunea urma să asigure spatele frontului, dar voluntarii au fost

²⁶ Vezi, Pál Halmágyi, *Transilvania de Sud în septembrie 1944. Luptele din zona Aradului, în Transilvania văzută în publicistica istorică maghiară. Momente din istoria Transilvaniei apărute în revista „História”* Editura „Pro-Print”, Miercurea-Ciuc, 1999, p.370-373.

încadrați și în unități operative pe front. Aceștia trebuiau să sprijine reinstalarea autorităților române în Transilvania de Nord, pe măsura înaintării trupelor române și sovietice. Conform ziarului „*Ardealul*”, oficiosul P.N.Ț., pe această filieră au plecat aproximativ 50.000 de voluntari să lupte pentru eliberarea Transilvaniei. Dintre aceștia, un număr de 600 de luptători constituiau cea mai activă unitate paramilitară a Legiunii, respectiv *Batalionul de voluntari Brașov*. Comandant a fost numit căpitanul (r) Gavrilă Olteanu din Târgu Mureș²⁷, refugiat între 1940-1944 la Brașov. Acesta a desfășurat activități în spatele frontului trupelor române, în județele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei și Mureș, pentru descoperirea și capturarea partizanilor rămași răzleți în această regiune.

În acest timp, autoritățile statului român au întreprins măsuri de administrare a Transilvaniei de Nord. În 10 octombrie 1944, prin Legea nr. 487 a fost constituit „Comisariatul pentru administrarea Transilvaniei eliberate”, al cărui șef a fost numit dr. Ionel Pop, care urma să reprezinte autoritatea guvernului de la București. Principala sarcină era instalarea autorităților civile numite de guvern în cele 11 județe din Transilvania de Nord. Însă administrația română va fi instalată numai în câteva județe (Ciuc, Mureș, Odorhei și Trei Scaune), funcționând efectiv pentru puțin timp din cauza opoziției zgomotoase a iredentiștilor unguri, care aveau trecere la administrația militară sovietică. Dar, din cauza opoziției mareșalului Rodion Malinovski, președintele Comisiei Aliate de Control pentru România, „comisariatul” nu a putut să se instaleze la sediul proiectat, la Cluj, fiind obligat să funcționeze „chinuit” în București, neavând nici o putere de decizie.

La rândul lor, autoritățile ungare, conștiente că sunt pe marginea prăpastiei, au încercat să iasă de sub tutela Germaniei, în speranța că vor putea salva măcar Transilvania de Nord. La 15 octombrie 1944, Horthy Miklos a încercat desprinderea de Reich, anunțând că Ungaria a semnat un armistițiu cu U.R.S.S. Dar nu a îndrăznit să ordone trupelor sale să întoarcă armele împotriva germanilor, iar Armata ungară a ignorat armistițiul. Germanii au lansat Operațiunea

²⁷ Ulterior, Gavrilă Olteanu a fost arestat în calitate de comandant al „Sumanelor Negre”, organizație subversivă anticomunistă, formată din foști ofițeri ai Armatei Române. El a fost deținut într-o celulă din subsolul clădirii Ministerului de Interne, iar în august 1946, la puțin timp după arestare, „s-a sinucis, luând o fiolă de stricnină” (unele documente susțin că ar fi fost ucis în detenție). A se vedea <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2011/03/11/istorici-despre-gavrila-olteanumanele-negre-si-masacrul-de-la-aita-seaca/>.

„Panzerfaust”, l-au răpit pe fiul lui Horthy, silindu-l astfel pe regent să abroge armistițiul cu sovieticii. În aceste condiții, regentul Horthy Miklos a abdicat, fiind trimis de germani în Bavaria. Astfel, Ungaria a rămas pe mai departe sub dominație germană. Din 16 octombrie 1944, la Budapesta era la guvernare Ferenc Szalasi, șef al partidului fascist al „Crucilor cu Săgeți”, care i-a propus lui Hermann Göring, mâna dreaptă a lui Hitler, titlul de „rege al Ungariei”.

Pentru cucerirea puterii în Transilvania de Nord, în lupta politică au intrat „ungurii democrați”, care s-au adaptat rapid noilor condiții geopolitice, intrând în partidul comunist și proslăvind trupele sovietice eliberatoare. Astfel, în scurt timp, la Cluj „peste 90% din comuniști erau unguri”, care au preluat, pe nevăzute, puterea în organele administrative din Transilvania de Nord. Această realitate era exprimată prin faptul că inclusiv pe sediul P.C.R. din Cluj flutura, alături de steagul roșu, tricolorul roșu-alb-verde (unguresc), nu drapelul românesc (cu culorile roșu, galben și albastru).

În toiul acestei bătălii pentru cucerirea puterii politice, sovieticii au fost influențați de comuniștii unguri că administrația românească nu este capabilă să asigure guvernarea. Astfel, sub pretextul opririi exceselor instituite de Batalionul de voluntari „Iuliu Maniu”, în 24 octombrie 1944 sovieticii au instituit Administrația Militară în Transilvania de Nord.²⁸ Cu acel prilej au dispus evacuarea administrației române din cele 6 județe în care fusese deja instalată, pe considerentul incapacității românilor de a stăpîni situația internă. Pe măsura înaintării frontului, a eliberării unor noi regiuni, autoritățile militare sovietice i-au reînstatat la conducerea localităților pe ungurii care fuseseră în fruntea acestora în perioada horthystă. Împreună cu aceștia, sovieticii au inaugurat o nouă perioadă de prigoană a românilor.²⁹

Prin această atitudine, sovieticii doreau să obțină angajarea militară și politică a României pe frontul de Vest, iar, pe de altă parte, să-i atragă pe unguri, stimulându-le convertirea la comunism prin promisiuni de soluționare a revendicărilor lor iredentiste. De aceea, organele administrative nu au fost

²⁸ Vezi, pe larg, Stelian Neagoe, *Istoria politică a României între anii 1944-1947 (Chrestomația tranziției dintre două dictaturi)*, Editura „Noua Alternativă”, București, 1996.

²⁹ Vezi, Petre Țurlea, *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*, Editura „Bravo Press”, București, 1996.

încadrate cu personal sovietic, ci cu unguri, cei mai mulți horthyști notorii din așa-zisele gărzi patriotice.

În noua situație, iredentiștii unguri au devenit din nou stăpânii Transilvaniei de Nord, iar românii au ajuns din nou străini în țara lor. Politica duplicitară și lingușitoare adoptată de unguri față de sovietici în toamna și iarna 1944/1945 le-a adus acestora speranța păstrării puterii politice în Transilvania de Nord. S-a creat astfel o situație bizară.³⁰

- sovieticii, care luptau alături de români împotriva trupelor germane și ungare îi ocroteau pe reprezentanții vechii administrații horthyste, iar aceștia acționau nestingheriți împotriva românilor cu care erau aliați;

- limba maghiară a redevenit limbă oficială, românii fiind obligați să o folosească în toate împrejurările;

- indicatoarele de localități erau scrise în limba maghiară și română, tricolorul românesc era interzis și boicotat peste tot;

- elevii de liceu care purtau cocarda națională la butonieră au fost arestați;

- manifestările naționale erau interzise sub orice formă;

- zilnic se semnalau numeroase cazuri în care românii, în special intelectualii, erau umiliți, arestați în mod abuziv și maltratați, insinuându-se că erau fasciști;

- ofițerii, subofițerii și soldații Armatei Române, veniți în permisie pentru a-și vedea familiile în Ardealul de Nord, erau arestați, escortați pe stradă de organele civile ale poliției populare maghiare și puși în mod umilitor la corvezi în văzul populației și al comandamentelor militare sovietice;

- poliția populară maghiară încerca prin tot felul de atrocități și amenințări să silească populația românească să părăsească Ardealul de Nord;

- în toate manifestările ungarilor se observa o simpatie lingușitoare față de comandamentul sovietic, căutând pe orice cale să-l convingă de sentimentele lor comuniste, spre a obține avantaje și atingerea scopurilor iredentiste.

În noul context, o parte din teritoriul Transilvaniei de Nord a fost revendicat și de ucrainenii care locuiau în Maramureșul voievodal, ținut

³⁰ Ildikó Lipcsey, *Administrația militară Sovietică în Transilvania de Nord (14 noiembrie 1944-23 martie 1945)*, în *Transilvania văzută în publicistica istorică maghiară. Momente din istoria Transilvaniei apărute în revista História*, Editura „Pro-Print”, Miercurea-Ciuc, 1999, p. 374 - 381.

românesc din negura vremurilor. Deși guvernele de la Kremlin și Budapesta se aflau în tabere beligerante opuse, comuniștii unguri și cei sovietici, avându-i alături pe ucrainenii din Maramureș, se situau pe aceeași poziție: încurajau secesiunea Transilvaniei, în cadrul căreia Transilvania de Nord urma să revină Ungariei, Transilvania de Sud României (temporar!), iar Maramureșul Ucrainei sovietice.

7. Încercare de creare a „Republicii Sovietice a Ardealului de Nord”

În toamna anului 1944, în condițiile favorabile create de administrația militară sovietică din Transilvania de Nord, la Cluj a avut loc prima încercare a ungarilor de a forma *Statul Autonom al Ardealului*. Inițiatorii vizibili ai acestei autonomii statale au fost îndeosebi comuniștii evrei și maghiari, grupați în *Frontul Național Democrat din Ardealul de Nord*. Printre ei se aflau: Jordaki Lajos, Lakatos István, Balogh Edgar, Páskány Geza, F. Brutuer, L. Csogor, Nicolae Goldenberg, Demeter János, Teofil Vescan etc. În acel context, a fost format un guvern denumit *Comitetul executiv pentru Nordul Ardealului al F.N.D.*, al cărui președinte a fost numit avocatul Teofil Vescan, prefectul Clujului, iar copreședinte Jordaki Lajos.³¹

În 22 decembrie 1944, la Debrețin a luat ființă *Guvernul național provizoriu maghiar*, pro-sovietic. Noul Guvern a început imediat demersurile pentru înființarea unei *Republici Sovietice a Ardealului de Nord*, cu statut autonom, care urma să fie încorporată în Ungaria. Aceste planuri erau viabile și ar fi putut prinde contur în condițiile în care nu s-ar fi instaurat în România un guvern agreeat de sovietici. Teza era susținută, în primul rând, de fostul exil comunist ungar din U.R.S.S., dar găsea adepți chiar și printre comuniștii români aflați la Moscova în timpul războiului. Unul dintre aceștia, Walter Roman, susținea încă din iulie 1944 oportunitatea creării unei Transilvanii independente, de la râul Tisa până la Carpați, sub protecția U.R.S.S.

În acel context geostrategic, când războiul încă nu se încheiase, I.V. Stalin era asaltat de lideri ai comuniștilor unguri, precum Matyas Rakosi, care trăise un timp la Moscova. Aceștia încercau să-l convingă să le promită că va

³¹ Prof. univ. dr. Ioan Bojan, Comunicare prezentată la Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Românii din Sud-Estul Transilvaniei. Istorie. Cultură. Civilizație”, Miercurea-Ciuc, ediția a XX-a, septembrie 2014.

rezolva în favoarea Ungariei problema Transilvaniei de Nord și chiar a întregii Transilvanii.

Cu ajutorul ungarilor iredentiști, care îi pârau la funcționarii sovietici pe români chiar pentru fapte închipuite, prefecții și primarii numiți de Guvernul Român au fost înlăturați și puși în locul lor prefecți și primari de orientare comunistă. De mare ajutor pentru epurarea aparatului administrativ de „*elemente ostile*”, adică de români, a fost *Comitetul Central Consultativ al F.N.D.*

Din acel moment, soarta Transilvaniei de Nord a depins de dârzenia cu care românii au luptat pentru apărarea unui drept istoric. Timpul a lucrat în favoarea românilor, întrucât în zorii zilei de 25 octombrie 1944, trupele române, sprijinite de cele sovietice au eliberat orașul Carei. Astfel, a fost atins obiectivul major al momentului întoarcerii armelor de la 23 august 1944, respectiv eliberarea întregului teritoriu de sub ocupația germano-ungară și anularea consecințelor Diktatului de la Viena din 30 august 1940. În centrul orașului a fost arborat tricolorul românesc, consemnând astfel, eliberarea „ultimei brazde de pământ românesc”. În aceeași zi, a fost atinsă și vechea frontieră româno-ungară, în apropierea satului Urziceni, încheindu-se astfel acțiunea de eliberare a Ardealului de Nord.

Succesele Armatei Române au contribuit la configurarea liniei de est a frontului aproape într-o demarcație liniară ce lega Marea Baltică, valea Dunării și Marea Adriatică. Prețul plătit de Armata Română în intervalul 23 august 1944 - 25 octombrie 1944 a însemnat 58.330 de soldați uciși, răniți sau prizonieri.

Efortul depus în slujba cauzei coaliției Națiunilor Unite de înfrângere definitivă a Germaniei naziste a însemnat și continuarea, inclusiv de către trupele române, a luptelor pentru eliberarea Ungariei. Cu toate acestea, conducerea Transilvaniei de Nord a trecut, practic, în mâinile ungarilor revizionști. Organele administrative au fost încadrate mai ales cu unguri din „gărzile patriotice”, mulți rămași de la fosta administrație. Noul regim instituit în Transilvania de Nord s-a apropiat în termeni categorici de regimul horthyst:

- limba maghiară a redevenit limba oficială;
- manifestările naționale românești au fost interzise;
- circulația monedei românești, Leul, a fost oprită, singura monedă permisă fiind Pengö-ul;
- în toate localitățile a fost înființată Poliția populară ungară.

Eliberarea întregului teritoriu al Transilvaniei de Nord a fost receptată de români cu multă bucurie. S-au organizat în localități, slujbe *Te Deum* la bisericile naționale, urmate de parastase în amintirea eroilor căzuți în luptele pentru dezrobirea Ardealului.

În plan administrativ, întregul spațiu a fost pus sub gestiunea Comandamentului General al Etapelor, care urma să predea întreaga administrație organelor de stat. Acest lucru trebuia să se materializeze în noiembrie 1944, baza legală fiind Legea nr. 487 din octombrie 1944, prin care a fost înființat *Comisariatul pentru administrarea regiunilor eliberate*. Însă, urmare opoziției Comisiei Aliate de Control, aflată sub egida U.R.S.S., acest comisariat nu a avut putere executivă, ci mai degrabă una de informare a guvernului despre situația din Transilvania de Nord. Sediul acestui comisariat a „vegetat” la București, nefiind permisă stabilirea sediului la Cluj.

În acest timp, Ungaria a devenit teatru de război. Trupele ungare, câte mai rămăseseră, încercau să opună rezistență și să încetinească înaintarea armatelor sovietice și române. În retragere, armatele germane au distrus căi ferate, drumuri, poduri și sisteme de telecomunicație. Teritoriul și populația ungară au suferit mari pierderi de pe urma luptelor, bombardamentelor și înaintării armatei sovietice.

În pofida faptului că operațiunile de eliberare a Transilvaniei de Nord luaseră sfârșit, situația din zona eliberată a rămas în continuare tensionată. S-au semnalat răzbunări împotriva unor etnici maghiari care se făcuseră vinovați de violențe împotriva românilor în perioada horthystă și s-au înmulțit plângerile legate de „jafurile și atrocitățile” făcute în Transilvania de Nord de așa numitele Gărzi „Iuliu Maniu” (autointitulate astfel fără acordul lui Iuliu Maniu!) împotriva populației maghiare. Pe la sfârșitul lunii octombrie 1944, cercuri diplomatice din cadrul ambasadei britanice de la Moscova, precum și cadre de conducere din serviciul militar și diplomatic britanic acreditat în România au răspândit știri despre regimul de teroare antimaghiară instaurat în Transilvania de Nord de gărzile „maniste”. Aceștia i-au convins pe sovietici că era necesară retragerea temporară a oficialităților românești și trecerea sub

comandament militar sovietic a acestei regiuni. Aceste idei au fost receptate de către Comisia Aliată de Control.³²

La 8 noiembrie 1944, Înalțul Comandament Sovietic a dat ordin ca trupele române și jandarmeria să se retragă din Maramureș. În aceste condiții, minoritățile ruteană, ungară și evreiască au adus în fruntea județului un ucrainean, Ion Odoviciuk. În plan local s-au format comitete populare, cele mai multe conduse de ucraineni și unguri, precum și un Comitet Județean al Poporului. Prefectul român, Teodor Bocotei, a fost silit să demisioneze. Pe acest fond tensionat, în 11 noiembrie 1944 „*aliații*” sovietici au hotărât înlăturarea administrației române din Transilvania de Nord, abia eliberată și prin jertfa de sânge a armatei române.

La scurt timp după eliberarea Transilvaniei de Nord, un grup de ucraineni, sprijiniți de unguri iredentiști, au declarat la Sighet secesiunea Maramureșului, care urma să devină parte a Ucrainei sovietice. Pericolul pierderii acestui județ a fost chiar mai mare decât în cazul restului regiunii. Aici s-a încercat o secesiune în favoarea Uniunii Sovietice. În situația creată nu era vorba de interesul și aspirațiile Ungariei, o țară învinsă în război, ci de interesele U.R.S.S. Naționaliștii ucraineni au aderat la „*Statutul Autonomiei din Ardealul de Nord*”, încercând să desprindă Maramureșul de România.

În confruntarea politico-diplomatică dintre comuniștii români și unguri, aceștia din urmă au declanșat o ofensivă prin care vizau păstrarea de către Ungaria a Transilvaniei de Nord, precum și primirea în dar a întregii Transilvanii. Astfel, delegația ungară, având în frunte pe Mátyás Rákosi, autocaracterizat drept „cel mai bun discipol ungar al lui Stalin”, s-a deplasat la Moscova pentru a cere ca Transilvania să intre în componența Ungariei. I.V. Stalin, fiind la curent cu dosarele fierbinți ale litigiului româno-ungar și-a menținut poziția referitoare la Transilvania de Nord, care trebuia retrocedată României. Acesta a adus următoarele argumente: 1. actul de la 23 August 1944; 2. scurtarea războiului cu șase luni; 3. întoarcerea armelor de către România; 4. crușarea vieții a două milioane de militari ai Armatei Roșii.

³² Valeriu Florin Dobrinescu, *Comisia Aliată de Control (sovietică) și interpretarea articolului 19 din Convenția de Armistițiu (12 septembrie 1944-6 martie 1945) în „Sovietizarea Nord-Vestului României (1944-1950)”*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1996.

La acestea s-au adăugat consecințe în plan uman: mulți români au emigrat sau au fost expulzați (în replică, la fel s-a întâmplat cu ungurii din Transilvania de Sud), producându-se un exod în masă; se apreciază că în timpul stăpânirii horthyste, peste 100.000 de oameni de ambele părți ale granițelor politice și etnice și-au schimbat forțat domiciliul. (*va urma*)

Col. (r) conf. univ. dr. Aurel V. David

MEMORIE PROFESIONALĂ

APĂRAREA ORDINII CONSTITUȚIONALE – OBIECTIV MAJOR AL SERVICIILOR ROMÂNE DE INFORMAȚII

9. SUBMINAREA PUTERII DE STAT (V)

Continuăm prezentarea modalităților de subminare a puterii de stat manifestate de la evenimentele din decembrie 1989 și până în prezent, cronologic, cu relevarea succintă a contextului intern și extern, a influențelor exercitate și a reacțiilor autorităților, inclusiv a structurilor de informații.

PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE DEMOCRATIE

Evenimentele din decembrie 1989 s-au soldat cu preluarea puterii de către gruparea condusă de Ion Iliescu, căreia i s-au alăturat politicieni și militari cu opțiuni pro-sovietice și relații cu KGB și GRU, fapt ce a ostilizat segmente importante ale societății românești. Fragilitatea poziției acestui grup, acuzat de furtul Revoluției și de neocomunism, a generat o profundă instabilitate politică, marcată de manifestări și acțiuni cu caracter anarhic și extremist. **Contestarea noii puteri se producea în stradă, cu antrenarea unor mase mari de oameni.**

- La 12 ianuarie 1990 a avut loc în Piața Victoriei un miting cu caracter anticomunist, în cadrul căruia au fost proferate public incitări la violență împotriva securiștilor.
- Pe 28 ianuarie, cu prilejul unui miting organizat în același loc de PNT-CD, PNL și PSDI, ca reacție de protest la hotărârea FSN de a se transforma în partid politic și de a participa la alegeri, autoritatea politică provizorie a fost asediată în clădirea Guvernului și forțată, sub presiune și amenințări, la unele concesii politice. Minerii au fost chemați pentru prima dată la București și implicați în lupta politică (au sosit a doua zi în Capitală cca 5.000 de mineri din Valea Jiului). Pe 29 ianuarie, simpatizanți ai FSN au organizat o manifestație de susținere, care a inclus și „vizite” la sediile partidelor de opoziție, cu punerea în pericol a liderilor acestora. Ostilitatea unora este calmată de intervențiile lui Ion Iliescu și Petre Roman.

În urma evenimentelor, membri marcanți ai Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN) s-au întâlnit cu reprezentanți ai partidelor politice pentru constituirea unui Consiliu Provizoriu de Uniune Națională (CPUN), care să asigure reprezentarea în structurile de vârf ale Puterii a partidelor nou constituite.

- Pe 18 februarie are loc, tot în Piața Victoriei, o manifestație a opoziților guvernării provizorii FSN-iste. Un grup de manifestanți forțează intrarea în sediul Guvernului, comit violențe în interiorul clădirii, sparg geamuri, distrug mobilier și documente, forțează birouri. Sunt căutați membrii Guvernului, dar nu este găsit decât viceprim-ministrul Gelu Voican Voiculescu, pe care manifestanții au vrut să-l arunce peste balcon.

Intervine Armata, care restabilește ordinea. Au fost arestate 102 persoane, dintre care 12 aveau cazier judiciar, iar multe erau în stare de ebrietate. Au fost răniți 15 militari în termen și 6 polițiști.

Spre seară, au sosit aproximativ 4.000 de mineri din Valea Jiului, dar situația era deja sub controlul forțelor de ordine.¹

Contestările în stradă la adresa FSN au continuat și după victoria detașată a acestuia în alegerile de la 20 mai.

Pentru tranșarea disputei politice și atingerea obiectivelor urmărite, forțele de opoziție în sens larg, incluzând partide politice, organizații autointitulate civice și alte grupuri, au apelat și la modalități de acțiune din arsenalul anarhist-extremist.

Supusă unor puternice presiuni, Puterea – inițial provizorie și, apoi, validată prin alegeri – a recurs la contralovituri de aceeași factură, apelând la detașamente organizate ale clasei muncitoare (mineri, muncitori la IMGB etc.), invocând capacitatea redusă de acțiune a autorităților statului, aspect real în bună măsură.

În plan etnic, în mai multe zone din Transilvania, începutul anului 1990 a fost marcat de o bruscă recrudescență în rândul minorității maghiare a sentimentelor naționalist-șovine și iredentiste. În localitățile cu populație preponderent maghiară au fost înlăturați mulți etnici români din conducerea instituțiilor administrative, de învățământ, sănătate și întreprinderi

¹ Gabriela Gheorghe, Adelina Huminic, *Istoria mineriadelor din anii 1990-1991, apud Sfera Politicii* nr. 67/februarie 1999, pp. 25-26.

economice, punându-se presiune pe intelectualii români să părăsească zona, mai ales în județele Harghita și Covasna, lucru pe care mulți l-au și făcut.

În același timp, **România era supusă unor pericole externe grave, vizând independența, suveranitatea și integritatea sa teritorială.**

- URSS, care a fost titulara planului de răsturare violentă a regimului Ceaușescu, acționa pentru menținerea țării noastre în sfera sa de influență și consolidarea pârghiilor sale de control la nivel politic, militar și economic.
- Cercurile revizioniste maghiare din Ungaria și diaspora acesteia, după ce nu reușiseră să folosească momentul schimbării violente a regimului Ceaușescu pentru redobândirea unor părți din teritoriul nostru național, încercau să valorifice în acest scop degringolada survenită în societatea românească.
- Marile puteri occidentale acționau pentru a-și crea puncte de sprijin cât mai consistente în scopul promovării intereselor lor în România post-comunistă.

După efectele benefice în plan imagologic extern produse de „Revoluția televizată în direct”, a urmat o perioadă de câțiva ani de rezervă și chiar izolare a României de către unele state occidentale, ca urmare a instabilității politice din țară și, mai ales, a mineriadei din 14-15 iunie 1990.

EVENIMENTELE VIOLENTE DE LA TÂRGU MUREȘ (19-20 MARTIE 1990) – CONSECINȚĂ A PROVOCĂRILOR IREDENTISTE ȘI REVIZIONISTE MAGHIARE – AU REPREZENTAT O TENTATIVĂ DE SEGREGARE TERITORIALĂ ÎN TRANSILVANIA, ÎN SPRIJINUL UNEI ÎNCERCĂRI DE REDESCHIDERE INTERNAȚIONALĂ A „DOSARULUI TRIANON”

În condițiile în care nici varianta valorificării contextului unui previzionat și dorit război civil în România în decembrie 1989 nu a fost fezabilă, **la începutul anului 1990, strategii revizionismului ungar au ales calea provocării unei crize etnice, care să profite de slăbiciunile statului român:** o Putere provizorie debilă, complexată de trecutul ei comunist și prosovietic; o Armată dezorganizată, marcată de represiunea de până în 22 decembrie; un serviciu secret destructurat și acuzat de terorism; o societate civilă inexistentă și o națiune total derutată.²

² Alex Mihai Stoenescu, *Tulburările etnice de la Târgu-Mureș (19-20 martie 1990)*, apud *Vitralii - Lumini și umbre*, nr 12/2012, p. 112.

Pentru realizarea acestui obiectiv s-a produs o escaladare a iredentismului, exclusivismului etnic și separatismului de către unii lideri și exponenți ai minorității maghiare, un rol deosebit avându-l Károly Király. Nu vom face o prezentare detaliată a evenimentelor din prima parte a anului 1990, întrucât ele sunt îndeobște cunoscute de către cititorii interesați. Vom puncta doar câteva idei concludive, rezultate din documentele informative, cercetarea istorică și penală privind modul de derulare a lucrurilor până la și în timpul evenimentelor din martie 1990 de la Târgu Mureș, cu accent pe instrumentarea și coordonarea acestora de la Budapesta.

♦ **Tensiunile interetnice din Târgu Mureș au fost amorate de acțiunile pseudo disidentului Károly Király.** Fost primul secretar PCR Covasna, membru în CC al PCR și membru supleant în CPEx, între 1968 – 1972, Károly Király își pierde funcțiile în urma unui scandal sexual. Marginalizat, este contactat de serviciile ungare, care reușesc să îi creeze o aură de oponent al regimului Ceaușescu. În această calitate, Király încearcă să mondializeze problema Transilvaniei. În 1981 adresează un memoriu atât ONU, cât și Conferinței de Pace și Securitate în Europa de la Paris, în care se cerea înființarea Republicii Socialiste Transilvania în cadrul comunității statelor socialiste.

Desemnat la 9 ianuarie 1990 de Ion Iliescu ca prim-vicepreședinte al CFSN, omul numărul doi în puterea provizorie, Károly Király a desființat CFSN Târgu Mureș (care era constituit la paritate între români și maghiari) și a construit un nou CFSN format în majoritate de 57 % din maghiari. Mulți dintre ei aveau reputație iredentistă sau revizionistă. Împreună cu aceștia, Király a început o serie de acțiuni, de la înființarea unor sindicate pe criterii etnice, la provocarea crizei separării școlilor, scindarea pe criterii etnice a Universității de Medicină și Farmacie (UMF) și profanarea monumentelor românești.³

În acest context, UDMR-Mureș a publicat în presă un text „*Aici și acum*” (*Itt es most*), cunoscut și cu denumirea „Cele 7 porunci ale conducerii maghiare”, care stabilea obiectivele pentru etapa respectivă:

1. Separarea învățământului de la grădiniță până la universitate.

³ Dorin Suciu, *O etapă a războaielor politice și de imagine duse împotriva României: Târgu Mureș, martie 1990*, apud Vitralii - Lumini și umbre nr. 26/2016, pp. 66-67 și Tudor Păcuraru, Florian Bichir, *Târgu Mureș 1990: Zori însângerate. Conflictele interetnice din 1989-1990 în dosarul CNSAS*, Editura Evenimentul și Capital, 2021, pp. 122-123.

2. Separarea instituțiilor de cultură și științifice.
3. Limba maghiară, limbă oficială în toate localitățile unde maghiarii sunt majoritari.
4. Scrierea bilingvă a denumirilor localităților și a reclamelor unde locuiesc peste 10 % maghiari.
5. Preluarea în administrație și folosință separată a tuturor imobilelor construite în perioada dominației austro-ungare.
6. Alegerea sau numirea în funcții de conducere în structurile puterii politice legiuitoare, executive și judecătorești în raport cu proporția minorității maghiare; conducătorii acestor colective să cunoască limba maghiară, vorbit și scris.
7. Instituirea Ministerului Minorităților cu toată rețeaua de subordonare până la localități, unde locuiesc maghiari.⁴

Acest document a fost multiplicat și răspândit în județ sub formă de manifest. La incitarea maghiarilor și a românilor au contribuit și emisiunile posturilor de radio și televiziune din Ungaria, care preluau mesajele iredentiste ale emigrației maghiare. Amplifica aceste mesaje și campania electorală din Ungaria.

La 8 februarie 1990 s-a constituit Uniunea Națională „Vatra Românească”, organizație care consemna în statutul ei *„repunerea în drepturi a adevăratelor valori naționale, conviețuirea în bună înțelegere cu minoritățile, respectarea identității naționale și afirmarea, pentru binele patriei comune, a tuturor locuitorilor”*. Uniunea Națională „Vatra Românească” era o organizație de apărare civilă a românilor din Transilvania, în contextul slăbirii autorității statului național unitar în această zonă și al sentimentului de abandonare de către noua conducere de la București.

„Vatra Românească” și UDMR Târgu Mureș au stabilit încă din 10 februarie 1990 o colaborare pentru a împiedica escaladarea tensiunilor, convenind să se abțină de a provoca, sub o formă sau alta, unele acțiuni care ar lovi în mândria și demnitatea națională, fie română, fie maghiară. Din păcate, în doar câteva zile a intervenit demersul UDMR la CFSN, unde vicepreședinte era Károly Király, și la Ministerul Învățământului, unde ministru adjunct era Palfalvi Attila, soldat cu ordinul ministrului Mihai Șora de trecere a claselor în limba română de la liceul Bolyai în localul Institutului de subingineri din oraș,

⁴ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 124.

ocupat deja.⁵ Acest moment a detonat starea de tensiune dintre românii și maghiarii din zonă.

♦ **Semnalul de acțiune l-a dat, ca și în decembrie 1989, președintele interimar ungar Mátyás Szűrös.** La 10 martie 1990, acesta a adresat prin mass-media un apel maghiarilor din România, cerându-le să-și intensifice activitatea, să se organizeze potrivit ideii că Transilvania ar fi „pământ strămoșesc maghiar”.⁶

♦ **La 15 martie**, zi în care se sărbătorește în Ungaria începutul revoluției de la 1848, **au pătruns în Transilvania și Banat peste 10.000 de „turiști” unguri**, aproximativ 7.000 la Satu Mare, cca 3.000 pe direcția Oradea, Cluj, Târgu Mureș, Harghita, Covasna și o parte spre Timișoara și Arad.⁷ **Acțiunea a încălcat prevederile legale și s-a transformat într-o manifestație antiromânească.** Echipe ale Ministerului Apărării au înregistrat (și ulterior difuzat) imagini care atestă caracterul iredentist, fascist al acelei manifestații, la care s-a scandat „Horthy, Horthy”, „Ardealul la Ungaria”, „Moarte românilor”. A doua zi se înregistrează un incident la o farmacie din Târgu Mureș, unde firma în limba română a fost înlocuită cu una în limba maghiară. În acele zile și nopți, statuile lui Avram Iancu și Nicolae Bălcescu din județ au fost profanate. Între 17 și 19 martie 1990, în mai multe județe din Transilvania au apărut manifeste care cereau reînființarea Regiunii Autonome Maghiare, al cărei prim-secretar UTC fusese Károly Király (SRI a stabilit ulterior că mesajele proveneau din străinătate).⁸

Să ne reamintim, în context, de declarația fostului prim-ministru ungar Miklós Neméth din 30 ianuarie 2015, când recunoștea că a trimis duzini de agenți în România după ce a venit la putere în noiembrie 1988. Faptul că spionajul ungar a trimis agenți în țara noastră, inclusiv în județul Mureș, în preajma confruntărilor interetnice din martie 1990 este atestat și de rapoartele Contraspionajului român (dosarul CNSAS nr. 019150).⁹

Conjunctura care a dus la incidentele din 19-20 martie 1990 de la Târgu Mureș poate fi rezumată astfel:

⁵ *Ibidem*, p.125.

⁶ Tudor Păcuraru, Florian Bichir, *Op. cit.*, p.154.

⁷ Ioan Judea, *Târgu Mureș, Cumpăna lui martie*, Ed. Tipomur, 1991, p. 78.

⁸ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, p. 126.

⁹ Tudor Păcuraru, Florian Bichir, *Op. cit.*, pp. 81-82.

1. Ion Iliescu numește, alături de el, un iredentist la conducerea țării.

2. Acesta rupe punțile de legătură și de înțelegere între români și maghiari în Transilvania, schimbă compoziția organelor de conducere, în care românii devin minoritari.

3. Încep acțiuni de destabilizare: criza școlilor, sindicate înființate pe criterii etnice, contestarea directorilor români, profanarea statuilor lui Avram Iancu și Nicolae Bălcescu, încercarea de scindare a Universității de Medicină și Farmacie. Au loc acțiuni de intimidare a românilor: marșul cu lumânări de la 10 februarie condus de Sũto András - 100.000 de persoane, 60.000 aduse din Harghita și Covasna, crește afluența de ziariști din presa audio-vizuală, care vorbesc limba maghiară etc. Toate presupun un „centru de gândire” profesionist.

4. Puterea de la București nu se preocupă de problematica Transilvaniei.

5. Românii care se simt abandonați înființează „Vatra Românească” ca organizație de auto-apărare.

6. Autoritățile locale dezinformează Bucureștiul: maghiarii o fac deliberat, iar românii din slugărnice.

7. Radicalizarea maghiarilor și, în paralel, a românilor. Manifestațiile, mitingurile se potentează reciproc după ce criza separării școlilor ajunge la apogeu.

8. Situația se deteriorează pe fondul unei deficiențe informative foarte grave din partea autorităților locale, mergând până la dezinformare.¹⁰

În economia acestei analize nu vom prezenta pe larg **filmul evenimentelor dramatice din zilele de 19 și 20 martie 1990 de la Târgu Mureș** (recomand în acest sens excelenta carte a lui Ioan Judea, menționată deja la subsolul nr. 6), rezumându-ne să relevăm doar **câteva repere semnificative**.

♦ În **ziua de 19 martie**, în timpul unei ședințe a Biroului Județean al CPUN, manifestanți români au solicitat demisia lui Kincses Elöd și a lui Andras Tökes din acest organism, precum și a lui Károly Király din cel central. Întrucât la ora 15, Kincses Elöd, singurul prezent în oraș, a demisionat, circa 100 de etnici maghiari s-au adunat în intenția de a-l reinstala în funcție.

Pe la ora 16:00, etnicii români sosiți din județ, i-au atacat pe maghiari.

♦ În **dimineața zilei de 20 martie** cele două tabere au început să se regrupeze, ajungându-se ca în centrul orașului să se desfășoare, spontan,

¹⁰ Dorin Suci, *Op. cit.*, pp. 67-68.

două mitinguri. În jurul amiezii, încep două manifestații masive, a maghiarilor (15-16 mii) lângă Catedrală și a românilor (cam 2-3 mii) lângă statuia Soldatului Necunoscut.

În jurul orei 14:00, Prefectura și Primăria au fost ocupate de maghiari.

În comuna Ernei, mai multe autobuze cu români de pe Valea Mureșului și a Gurghiului au fost oprite de maghiari, incendiate, iar pasagerii molestați. Întâmplări similare s-au produs și pe alte direcții de deplasare spre Târgu Mureș.

La un moment dat, în zonă a apărut un grup de rromi care s-a alăturat maghiarilor.

Tensiunea și iritarea au crescut în ambele grupuri și, pe la ora 16:00, s-a declanșat conflictul violent, folosindu-se sticle incendiare, bâte, furci, bile metalice, topoare, sulțe cu vârf metalic, săbii.

După circa două ore de violențe au sosit primele tancuri ale Armatei, întrucât decizia de aprobare a intervenției militare pentru aplanarea conflictului s-a luat cu greutate, după ce răul se produsese. Dispozitivul militar s-a poziționat între cele două tabere belicoase, fără a interveni în vreun fel. Treptat, violențele au scăzut în intensitate, iar la orele 22-23 grupurile beligerante au început să se împrăștie.

În cifre reci, conflictul violent interetnic de la Târgu Mureș din 19-20 martie 1990 s-a soldat cu 3 persoane decedate (2 români și un maghiar), 278 rănite (168 de naționalitate română și 33 de naționalitate maghiară), între care și Mihăilă Cofariu și Sütő András, cu consecințe majore pe viață, și 21 arestate.

În legătură cu organizarea și derularea acestor evenimente tragice, dorim să reținem atenția asupra unui fapt. **Declanșarea efectivă a confruntărilor violente dintre etnicii români și maghiari în ziua de 20 martie** s-a produs în momentul în care cordonul de polițiști care despărțea masivul grup de demonstranți maghiari de grupul mai mic de demonstranți români a fost rupt/dezorganizat prin *„îmbrâncirea violentă a acestora din urmă de un detașament masiv de indivizi solizi, înarmați cu bâte scurte și care nu erau, evident, țărani veniți de pe Valea Gurghiului.”* Relatarea aparține ziaristului târgmureșan Dorin Suciuc care, prezent la evenimente, a imortalizat momentul pe peliculă. Simptomatic este faptul că pelicula respectivă, trimisă imediat la

Televiziunea Română Liberă de apreciatul ziarist, nu a fost difuzată decât după un an, și atunci fără episodul referitor la diversiunea prezentată mai sus.¹¹

Dorin Suciuc crede că grupul diversionist care a detonat confruntarea interetnică de la Târgu Mureș era format din **fugari din România de diverse etnii, racolați de AVO (Serviciul de informații al Ungariei), instruiți în gherilă urbană în cazarma din Bicske**.¹² Susținem și noi această ipoteză, care rămâne unul din obiectivele de clarificat ale cercetării istorice.

Chestiunea implicării unor servicii de informații străine în declanșarea la Târgu Mureș a dramei de la 20 martie, în scopul provocării unui conflict major, chiar a unui război civil, care să pună în discuție pe plan internațional statutul politic și statal al Transilvaniei, a fost pusă public, prima dată în anul 2006, de Virgil Măgureanu, primul șef al Serviciului Român de Informații. De atunci au apărut informații, analize și cărți ale unor reputați specialiști și istorici care sunt de părere că **episodul din martie 1990 de la Târgu Mureș a avut un evident vector antistatal**, fiind susținut de profesioniști ai intoxicării, manipulării și diversiunii, care au acționat atât din interiorul, cât și din afara țării.

În context, este interesant de arătat **cum a fost lansat războiul de imagine împotriva României la puțin timp după evenimentele din martie 1990**. Prima mișcare a fost efectuată de Gyula Horn, pe acea vreme ministru de Externe al Ungariei, care, mânat și de rațiuni electorale, a lansat ideea diversionistă conform căreia la Târgu Mureș ar fi avut loc un pogrom împotriva populației de etnie maghiară. O acuzație ridicolă și odioasă, care a fost făcută la o reuniune ținută la Lisabona, între 22-24 martie, pe tema relațiilor Consiliului Europei cu țările din Europa Centrală și de Est. Această enormitate a fost preluată de episcopul reformat László Tökés, care, la puțin timp, a enunțat-o la un congres ecumenic calvin ce a avut loc la Geneva.

Odată amorsată, pe la începutul anului 1991, diversiunea a fost transformată în intoxicare de Géza Entz, ministrul Oficiului maghiarilor de peste granițe, care a transformat „pogromul” în „bomba etnică cu explozie întârziată” care ar fi fost pe cale să se declanșeze în România. În primăvara anului 1992, László Tökés a lansat, într-un articol publicat de cotidianul

¹¹ *Ibidem*, p. 68.

¹² *Ibidem*.

american *The Washington Times*, enormitatea că în România ar avea loc o purificare etnică, la fel ca în Bosnia-Herțegovina, doar că „mijloacele folosite sunt mai subtile”.¹³

Evenimentele interetnice violente din martie 1990 continuă să fie marcate de interpretări și ipoteze contradictorii.

- Cercetarea parlamentară soldată cu Raportul Comisiei de anchetă asupra cazului Târgu Mureș nu a clarificat lucrurile, reprezentând un demers de aplanare a conflictului politic din interiorul Legislativului între unele partide românești și UDMR, căutând totodată să construiască o imagine de echilibru și imparțialitate din partea FSN și a lui Ion Iliescu. Pe de altă parte, presa cotidiană românească, în bună parte dezlănțuită împotriva noului serviciu de informații al țării, SRI, considerat o reînființare a Securității, a ratat adevărurile grave ale evenimentelor din Transilvania.¹⁴

- Cercetarea juridică în acest dosar special nu a condus la clarificări notabile. Cercetarea și judecarea celor 51 persoane identificate ca instigatori sau făptuitori ai violențelor (30 trimise în justiție și 21 puse sub arest preventiv) nu au fost finalizate cu sancțiuni juridice.

- Cercetarea istorică, marcată de subiectivismul autorilor ori acuzată în acest sens, nu reușește să creeze un tablou obiectiv al organizării și derulării evenimentelor cu devoalarea clară a inițiatorilor, sprijinitorilor și făptuitorilor violențelor, interni și externi.

În aceste condiții, stabilirea adevărului istoric al acestor evenimente tragice, care reprezintă o cumpănă a existenței unitare a poporului și statului român, întârzie.

În final, îndrăznim, în sinteză, **câteva concluzii de etapă:**

1. Ciocnirile violente de la Târgu Mureș din martie 1990 au fost declanșate de radicalizarea unor maghiari din România, susținuți de acțiuni insistente ale unor grupuri revizioniste din Ungaria și diaspora, pentru a genera un conflict interetnic în Transilvania, cu scopul plasării acestei provincii sub arbitraj internațional.

¹³ *Ibidem*, pp. 71-72.

¹⁴ Alex Mihai Stoenescu, *Op. cit.*, pp.126-127.

2. Operațiunea de la începutul anului 1990 a fost realizată cu implicarea serviciilor de informații ale Ungariei, printr-o dinamică în crescendo, prin etape provocatoare și tehnici subversive stabilite și coordonate profesionist.

3. Acțiunile revizionistilor maghiari din decembrie 1989 și prima parte a anului 1990 vizând redobândirea Transilvaniei pot fi circumscrise și pe fondul înțelegerilor dintre Statele Unite, Germania Federală și Franța din anii 1988-1989 privind schimbarea configurației central și est-europene (ceea ce s-a și întâmplat în cazul Cehoslovaciei și Iugoslaviei).

4. Faptul că, în pofida acestor acțiuni și conjuncturi, România nu a avut soarta Iugoslaviei se poate datora unui cumul de considerente, dintre care: compoziția demografică a Transilvaniei (cca. 8 milioane de etnici români, o majoritate solidă); rezistența românilor din zonă; intervenția la descurajare a unui dispozitiv militar la Târgu Mureș, în ziua de 20 martie; atitudinea ponderată a partidelor politice și a societății civile, care a făcut improbabil un conflict interetnic mai amplu.

Eșecul tentativelor din decembrie 1989 și martie 1990 de segregare teritorială în Transilvania nu a dezarmat cercurile iredentiste și revizioniste de la Budapesta și din emigrație, precum și pe susținătorii acestora din interior, ci doar le-a făcut să treacă la **o altă abordare a problemei pentru realizarea scopurilor urmărite, respectiv prin demersurile pentru înființarea, în mijlocul țării noastre, a unui teritoriu autonom pe criterii etnice**, care să refacă defuncta Regiune Autonomă Maghiară de tristă amintire stalinistă sub titulatura de „ținutul secuiesc”.

Astfel, partizanii proclamării autonomiei teritoriului secuiesc s-au reunit în gruparea „Inițiativa Maghiară Ardeleană”, organizație oficializată în martie 1992, a cărei platformă program a stabilit ca obiectiv fundamental realizarea autodeterminării prin impunerea tuturor formelor de autodeterminare, inclusiv a celei teritoriale.¹⁵

Promotorii autonomismului separatist au trecut rapid de la elaborări doctrinare la acțiuni publice: declarații cu caracter provocator; instituirea unor structuri organizatorice care forțau deliberat limitele legislației interne; asumarea deschisă, programatică a unor obiective contrare ordinii de drept;

¹⁵ Raport referitor la îndeplinirea atribuțiilor ce revin, potrivit legii, Serviciului Român de Informații, privind realizarea siguranței naționale (octombrie 1993-septembrie 1994).

declanșarea unei ample campanii propagandistice prin informații denaturate sau false și care, pe de o parte, denigra statul român, discredita politica autorităților și victimiza etnia maghiară, iar pe de altă parte politizarea masivă a etnicilor maghiari, respectiv lărgirea bazei de susținere pentru escaladarea programului autonomist-separatist.

Treptat, s-a accentuat tendința acțiunilor antistatale de factură autonomistă și revizionistă de a depăși faza clandestinității, multe dintre acestea fiind etalate în cadrul unor activități publice (administrative, politice, sociale, culturale, educative etc.), prilejuri cu care erau dezbătute și aprobate hotărâri a căror aplicare era de natură să afecteze exercițiul suveranității statului român în interiorul granițelor sale.¹⁶

Acțiunile autonomist-separatiste și revizioniste maghiare au fost susținute, orientate și coordonate sistematic de structuri informative străine din țări interesate în menținerea stării tensionate și de nesiguranță în zonă.¹⁷

Întrucât această amenințare la adresa unității și integrității teritoriale a României persistă și se manifestă în modalități tot mai complexe și insiduoase, senzorii „imunitari”, clasa politică la toate nivelurile, societatea civilă și alte componente ale societății românești trebuie să manifeste vigilență maximă și să reacționeze legal și constituțional, dar hotărât, la acțiunile provocatoare tot mai dese, inclusiv de la nivelurile de conducere ale Ungariei.

RECRUDESCENȚA ANARHISMULUI ȘI EXTREMISMULUI POLITIC, ATÂT LA NIVEL SOCIETAL CÂT ȘI LA CEL AL PUTERII DE STAT

Liberalizarea bruscă a societății românești, lipsa unui cadru legislativ adecvat și criza de autoritate a instituțiilor statului la începutul tranziției spre democrație au permis proliferarea accentuată a anarhismului și extremismului politic pe toate nivelurile de organizare și funcționare a societății românești.

♦ Pe 22 aprilie 1990, în Piața Aviatorilor are loc un miting al PNT-CD, căruia i se asociază și alte forțe politice. După terminarea mitingului, o parte dintre manifestanți pleacă spre Televiziune. Pe Calea Dorobanți, dintr-un balcon se aruncă un ghiveci de flori care îi provoacă un traumatism unei

¹⁶ Detalii am prezentat în cartea *Apărarea Ordinii Constituționale Perspectiva unui ofițer de informații*, Ed. PACO, 2016, pp. 328-321.

¹⁷ Raportul de activitate al SRI pe perioada octombrie 1994 - septembrie 1995.

demonstrante. Incidentul **suscită** furia manifestanților, care se îndreaptă spre Piața Universității, unde ocupă carosabilul și iau hotărârea de a rămâne peste noapte, în semn de solidaritate cu persoana rănită pe Calea Dorobanți, dar și cu victimele din decembrie 1989, susținând, totodată, introducerea în Decretul-Lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României a unui amendament conform celor stipulate în punctul 8 al Proclamației de la Timișoara. Numărul celor care au rămas în Piața Universității a fost de circa 100 de tineri.

În jurul orelor 21, pentru a degaja zona au intervenit „scutierii”, care s-au retras însă văzând că manifestanții opun rezistență. Aceștia au oprit circulația, folosind niște panouri metalice găsite în zona Spitalului Colțea.

În cursul zilei de 23 aprilie, celor rămași în Piața Universității li s-au mai adăugat și alte persoane, care au ocupat trotuarul din fața Teatrului Național.

♦ În dimineața zilei de **24 aprilie**, în jurul orelor 05:30, Poliția a desfășurat o acțiune de împrăștiere în forță a demonstranților, folosind bastoane de cauciuc.¹⁸ Ca reacție, manifestanții ocupă Piața cu intenția de a nu o mai părăsi. Începe astfel marea manifestație împotriva comunismului din Piața Universității.

Mitingul maraton din Piața Universității avea să blocheze centrul Capitalei timp de 51 de zile. Scopul acestuia era obstrucționarea validării legale – prin alegeri – a forței politice „emanate” în decembrie 1989. Mijloacele de luptă folosite de grupările implicate în organizarea și susținerea manifestării au fost combinate. Pe de o parte, componenta politico-civică, susținută îndeosebi de intelectuali și studenți, s-a axat pe activitatea propagandistică, iar pe de altă parte componenta anarhistă, formată din susținători radicali din rândul organizației de tineret a PNT-CD și al unor organizații de revoluționari, precum și din indivizi plătiți cu ziua, care au organizat aproape zilnic marșuri cu mesaje provocatoare spre Palatul Cotroceni și sedii ale FSN.

Pe parcursul mitingului maraton, participanții la manifestare au formulat revendicări pe care organizatorii doreau să le înainteze Guvernului. Întrucât Ion Iliescu și Petre Roman au refuzat să vină în Piață pentru a discuta cu manifestanții, unii dintre aceștia au apelat la declararea publică a grevei foamei pentru susținerea punctului 8 al Proclamației de la Timișoara, a libertății de

¹⁸ Gabriela Gheorghe, Adelina Huminic, *Op. cit.*, p. 26 și *Rechizitoriul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Parchetelor Militare din 12.06.2017 în Dosar nr. 47/P/2014, pp. 40-41.*

expresie a Televiziunii, aflarea adevărului despre Revoluția din 1989 și abolirea structurilor comuniste. Această formă extremă de protest se desfășura pe peluza din fața Teatrului Național, unde s-au instalat niște corturi. În total au fost 14 persoane care au declarat greva foamei.¹⁹

Alegerile din 20 mai 1990, chiar dacă au fost câștigate de FSN cu un scor mare (85,07% din voturi la alegerile prezidențiale, 67,2% la Senat și 66,41% la Camera Deputaților), nu au stabilizat climatul social-politic din țară. Principala cauză a constituit-o faptul că anumite componente politice și civice ale societății românești, stimulate și de interese externe, nu au recunoscut în fapt rezultatul alegerilor democratice și au încercat să obstrucționeze exercitarea prerogativelor puterii de către FSN. Mitingul maraton din Piața Universității a continuat, însă a început să scadă în intensitate după ce s-au retras ligile studenților din Universitatea București și Institutul de Arhitectură, Grupul Independent pentru Democrație și Asociația 21 Decembrie, care au considerat că votul reprezintă voința poporului, iar balconul de la Facultatea de Geografie a fost închis.²⁰ Coordonata radicală, însă, a efectuat în continuare marșuri gălăgioase și amenințătoare spre Cotroceni și alte sedii ale puterii alese. În mediul nucleului dur din Piața Universității se vehicula ideea invalidării alegerilor prezidențiale prin blocarea deplasării lui Ion Iliescu la clădirea Parlamentului de pe Dealul Mitropoliei pentru a depune jurământul ca președinte, procedură care trebuia să se realizeze până pe 18 iunie.

În aceste condiții, autoritățile nou alese au hotărât să evacueze în forță protestatarii care asigurau continuitatea pe timp de noapte și să dezafecteze corturile. Pe 11 iunie 1990 a avut loc, în acest scop, la Guvern o ședință condusă de Ion Iliescu și Petre Roman, la care au participat reprezentanți ai instituțiilor implicate: Poliție, Armată, SRI. Ulterior, Petre Roman avea să declare: „La sesizarea Procuraturii, am ordonat Poliției să curețe Piața Universității. Nu era, în ochii mei, decât o banală și legitimă operațiune de menținere a ordinii”. TVR a prezentat, în seara zilei de 12 iunie, un comunicat al Procuraturii care legitima Poliția să degajeze Piața Universității.²¹

În dimineața zilei următoare, la ora 04:00, forțele de ordine au intrat pe peluza din fața Teatrului Național, au dezafectat corturile și au reținut 276 de

¹⁹ *Rechizitoriul...*, pp. 46-48 și 75.

²⁰ *Ibidem*, p. 64.

²¹ Gabriela Gheorghe, Adelina Huminic, *Op. cit.*, pp. 26-27 și *Rechizitoriul...*, p. 79.

persoane care dormeau pe trotuare și în corturi transportate ulterior la sediul unei unități a Ministerului de Interne din Măgurele.²²

13 Iunie 1990: REACȚIA VIOLENTĂ ÎMPOTRIVA INSTITUȚIILOR STATULUI A UNOR GRUPURI ANARHO-EXTREMISTE ȘI/SAU DIVERSIONISTE

Răspândirea știrii că Piața Universității a fost evacuată, iar manifestații aflați acolo arestați, a atras în zona centrală, în scurt timp, grupuri tot mai numeroase de protestatari.

Conform planului stabilit de autorități, pe la ora 10, o coloană de circa 1.000 muncitori de la IMGB a ajuns în Piața Universității pentru a o bloca. La un moment dat, altercațiile verbale dintre manifestați și barajul făcut de Poliție în jurul Pieței Universității au degenerat în loviri și, apoi, în aruncări cu pietre de către ambele părți.

În jurul orelor 15:30-16:00, întrucât presiunea exercitată de protestatari era din ce în ce mai mare, dispozitivul Poliției s-a retras în dezordine, iar Piața Universității a fost reocupată de manifestați.

În timpul confruntărilor ce au avut loc între protestatari și forțele de ordine, au fost incendiate autobuze ale Ministerului de Interne.

O parte dintre manifestați s-au îndreptat spre sediile Poliției Capitalei și Ministerului de Interne pentru a cere eliberarea arestaților din zorii zilei.

În jurul Poliției Capitalei s-au adunat, într-un timp relativ scurt, câteva sute de persoane. Unele dintre acestea au forțat intrarea de la punctul de acces din Str. Eforie și au declanșat un adevărat asediu pentru a intra în sediu. Au forțat dispozitivele de intrare (uși și ferestre) cu obiecte contondente și sticle incendiare, confecționate pe loc folosind benzină din rezervoarele autoturismelor aflate în față. Deși colonelul Pătrașcu Tudor le-a explicat manifestaților că arestații nu sunt acolo, aspect verificat de o delegație formată din 5 dintre ei care au inspectat clădirea, asediul și violențele au continuat.

Pentru a intra în sediul Poliției Capitalei, o parte dintre protestatari au forțat cu un autobuz porțile de metal de la punctul de pază din Str. Domnița Anastasia, aspect reușit în jurul orei 18:00. A urmat o scotocire a clădirii, soldată cu incendieri de birouri și a centralei telefonice, sustrageri de uniforme, documente de uz intern, 112 arme de foc și 340 de cartușe.

²² *Rechizitoriul...*, p. 86.

După ce au ocupat sediul Poliției Capitalei, câteva zeci de persoane au pătruns prin forță și în sediul SRI, unde au distrus centrala telefonică și au incendiat parterul. În aceste împrejurări, au fost sustrate, pe lângă diverse aparate și obiecte, o parte din documentele instituției.

Incendiile provocate în cele două sedii, dar mai ales la garajul de la subsol cu intrarea din Str. Eforie, unde au ars autoturisme și cauciucuri, au generat, prin fumul și mirosul degajate, o imagine apocaliptică în zonă.

În continuare, protestatarii au atacat sediul Ministerului de Interne, în jurul orelor 18.30, aruncând inițial cu pietre, ghivece de flori și, apoi, cu sticle incendiare în geamurile clădirii, folosind și diverse vehicule găsite în zonă pentru a forța intrările. Asediul a durat până spre miezul nopții, dispozitivul de apărare a clădirii, care a primit și unele întăriri, rezistând.

Un alt obiectiv vizat de protestatari a fost Televiziunea Română. În jurul orelor 19.30, o parte din manifestanții ajunși în zonă au sărit gardul și au agresat forțele de pază, pătrunzând în clădire. Unii au urcat la etajul 11 pentru a determina conducerea postului să difuzeze o casetă cu imagini din Piața Universității. Președintele TVR, Răzvan Teodorescu, și directorul general Emanuel Valeriu au decis să oprească emisiunea postului în jurul orei 20.15, fără a atenționa telespectatorii și să o reia la 21.25, după ce parașutiștii sosiți au evacuat clădirea.²³

Acesta a fost, pe scurt, filmul zilei de 13 iunie 1990, când, în condițiile în care, în afară de dispozitivul de pază de la Ministerul de Interne, autoritățile nu au opus rezistență și nu au ripostat, timp de câteva ore centrul Bucureștiului a fost lăsat pradă anarhismului.

În timpul derulării acestor evenimente, Ion Iliescu, președintele ales, a transmis următorul apel prin posturile de radio și televiziune: *„Este clar că ne aflăm în fața unei tentative organizate de a răsturna prin forță, prin violență dezlănțuită, conducerea aleasă în mod liber și democratic la 20 mai. Chemăm toate forțele conștiente și responsabile să se adune în jurul clădirii*

²³ Detalii în *Rechizitoriul...*, pp. 102-138. Personal am fost martor la unele din aceste momente, în după-amiaza zilei de 13 iunie aflându-mă în sediul asediat al SRI.

Guvernului și Televiziunii pentru a curma încercările de forță ale acestor grupuri extremiste...”.²⁴

Asediul asupra clădirilor Ministerului de Interne, Poliției Capitalei și SRI a fost stopat de apariția în zonă a câtorva grupe de militari ai Ministerului Apărării Naționale, care până la miezul nopții au stat în camioane, în zonă, așteptând ordinul de a intra în acțiune.

Evenimentele violente din ziua de 13 iunie nu s-au aflat în atenția analiștilor, fiind abordate, în genere, doar ca o reacție la dezafectarea în forță de către autorități a nucleului remanent din Piața Universității. Nici Rechizitoriul Parchetului Militar nu se depărtează mult de această perspectivă. Ca urmare, nu au fost identificați și cercetați inițiatorii, instigatorii și principalii făptuitori ai acțiunilor violente de factură anarho-extremistă asupra unor instituții ale statului, fiind vizați doar cei care au sustras armament și muniție de la Poliția Capitalei.

MINERIADA DIN 14-15 IUNIE 1990, O FORMĂ A EXTREMISMULUI DE STAT.²⁵

Supusă unor contestări și agresiuni violente din partea unor segmente ale societății românești și în condițiile unor structuri de Apărare, Ordine Publică și Siguranță Națională dezorganizate și timorate de consecințele implicării în reprimarea revoltei anti-ceaușiste, guvernarea Iliescu apelează la alternative spre apărarea Puterii. Astfel, după ce, în 13 iunie, intervenția unor muncitori de la IMGB nu s-a dovedit eficientă, s-a apelat la mineri care erau mai organizați și hotărâți să apere Puterea, după evenimentele din 28-29 ianuarie și 18 februarie.

Astfel, la solicitările conducerii statului, în cursul nopții de 13/14 iunie au început să sosească în București câteva trenuri cu mineri din Valea Jiului și de la alte exploatare miniere mai apropiate de Capitală, pentru a contribui la restabilirea ordinii publice. În condițiile în care nu era clar conturată misiunea lor, iar anarhiștii vinovați de dezordinile și violențele din seara anterioară nu erau identificați, o parte dintre mineri au aplicat „corecții” de-a valma unor studenți aflați în clădirile Universității și Institutului de Arhitectură, precum și unor

²⁴ Gabriela Gheorghe, Adelina Huminic, *Op. cit.*, p. 27.

²⁵ În istoriografia română s-a consacrat sintagma „Mineriada din 13-15 iunie 1990”. În opinia mea, trebuie să separăm extremismul unor forțe de opoziție din 13 iunie, de extremismul Puterii prin chemarea minerilor, din 14-15 iunie.

persoane întâlnite pe stradă în zona Pieței Universității, pentru simplul fapt că semănau cu Marian Munteanu, purtau barbă sau doar la indicarea unor trecători.

Într-un context confuz, unele grupuri de mineri au fost direcționate spre sedii de partide, redacția unui cotidian, studioul unui post de radio și reședințele unor lideri politici din opoziție, unde au comis distrugerii de bunuri și molestări de persoane.

- Astfel, în jurul orei 06:00, un grup de mineri înarmați cu bâte, răngi și furtunuri cu capete metalice, au forțat poarta de la intrarea în sediul PNT-CD și au pătruns în interior, unde au avariat și sustras bunuri și molestat mai multe persoane.

- Pe la aceeași oră a fost devastat și sediul PNL.

- În incintele Institutului de Arhitectură și Universității București, au provocat imense pagube materiale și au exercitat acte de violență asupra persoanelor pe care le-au întâlnit.

- Similar s-au petrecut lucrurile la sediile Asociației 21 Decembrie și al Asociației Foștilor Deținuți Politici.

- În jurul prânzului, un alt grup de mineri s-a deplasat la redacția ziarului *România Liberă*, unde au cerut ca persoanele din conducerea cotidianului să-și prezinte demisia.

- După amiaza, mai mulți mineri au mers la locuința liderului țărănist Ion Rațiu, unde au distrus bunuri și au sustras o sumă considerabilă de bani.²⁶

Considerând că sosirea minerilor a fost eficientă și, totodată, luând în considerare excesele acestora, Ion Iliescu i-a convocat în seara zilei de 14 iunie la Complexul Expozițional pentru a le mulțumi și a-i invita să părăsească Capitala.

A doua zi, pe 15 iunie, au continuat arestările în rândul celor implicați în organizarea protestului maraton din Piața Universității.

Zorel Dumitrescu, șeful Direcției Sanitare a Municipiului București a declarat că în unitățile de spitalizare ale Capitalei au fost tratați 560 de răniți în timpul evenimentelor din 13-15 iunie și au fost înregistrate oficial 6 decese.

Din raportul semnat de procurorul general Gheorghe Robu și de ministrul de Interne Doru Viorel Ursu, rezultă că au fost arestate 185 de persoane.²⁷

²⁶ Detalii în *Rechizitoriul...*, pp. 237-264.

²⁷ Gabriela Gheorghe, Adelina Huminic, *Op. Cit.*, p. 28.

La 16 iunie, Guvernul a dat un comunicat prin care anunța că „*În legătură cu actele de barbarie din 13-14 iunie, Guvernul a dispus luarea unor măsuri concrete și hotărâte pentru anchetarea și tragerea la răspundere penală a celor vinovați. De asemenea, a dispus cercetarea actelor de molestare reclamate în zilele următoare*”. Se mai menționa că au fost reținuți 1.021 de suspecti.

În afară de câteva cazuri punctuale, cercetarea juridică este deficitară și în cazul evenimentelor tragice, fraticide, din 13-15 iunie 1990. Dosarul privind evenimentele din 13-15 iunie 1990 a fost redeschis în anul 2014. Rechizitoriul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția Parchetelor Militare din 12 iunie 2017 stabilește, în principal, următoarele responsabilități juridice:

1. Inculpații Ion Iliescu – în calitate de președinte ales al României, precum și de președinte al CPUN și FSN, Petre Roman – ca prim-ministru al Guvernului provizoriu, Gelu Voican Voiculescu – ca viceprim-ministru, Virgil Măgureanu – ca director al SRI, general (rez) Cristian Mugurel Florescu – ca adjunct al Procurorului General și șef al Direcției Procuraturilor Militare, „*în perioada 11-15 iunie 1990 au decis, organizat și coordonat un atac generalizat și sistematic lansat împotriva unei populații civile, respectiv împotriva manifestanților din Piața Universității și a altor persoane din municipiul București, atac motivat de rațiuni de ordin politic și în care au fost implicate, în mod nelegal, forțe ale MApN, MI, SRI, precum și a peste zece mii de mineri și alți muncitori din mai multe zone ale țării, atac soldat cu uciderea prin împușcare a 4 persoane, vătămarea fizică a 1.388 persoane și privarea nelegală de dreptul la libertate a 1.250 persoane*”.

2. Amiral (rez) Dumitrescu Emil zis „Cico” – pe atunci director în Ministerul de Interne, Cazemir Benedict Ionescu – vicepreședinte al CPUN, Adrian Sârbu – consilier al primului ministru al Guvernului provizoriu, Miron Cozma – lider de sindicat și Matei Nicolae Drela – funcționar CFR sunt făcuți responsabili pentru că „*au aderat la atacul generalizat și sistematic lansat împotriva unei populații civile...*”.²⁸

Dosarul privind „Mineriada din 13-15 iunie 1990” a fost restituit de ICCJ la Parchetul Militar pentru completări, finalizarea sa amânându-se sine

²⁸ Detalii în *Rechizitoriul...*, pp. 1.750-1.764.

die, având în vedere numărul mare de persoane care s-au constituit parte vătămată. Ca urmare, asupra evenimentelor din 13, respectiv 14-15 iunie 1990 persistă încă multe semne de întrebare.

MINERIADA DIN 24-28 SEPTEMBRIE 1991, PRILEJ PENTRU ÎNLĂTURAREA DE LA GUVERNARE A LUI PETRE ROMAN

La 24 septembrie, minerii de la Vulcan, aflați în grevă pentru revendicări economice, cer ca primul ministru Petre Roman să meargă în Valea Jiului pentru a le soluționa problemele.

Miron Cozma, în calitate de lider sindical al minerilor din Valea Jiului, i-a amenințat pe reprezentanții Guvernului și pe președintele Ion Iliescu, susținând că „*dacă nu soluționează în cel mai scurt timp posibil revendicările minerilor, aceștia vin la București și îi dau jos*”.

În context, minerii din Petroșani intră cu forța în Primărie, agresându-i pe subprefect și pe directorul Regiei Autonome a Huilei. De la balconul Primăriei din Petroșani, Miron Cozma a citit, în huiduielile minerilor, comunicatul primit prin telex de la Guvern, în legătură cu soluțiile la revendicările lor. Cozma rupe hârtia și anunță: „Mergem la București”.

În gara Petroșani, minerii solicită trenuri pentru deplasarea la București. Fiind refuzați, ei devastează gara, ocupă acceleratul 244 și detornează alte două garnituri de tren. În Petroșani și Vulcan au loc violențe, devastări și incendii.

La 25 septembrie 1991, în gara Craiova, trenurile cu mineri sunt oprite. Se anunță că Petre Roman ar fi dispus să meargă la Craiova pentru tratative. Minerii refuză oferta și agresează pe prefectul Ilie Ștefan și pe generalul maior Ilie Marin, precum și funcționari din personalul gării.

Mai mulți salariați ai Căilor Ferate au declarat că trenurile au plecat de la Petroșani spre București cu permisiunea unui for superior.

Primul ministru Petre Roman a anunțat în Camera Deputaților existența unui conflict de muncă în Valea Jiului, pe care Guvernul a încercat în zadar să-l stingă.

Minerii au ajuns în București în jurul orei 10:00. Încă de la coborârea din trenuri, conducătorii liderilor minerilor au declarat că urmăresc schimbarea Guvernului și a președintelui țării.

În jurul orei 15:20, minerii au declanșat un atac cu pietre asupra forțelor de ordine aflate în dispozitivul din fața Palatului Victoria. După o oră, minerii

au atacat din nou clădirea Guvernului, cu sticle incendiare, fapt ce a determinat evacuarea funcționarilor din sediu.

Conform unor mărturii, atitudinea violentă a minerilor a fost stimulată și de grupuri de bucureșteni cu poziție ostilă la adresa guvernului Petre Roman și a președintelui Ion Iliescu.²⁹

Petre Roman a dorit să coboare în mijlocul minerilor, dar Serviciul de Protecție și Pază i-a impus să părăsească Palatul Victoriei, fiind trimis la negociere un consilier al său.

Seara s-a reușit evacuarea Pieței Victoria, manifestanții retrăgându-se spre Televiziune și Piața Universității, iar Miron Cozma, în fruntea unei delegații a minerilor, s-a întâlnit la Palatul Cotroceni cu președintele Ion Iliescu, prilej cu care i-a condiționat acestuia retragerea minerilor din București de demiterea primului ministru.

A doua zi, pe 26 septembrie, minerii au atacat din nou clădirea Guvernului. Sub presiunea evenimentelor, au avut loc negocieri între reprezentanții minerilor și conducerea țării. Miron Cozma a avertizat că dacă până la ora 12:00 nu se va da oficial comunicatul privind demisia guvernului Roman, alți sindicaliști se vor alătura minerilor și nimeni nu dorește „un război civil”.

La ora 12:00, președintele Senatului a anunțat demisia Cabinetului Roman, pe postul național de televiziune.

Imediat după aceea, Miron Cozma a cerut minerilor să plece acasă pentru că le-au fost rezolvate revendicările. Cu toate acestea, în după-amiaza aceleiași zile, minerii pătrund în sala de ședințe a Camerei Deputaților, unde cer demisia lui Ion Iliescu și satisfacerea tuturor revendicărilor pentru care au venit la București.

La 28 septembrie se semnează un comunicat Iliescu-Cozma, care a fost și episodul final al celei ce s-a numit „a patra mineriadă”.

Violențele zilelor mineriadei au generat patru decese (trei în București și unul în orașul Vulcan) și au făcut ca 455 de persoane să ajungă la spital, dintre care 50 au necesitat spitalizare.³⁰

Din cele prezentate și în general, din istoricul acestei mineriade, rezultă câteva concluzii:

²⁹ Gabriela Gheorghe, Adelina Huminic, *Op. Cit.*, pp. 28-29.

³⁰ *Ibidem*, pp. 29-30.

- Procesul restructurării industriale, haotice și fără repere clare, a lovit și în statutul profesional al minerilor, care fusese oarecum favorizat în perioada comunistă.

- Lipsa unor reglementări în domeniu a permis manifestări de anarhism-extremism sindical.

- Puterea Politică a continuat să se folosească de potențialul de presiune al minerilor pentru realizarea unei schimbări la vârf. După cum se cunoaște, la acel moment președintele Ion Iliescu nu mai rezona cu premierul Petre Roman pe probleme de strategie economică și politică.

PERIOADA DE EDIFICARE A FUNDAMENTELOR DEMOCRAȚIEI ȘI ORDINII CONSTITUȚIONALE

Adoptarea Constituției la 30 noiembrie 1991, a Legii Siguranței Naționale la 29 iulie 1991, a legilor de organizare și funcționare a serviciilor de informații etc. au plasat România într-o nouă etapă a evoluției sale spre democrație, piață liberă și stat de drept.

Constituția din 1991, spre deosebire de legile fundamentale din perioada comunistă (1952 și 1965), a inclus drepturile și libertățile cetățenești în rândul valorilor supreme care trebuie apărute (art. 1, alin. 3).

Legea nr. 51/1991 privind Siguranța Națională are meritul deosebit de a fi definit explicit sintagma „siguranță națională” chiar la art. 1, de a fi configurat concret tabloul amenințărilor la adresa siguranței naționale (art. 3) și, pentru prima oară în România, de a fi instituit controlul parlamentar asupra principalelor servicii de informații (art. 8).

Cu toate aceste progrese legislative, viața social-politică românească continuă să fie marcată de tensiuni sociale, acțiuni anarho-extremiste, mai nou cu caracter antiglobalizare și din rațiuni ecologice, dar și sindicale, cea mai importantă fiind cea din anul 1999.

MINERIADA DIN 4-22 IANUARIE 1999, ACȚIUNE REVENDICATIVĂ SINDICALĂ CU UN PRONUNȚAT CARACTER DE SUBMINARE A PUTERII DE STAT

Încercările guvernanților de a limita pierderile din economie prin închiderea minelor Dîlja și Bărbăteni din Valea Jiului, considerate nerentabile, au generat o reacție severă din partea sindicatelor minerilor, care la 4 ianuarie 1999 au declanșat grevă, vizând blocarea restructurării din minerit prin punerea

unor condiții de negociere inacceptabile pentru strategia Guvernului. Au intrat în grevă circa 5.000 de mineri din Valea Jiului.

Miron Cozma, președintele Sindicatelor Miniere Valea Jiului, a încercat să instrumentalizeze și nemulțumirile celorlalți mineri din zonă, ale celor de la exploatarea miniere din cadrul fostei Regii a Cuprului Deva și ale celor din Banat.

La 18 ianuarie, peste 4.000 de mineri continuă greva în curtea Companiei Naționale a Huilei din Petroșani. În aceeași zi, circa 10.000 de mineri pornesc pe jos spre București, întrucât șoferii din zonă au refuzat să-i transporte.

În jurul orei 15:30 are loc prima confruntare între mineri și forțele de ordine în Defileul Jiului, care folosesc gaze lacrimogene. Minerii se regroupează și merg mai departe spre București.

În dimineața zilei de 19 ianuarie, premierul Radu Vasile declară că este dispus să se implice în dialogul dintre liderii sindicali ai minerilor din Valea Jiului și conducerea Ministerului Industriei și Comerțului în vederea găsirii unor soluții realiste.

Câteva mii de mineri își continuă drumul spre Târgu Jiu. În acest context, președintele Emil Constantinescu convoacă o reuniune de urgență. Se hotărăște continuarea negocierilor cu minerii de către o comisie mandată de premierul Radu Vasile. Miron Cozma a declarat că acceptă negocierea, dar a condiționat ca aceasta să înceapă efectiv până pe 21 ianuarie.

În ziua respectivă, în jurul orei 13:00, coloana de mineri pornește, pe jos, spre barajul de la Costești, deoarece din delegația guvernamentală nu făcea parte și Radu Vasile. După circa o oră, forțele de ordine resping primul grup format din 200-300 de mineri, folosind petarde și gaze lacrimogene. Două grupe de mineri încearcă să escaladeze dealul Costești, pentru a încercui forțele de ordine. Manifestanții sparg cordonul de polițiști și jandarmi, iar aceștia se retrag de la baraj. Coloana de mineri se îndreaptă spre Râmnicu Vâlcea.

În timpul confruntărilor de la Costești au fost rănite 12 persoane, dintre care 4 foarte grav.

Peste 1.500 de polițiști și jandarmi au fost luați ostatici de către mineri după străpungerea barajului forțelor de ordine de la Costești. În aceste circumstanțe, ministrul de Interne Gavril Dejeu și-a prezentat demisia, iar mai multe cadre cu responsabilități în coordonarea trupelor de intervenție au fost destituite.

Ajunși la Râmnicu Vâlcea minerii l-au sechestrat pe prefectul județului.

Pe 22 ianuarie, președintele Emil Constantinescu decide instituirea stării de urgență condiționată pe întreg teritoriul României, începând cu ora 14:00, dacă minerii nu vor începe întoarcerea în Valea Jiului.

În jurul orei 14:00, au început negocierile dintre premierul Radu Vasile, însoțit și de alți responsabili guvernamentali și delegația minerilor condusă de Miron Cozma. După patru ore de negocieri, cele două delegații ajung la o înțelegere, care pune capăt grevei generale a minerilor.³¹

MINERIADA DIN 15-17 FEBRUARIE 1999 VIZÂND BLOCAREA PUNERII ÎN EXECUTARE A UNEI SENTINȚE PENALE PRIVIND PE MIRON COZMA

După doar 3 săptămâni situația din Valea Jiului avea să se tensioneze din nou, după ce Curtea Supremă de Casație și Justiție l-a condamnat pe Miron Cozma la 18 ani de închisoare pentru instigare la subminarea puterii de stat a minerilor care au participat la Mineriada din septembrie 1991.

Miron Cozma a declarat că nu se va supune sentinței pronunțate pentru că o consideră ilegală și, de asemenea, pentru că membrii sindicatelor pe care le conduce se opun arestării lui. Într-adevăr, în noaptea de 15/16 februarie 1999, liderii minerilor din CNH Petroșani au decis să se opună arestării lui Miron Cozma.

Ortacii din schimbul întâi al minerilor din Valea Jiului au început să se adune în fața sediului CNH Petroșani pentru a protesta față de condamnarea lui Miron Cozma. Mai multe grupuri de mineri au plecat spre București, cu autobuze. În jurul orei 13:00, la Bumbești Jiu numărul lor ajunsese la circa 2.000. Cei mai mulți erau înarmați cu bâte și cu bastoane de cauciuc, capturate de la polițiști la Costești. La Târgu Jiu, numărul minerilor era de peste 4.000, îmbarcați în circa 40 de autobuze.

În dimineața zilei de 17 februarie, coloana de mineri a fost oprită de forțele de ordine, mai bine organizate și mai hotărâte, pe raza localității Stoenеști, după confruntări dure, soldate cu mai mulți răniți de ambele părți. Totodată, au fost operate și zeci de arestări din rândul minerilor, între care și Miron Cozma.³²

Mineriada din 15-17 februarie 1999, a fost a șasea și ultima acțiune anarho-extremistă a unor grupuri de mineri, **acțiuni** care în anii 1990 au

³¹ *Ibidem*, pp. 31-32.

³² *Ibidem*, pp. 32-34.

perturbat grav ordinea constituțională și au obstrucționat semnificativ exercitarea puterii de stat. Cauzele acestor răbufniri violente sunt multiple: restructurarea sistemului minier fără a se asigura alternative viabile privind reconversia profesională a minerilor, mai ales în Valea Jiului; manipularea și antrenarea minerilor în dispute politice interne în schimbul unor concesi; radicalizarea și recurgerea la forță de către aceștia pentru atingerea unor obiective specifice; slăbiciunea autorităților statului, inclusiv a celor cu atribuțiuni în menținerea ordinii publice etc.

*

Ne oprim aici cu analiza primei și celei mai importante amenințări la adresa Ordinii Constituționale a României în perioada modernă – subminarea puterii de stat – analiză pe care am realizat-o în cinci episoade, luând în considerare cele mai semnificative modalități de acțiune, cronologic, cu prezentarea succintă a contextului intern și extern, a influențelor exercitate, a sprijinului acordat, a consecințelor create și a reacției autorităților, inclusiv a structurilor de informații și securitate.

Cu toate că, pe anumite perioade și în legătură cu unele acțiuni, am prezentat unele concluzii, parțiale, considerăm că, în finalul acestui demers laborios și destul de amplu privind Apărarea Ordinii Constituționale – obiectiv constant al serviciilor române de informații, este oportun să propunem câteva **concluzii**:

1. Documentele structurilor informative române din ultimii 200 de ani relevă o cazuistică bogată și un evantai larg de modalități de acțiune vizând răsturnarea ilegală/neconstituțională a autorității statale sau perturbarea gravă a funcționării acesteia: lovituri de stat, puciuri, insurecții, comploturi ori tentative de acest gen, revolte, rebeliuni, războaie, asasinate, atentate, obstrucționări ale exercitării autorității publice, precum și folosirea ei abuzivă, propaganda antistatală, utilizarea unor mijloace specifice războiului informațional pentru stimularea neîncrederii în autoritatea de stat etc.

2. În cele mai multe cazuri, acțiunile vizând înlăturarea sau obstrucționarea puterii de stat au avut cauzalități interne, în contextul luptei pentru putere, dar și ca urmare a proastei gestionări ori exercitării ei abuzivă.

3. Cu toate acestea, în geneza multor modalități de acțiune se regăsesc interese și implicări ale unor entități statale sau altor grupuri de interese externe, în diverse forme (influență, sprijin ș.a.).

4. Modalitățile de acțiune violentă vizând subminarea Puterii de Stat s-au redus pe măsură ce Ordinea Constituțională și cea de Drept au ajuns să fie precumpănitoare, devenind însă mai subtile și nuanțate.

5. Cu puține excepții structurile informative ale României au informat oportun autoritățile abilitate despre posibilitatea producerii unor acțiuni care vizau obstrucționarea sau răsturnarea puterii de stat, cauzele acestora, indicând măsurile cele mai adecvate de prevenire și contracarare. În multe situații, decidenții, în cazul unor nemulțumiri sociale cu potențial de revoltă, în loc să analizeze profund cauzele și să adopte soluții adecvate, au optat pentru soluționarea lor în forță. Mai mult, s-a apelat, în mod abuziv și ilegal, și la modalități alternative de menținere/restabilire a ordinii publice (ex. cazul minerilor și al altor categorii de muncitori).

Gl. bg. (r) Vasile Mălureanu

COLȚUL OPTIMISTULUI

FRUNTEA SUS!

Da, renunțăm pentru moment la Colțul mizantropului deoarece în actualele condiții, mizantropismul, pesimismul este un lux dăunător. Chiar și marele pesimist Schopenhauer, de-a lungul vieții sale, a avut oscilații.

Trăim vremuri tulburi, asupra omenirii planează uriașe presiuni: cea a războiului, a crizei economice, a deficitului de energie electrică și gaze, chiar și spectrul foametei. Vă dați seama că în asemenea condiții a fi pesimist înseamnă a te îngropa singur.

Acest minunat tânăr român, David Popovici, ieșit de curând din copilărie, devenit multiplu campion mondial la natație, a reușit ca și omonimul său din Vechiul Testament să doboare Goliatul nostru de umilință, de resemnare și obediență. Ne-a trezit din amorteala națională și am reconștientizat cine suntem, am simțit din nou că poporul român are vână de învingător care a știut de-a lungul îndelungatei sale istorii să-și păstreze demnitatea națională. Un popor care naște campioni de talia Nadiei Comăneci, a lui David Popovici, a Simonei Halep, a echipelor de canotaj și a multor altora, din cele mai diferite domenii, nu poate fi decât un popor care impune respect și o deosebită considerație întregii lumi.

Bucuria ce ne-a adus-o recent genialul nostru român ne-a făcut să uităm de Shengen, de vize și de toate celelalte probleme, să ridicăm fruntea și să redevenim mândri că aparținem acestui minunat popor, umilit deseori chiar de unii dintre așa-zișii noștri condeieri. Acum, când este mai greu, trebuie să credem în virtuțile poporului român și să fim convinși că vom depăși vicisitudinile, așa cum au făcut-o mereu strămoșii noștri.

Pentru noi, militarii, sacrificiul și solidaritatea decurg firesc din dragostea de patrie. Desigur, trebuie să te lupți pentru drepturile tale, dar sunt momente în viața unui popor când tu ca individ, și mai ales ca militar, trebuie să

uiți de tine și să înțelegi că doar prin consens și unire se va putea depăși ce pare de nedepășit. Știm că pentru întreaga Europă se așteaptă o iarnă grea, dar România, cu resursele sale naturale și mai ales cu cele umane, o va depăși și poate chiar va sprijini alți parteneri din comunitatea europeană.

Astăzi se vorbește din nou de România cu admirație, mai ales datorită tinerei generații de aur. Iată taina care mă face să devin un optimist chiar și în aceste vremuri tulburi.

Col. (r) Hagop Hairabetian

ÎN SPRIJINUL CULTURII DE SECURITATE

INTELLIGENCE PENTRU SECURITATEA NAȚIONALĂ PRINCIPII, METODE ȘI MIJLOACE ALE ACTIVITĂȚII INFORMATIVE³³

Această activitate este reglementată prin norme specifice, emise în baza și pentru aplicarea legii și se desfășoară în secret, cu asigurarea protecției surselor, mijloacelor, metodelor și tehnicilor utilizate.

1. Principii, mijloace, forme și metodele activității de informații

Activitatea de informații pentru securitate se desfășoară pe baza a **zece principii de bază**, și anume: legalitatea, caracterul planificat și sistematic, ofensivitatea și mobilitatea, anticiparea și previzionarea, obiectivitatea evaluărilor, informarea exactă, corectă și oportună a factorilor de decizie, independența, neutralitatea și echidistanța politică, protecția surselor, metodelor și mijloacelor, cooperarea, conlucrarea și colaborarea, cooperarea internațională cu serviciile de informații ale statelor membre ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, Uniunii Europene, precum și cu alte servicii de informații.³⁴

Principalele mijloace prin care se realizează activitatea informativă au la bază categoriile principale de surse de informații, și anume: sursele deschise (publice), sursele oficiale, sursele tehnice secrete, procesarea (monitorizarea corespondenței), informațiile provenite prin schimb, și rețeaua de informații.³⁵

În scopul realizării obiectivelor activității de *intelligence* se utilizează anumite **forme, mijloace și metode ale muncii/activității** care reprezintă moduri de organizare și conducere ale unei acțiuni informative. În practica serviciilor de informații regăsim forme și metode ale activității de informații

³³ Conceptul de *intelligence* se referă la date culese, procesate și puse la dispoziție beneficiarilor legali, în scopul de a satisface cererile de informații specifice. Vezi pe larg *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p. 17 – 20.

³⁴ Vezi pe larg *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p. 17 – 20.

³⁵ Stan Petrescu, *Despre Intelligence, spionaj - contraspionaj*, Editura Militară, București, 2007, p. 58

cum ar fi: informarea generală, controlul informativ general, verificarea informativă, dezinformarea, acțiunea de influență, propaganda și contrapropaganda, infiltrarea, jocul operativ³⁶, forme și metode ce nu sunt precizate în legi, ci prin ordine și regulamente interne ale structurilor informative.

Principalele etape ale activității de informații sunt³⁷: căutarea, culegerea, colectarea, obținerea, verificarea³⁸, procesarea (producerea) informațiilor, pre-lucrarea (tratarea), coroborarea, analiza/sinteza, evaluarea, informarea exactă, corectă și oportună a factorilor de decizie.

2. Culegerea informațiilor

Culegerea informațiilor reprezintă procesul subsecvent planificării activității de căutare a informațiilor și constă în utilizarea de surse, mijloace, procedee și metode specifice tehnicii informative, prin care se monitorizează sau observă zonele de interes pentru informații, se accesează, colectează sau rețin, prin modalități specifice, date de primă sesizare sau informații și produse necesare îndeplinirii atribuțiilor specifice structurii organizaționale legal constituite. Culegerea cuprinde activități de căutare, identificare și colectare a datelor și informațiilor pentru securitatea națională prin mijloace și metode specifice tehnicii informative.³⁹

Culegerea informațiilor se poate realiza prin surse umane, din surse deschise și prin mijloace tehnice.

Culegerea informațiilor prin surse umane

Procesul este denumit în instituțiile specializate cu genericul „HUMINT”⁴⁰, provenit din prescurtarea expresiei engleze „*human intelligence*”, iar rezultatul este definit drept „categorie de informații provenind din datele colectate și procurate din surse umane” În SUA, din 1991, directorul

³⁶ *Ibidem*, pp. 78- 82.

³⁷ Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate, p. 25- 27.

³⁸ Cf. Radu Cristescu, *Spionajul și contraspionajul pe înțelesul tuturor*, Editura Evenimentul Românesc, București 2000, p. 92.

³⁹ *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p. 25.

⁴⁰ Vezi Jacques Baud, *Enciclopédie du renseignement et des services secrets*, Editura Lavauzelle - 1998, Paris, p. 318.

CIA, Robert M. Gates, a anunțat oficial sporirea mijloacelor HUMINT ale Agenției.⁴¹

După metodele de culegere, HUMINT⁴² poate fi clasificat în două mari categorii: deschis și acoperit.

Din cadrul metodelor deschise pot fi menționate în principal: contactele oficiale cu persoane deținătoare ale datelor de interes, cetățeni autohtoni sau străini, colaborarea cu serviciile de informații și securitate ale altor state etc.

Obținerea în mod acoperit a datelor HUMINT se realizează prin folosirea ofițerilor sub acoperire ori a agenturii de informații.

În pofida avansurilor spectaculoase ale tehnologiilor de obținere a informațiilor, HUMINT este considerat principalul mijloc pentru obținerea unor informații de valoare în domeniile politic, economic, militar, industrial și tehnologic, iar evenimentele de la 11.09.2001 și preocupările actuale ale diferitelor alianțe politico-militare de combatere a amenințărilor transnaționale au subliniat și mai mult importanța factorului HUMINT pentru activitatea serviciilor de informații.⁴³

Culegerea informațiilor prin exploatarea surselor deschise (OSINT)

„*Manualul Informațiilor din Surse Deschise al NATO*”, ediția noiembrie 2001, definește informațiile din surse deschise ca fiind date nesecrete care sunt descoperite, selectate, analizate și distribuite beneficiarilor legali cu scopul de a răspunde unor preocupări informative specifice.

Exploatarea surselor deschise de informații poate implica și utilizarea unor persoane, ca de exemplu oficialități guvernamentale, deținători de arhive, jurnaliști ori angajați ai unor organizații neguvernamentale. Conform unor estimări, jurnaliștii din media scrisă și din audio-vizual publică doar aproximativ 10% din ceea ce cunosc despre subiectele cercetate.

Informațiile din surse deschise (OSINT) reprezintă produsul obținut prin prelucrarea datelor aflate la dispoziția publicului (știri, comentarii, editoriale, articole, imagini etc.). Procesul de prelucrare este specific serviciilor de informații și implică identificarea surselor, selectarea și procesarea datelor, o analiză de specialitate. Acest proces se desfășoară în compartimente specializate ale serviciilor de informații, unde se combină expertiza

⁴¹ cf. Corneliu Pivariu, *Lumea Secretelor*, Editura Pastel, Brașov, 2005., p. 74.

⁴² Jacques Baud, loc cit.

⁴³ Corneliu Pivariu, op. cit., p. 70-72.

specialiștilor cu vasta experiență și specializare pe un anumit domeniu cu munca de analiză.

Deși are ca obiect de activitate cea mai mare cantitate de date și informații, OSINT nu este tratat în mod corespunzător de comunitățile de informații, care adesea alocă resurse mai reduse culegerii de informații din surse deschise. Dacă OSINT contribuie cu aproximativ 80% din datele procesate pentru realizarea produselor de informații, bugetul acordat acestui sector este de regulă în jurul lui 1% din total. În Statele Unite, FBIS (*Foreign Broadcast Information Service*), înființat în 1941 în cadrul Comisiei Federale de Comunicații, considerat cel mai mare serviciu dedicat culegerii de informații din surse deschise, se găsește în organigrama CIA. Alte unități OSINT, de dimensiuni mai reduse, se găsesc în cadrul Departamentului Apărării și al Departamentului de Stat. În Germania, Serviciul Federal de Informații (BND) și-a creat încă din 1990 o structură aparte de exploatare a surselor deschise, care monitorizează media din țările de interes informativ.

Din punct de vedere al modalităților de procurare, unele sunt disponibile gratuit, altele sunt supuse unor taxe de acces (abonamente) sau pot fi cumpărate sub diferite forme.

O **clasificare a surselor deschise** le împarte în: surse deschise primare, surse deschise secundare și surse deschise tehnice.

Sursele deschise primare sunt persoane sursă cu care se ia legătura directă. Acestea pot fi diferite oficialități, martori oculari, specialiști din diferite domenii, oameni de știință, ziariști.

Sursele deschise secundare sunt reprezentate de literatura publicată în formă tipărită sau electronică. Se regăsesc în această categorie ziare, reviste, transcrieri ale unor conferințe, comunicate de presă, studii, legi, decrete etc. Tot în această categorie intră și „literatura gri”, documente accesibile numai unor anumite categorii de persoane, dar fără caracter secret, cum sunt: buletine de știri interne, buletine de informare cu circuit închis, lucrări ale unor conferințe care nu sunt deschise publicului de orice fel, rapoarte prezentate la diferite *summit*-uri.

Sursele deschise tehnice reprezintă imagini și alte date existente pe suporturi electronice sau digitale, disponibile contra cost sau gratuit. Dintre acestea fac parte imagini de satelit, imagini pe Internet, materiale tehnice pe suport scris sau electronic.

Informațiile din surse deschise (OSINT), necesită trecerea printr-un proces complex, care include căutarea, selectarea, evaluarea, compararea, completarea și prelucrarea analitică, cu scopul de a fi utilizate în domeniul de activitate al unui serviciu de informații. Produsul final este rezultatul prelucrării datelor obținute în mod deschis, legal prin tehnicile și metodele specifice serviciilor de informații.⁴⁴

Exploatarea informațiilor din surse deschise este văzută ca un mijloc pentru a reduce cât mai mult diferența dintre informația disponibilă (nouă) și cea existentă, în condițiile exploziei informaționale. Astfel, în SUA funcționează Sistemul de Informații al Surselor Deschise (OSIS), pus la dispoziția comunității americane de informații pentru mai buna exploatare a surselor deschise. În afara unor baze de date, OSIS are și acordă acces la informațiile deschise ale serviciilor componente ale comunității de informații.

În acest context, informațiile din surse deschise:

- sunt disponibile imediat, pot crea un cadru în interiorul căruia să fie folosite mai eficient celelalte mijloace de culegere, degrevându-le de culegerea unor date deja disponibile;

- pot constitui baza dezvoltării colaborării între diferite servicii de informații, în contracararea și prevenirea amenințărilor transnaționale.

Dar informațiile din aceste surse trebuie permanent verificate prin mijloace specifice, cu deosebire asupra exactității, obiectivității și relevanței.

Cu toate avantajele pe care le prezintă culegerea informațiilor din surse deschise, nu trebuie exagerată utilitatea acestora în dauna culegerii de informații secrete prin mijloace specializate, în pofida argumentelor prezentate de susținătorii acestor metode de culegere. În același timp, trebuie acordată toată atenția culegerii de informații din surse deschise, ținând cont de avantajele și dezavantajele acesteia.

În ceea ce privește utilizarea Internetului, nu trebuie căzut în capcana absolutizării utilității sale, avându-se în vedere că experiența de până acum a demonstrat faptul că pe Internet se găsesc doar 5-10% din datele publice necesare. Mai mult, doar aproximativ 1% din conținutul Internetului îl constituie date reale (conform unor statistici recente, există circa 50 site-uri foarte bune, 500 bune, celelalte sunt reclame, pornografie și opinii diverse).⁴⁵

⁴⁴ Cf. Corneliu Pivariu, op. cit., p. 76.

⁴⁵ cf. Corneliu Pivariu, op. cit., p. 81- 82.

Dintre avantaje menționăm: eliberarea capacităților secrete de culegere; satisfacerea nevoilor de utilizare în comun a informațiilor; acoperirea cu informații a unor necesități neprevăzute; semnalarea unor potențiale crize și pericole; conștientizarea contextuală.

Avantajele oferite de informațiile obținute din surse deschise, dincolo, de faptul că sunt complementare informațiilor secrete, sunt evidente dacă ținem seama și de faptul că acestea sunt disponibile imediat și pot crea un cadru în interiorul căruia să fie folosite mai eficient celelalte mijloace de culegere, degrevându-le de sarcina culegerii unor date deja disponibile. De asemenea, informațiile din surse deschise pot constitui baza unei colaborări între diferite servicii de informații. În plus, pot furniza suficiente elemente pentru planificarea activităților de culegere de informații secrete, sau pot oferi răspunsuri la situații neprevăzute, mai ales în regiuni care nu sunt tratate ca zone de interes informativ major unde sursele deschise sunt singura opțiune pentru a răspunde unor cereri de informații urgente.

În ceea ce privește riscurile menționăm: inexactitate; părtinire; irelevanță; dezinformare; intoxicare; influență; supraîncărcare informațională.

Astfel, datele furnizate de sursele deschise pot conține intenții de dezinformare ale unor servicii speciale sau pot face parte dintr-o strategie de război informațional. Pe de altă parte, o mare cantitate de date din surse deschise este lipsită de valoare dar contribuie la supraîncărcarea informațională a personalului care culege, procesează și analizează astfel de date. Acest dezavantaj este diminuat doar de o bună pregătire, experiență și, mai ales, o foarte bună capacitate a ofițerilor de informații de orientare și de sesizare a datelor care au credibilitate și valoare informativă. Când se ajunge la analiști, aceștia trebuie să fie adevărați experți în probleme tehnice, în probleme regionale sau globale.

Obținerea informațiilor prin monitorizarea semnalelor (SIGINT)

Genericul provine din abrevierea expresiei *Signal Intelligence* și denumește informațiile din surse aflate pe suporturi electromagnetic, categorie subdivizată, după tipul de unde electromagnetice interceptate, în următoarele categorii:

- **COMINT** (*Communications Intelligence*), contemporană cu folosirea comunicațiilor radio pentru scopuri militare și diplomatice, constituind o

posibilitate majoră de obținere a informațiilor de către toate statele și mai ales de către marile puteri, atât în timp de pace, cât și în perioadele de conflict⁴⁶;

- **ELINT** (*Electronic Intelligence*)⁴⁷, presupune monitorizarea și analizarea informațiilor rezultate din interceptarea radiațiilor electromagnetice, care nu reprezintă comunicații, altele decât exploziile nucleare și sursele radioactive. Aceasta permite urmărirea unor elemente importante ale dispozitivului adversarului (instalații radar, centre de comandă și control etc.), precum și determinarea unora din caracteristicile de operare a acestora;

- **MASINT** (*Measurement and Signature Intelligence*), informațiile obținute prin analiza cantitativă și calitativă a datelor se referă la diferite tipuri de date (metrice, unghiulare, lungimi de undă, modulație, hidro-magnetice, de timp etc.) captate cu senzori specifici ce permit identificarea unor caracteristici specifice, care în cele din urmă să permită identificarea cu certitudine a sursei.

MASINT reprezintă o categorie de informații tehnice a cărei importanță crește, având în vedere riscurile proliferării armelor de distrugere în masă, dar care impune existența unor analiști cu o bună pregătire pentru a le exploata eficient.

O parte importantă a informațiilor tehnice este obținută cu ajutorul imaginilor, prin folosirea unor tehnici diferite, de la tehnica fotografică până la imaginile obținute în infraroșu, termo-viziune sau prin analize multi-spectrale (MSI) sau hiperspectrale (HSI)⁴⁸.

Există două subdomenii MASINT: ACINT (*Accoustic Intelligence*, informații provenite din culegerea și procesarea fenomenelor acustice)⁴⁹ și RADINT (*Radiation Intelligence*, informații obținute prin utilizarea radarului ca instrument de detectare).⁵⁰

3. Mijloace și forme ale activității informative

Dintre mijloacele și formele prin care se realizează activitatea informativă, menționăm:

- exploatarea surselor de informații⁵¹, care pot fi surse deschise, publice, oficiale, surse umane secrete, sursele tehnice secrete; persoane, organizații,

⁴⁶ *Ibidem*, p. 141- 142.

⁴⁷ Jacques Baud, *Enciclopédie du renseignement et des services secrets*, Editura Lavauzelle, 1998, Paris, p. 143.

⁴⁸ Corneliu Pivariu, op. cit., p.147.

⁴⁹ cf. Col. Dan Pălăvițiu, *Surse și Medii de culegere a informațiilor* în „Gândirea Militară Românească”, nr. 6 din decembrie 2006 p. 25.

⁵⁰ cf. loc. cit.

⁵¹ Cf. Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate, p.41.

locuri, medii, sisteme ori alte mijloace speciale, utilizate pentru obținerea datelor de interes pentru preocupările unui serviciu de informații.

- utilizarea tehnicilor și procedeeelor/acțiunilor informative speciale (deschiderea corespondenței, criptarea/decriptarea, filajul, infiltrarea, supravegherea, penetrarea informativă, combinațiile informative etc.);

- schimbul de informații;

- utilizarea rețelilor/agenturii de informații.

Specialiștii din *intelligence* cunosc că utilizarea acestor forme, procedee, tehnici și mijloace se face diferențiat, în funcție de cazul lucrat și de situația operativă existentă. În acest sens, se poate vorbi chiar despre o artă a activității informative, artă ale cărei secrete se deprind prin experiență și efort, prin dăruire și muncă asiduă, prin exploatarea și integrarea tuturor informațiilor, dar și prin respectarea întocmai a unor reguli de bază, între care condiții axiomatice sunt păstrarea secretului și asigurarea deplinei conspirativității a surselor și obiectivelor urmărite, până la finalizarea cazului și, în cele mai multe situații, chiar și după acest moment.

Sursele de informații

Sursele deschise pot fi împărțite în trei mari categorii și anume : culegerea de documente ce pot fi obținute pe căi legale, observarea directă a activităților străine de interes și monitorizarea și/sau înregistrarea posturilor publice de radio și de televiziune.⁵²

Sursele deschise pot fi utilizate în diverse scopuri: obținerea de informații despre evenimente, stări de spirit, interese, intenții, planuri; sesizarea unor orientări sociale, politice și militare; estimări pe linia potențialului economic, tehnico-științific, politic, militar, demografic etc.⁵³.

Sursele oficiale

Reprezintă diferite sisteme de evidență oficială ale statului și instituțiilor sale, precum și documente și comunicate oficiale. Sursele oficiale permit obținerea datelor și informațiilor de interes prin cooperare între structurile informative ale sistemului securității naționale și prin colaborări cu autorități și instituții publice, precum și cu structuri partenere străine.

⁵² Stan Petrescu, op. cit. p. 58

⁵³ Stan Petrescu, *Arta și puterea Informațiilor*, Editura Militară, București, 2003, p. 33.

Sursele umane secrete

Reprezintă persoanele fizice recrutate de către serviciile de informații, contrainformații și securitate, conform reglementărilor legale în vigoare și necesităților situației operative, care consimt să caute și să furnizeze informații și să rezolve alte sarcini specifice⁵⁴, utilizând, în unele situații, tehnicile și procedeele informative speciale.

Sursele tehnice secrete (SIGINT)⁵⁵

Reprezintă un mijloc al activității informative care poate furniza informații în completare sau ca substitut al informațiilor provenite din alte surse (de exemplu, HUMINT), contribuind la elaborarea de produse informative în diverse domenii.

Schimbul de informații

Reprezintă un mijloc eficient, folosit pentru procurarea informațiilor la momente operative sau din rațiuni preventive și de perspectivă⁵⁶.

Rețeaua/agentura de informații⁵⁷

Este alcătuită din surse de informații umane (HUMINT), organizate și dispuse strategic (operativ)⁵⁸ în diverse moduri, în scopul culegerii de informații.

4. Procesarea (producerea) informațiilor

Aceasta constituie, pe fond, componenta sau latura analitică a activităților informative, contrainformative și de securitate.

Pentru a deveni utilizabile în procesul decizional, informațiile sunt supuse unor operațiuni specifice de **procesare**, în vederea stabilirii indicatorilor și a elementelor de caracterizare a acestora.⁵⁹

⁵⁴ Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate, Glosar cu noțiuni, termeni concepte utilizate în activitatea de informații pentru securitate, p. 60.

⁵⁵ Pentru principalele domenii vezi pe larg, col. Zamfir Vanca, *SIGINT- componentă de bază în cadrul structurilor de informații în teatrele de operații*, în „Gândirea Militară Românească” nr. 6/ noiembrie – decembrie, 2006, p. 55.

⁵⁶ Stan Petrescu, op. cit., p. 43.

⁵⁷ „Principalul mijloc secret de desfășurare, în obiective, locuri și medii de interes, constituit din persoane fizice recrutate, instruite, conduse și coordonate de către personal specializat aparținând unor entități legal constituite”, cf. Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate, Glosar cu noțiuni, termeni concepte utilizate în activitatea de informații pentru securitate, p. 5.

⁵⁸ În acest sens tipurile de surse pot fi de nivel 1 (contacte singulare), de nivel 2 (contacte continue) și de nivel 3 (contacte formale), vezi pe larg, col. Paul Roșca, *Conceptul de HUMINT*, (I), în „Gândirea Militară Românească” nr. 6/ noiembrie-decembrie, 2006, p. 44- 47.

⁵⁹ Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate, p. 25.

Procesarea informațiilor reprezintă procesul analitic desfășurat de către structurile analitice specializate, pe baza coroborării, integrării, analizării și evaluării datelor cu semnificație operativă.⁶⁰

● Prelucrarea (tratarea)

Este etapa procesului analitic realizată prin operațiuni, proceduri și tehnici aplicate datelor pentru a deveni utilizabile, precum adnotări, referiri, rezumări, indexări, codificări, clasificări tematice, atribuirea unui format, pregătirea pentru prelucrarea electronică etc. cu ajutorul unor mijloace materiale și echipamente specifice.⁶¹

● Coroborarea

Reprezintă un proces managerial specific de confirmare/infirmare a conținutului unei informații, de completare sau întregire a acestuia, prin operațiuni analitice de integrare și comparare a informațiilor în raport de cunoștințele existente la momentul respectiv, despre domeniul sau problema la care se referă, cu scopul de a pune în evidență conexiunile și tendințele și a desprinde sau formula concluzii.⁶²

● Integrarea

Reprezintă reunirea datelor disparate, obținute succesiv în procesul culegerii sau colectării, după criterii și reguli prestabilite, armonizarea și însumarea elementelor componente ale acestora, estimarea veridicității și utilității lor și încorporarea într-o informație de sine stătătoare sau într-un produs informațional.⁶³

● Analiza și sinteza

Analiza informațiilor comportă unele aspecte aparte a căror înțelegere necesită cunoașterea unor principii și reguli. Nu există un punct de vedere unitar în definirea analizei în domeniul informațiilor, care poate reprezenta un proces, dar și un set de tehnici și proceduri specifice de lucru.⁶⁴

⁶⁰ Ibidem, p. 26.

⁶¹ Ibidem, p. 26.

⁶² Ibidem, p. 27.

⁶³ Ibidem, p. 27.

⁶⁴ Mr. Ionel Stoica, *Binomul Analiza-Analist în activitatea de Informații*, în „Gândirea Militară Românească”, nr. 6 din decembrie 2006 p. 28

Conform *Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate*⁶⁵, analiza semnifică tratarea informațiilor prin folosirea metodelor logice, analogice, sistemice de analiză și ale comunicării, în scopul stabilirii adevărului, incertului sau falsului ori identificării și caracterizării disfuncțiilor, vulnerabilităților și factorilor de risc ce pot constitui amenințări.⁶⁶

Analiza cere competență și experiență pentru utilizarea instrumentelor și a tehnicilor adecvate⁶⁷, structurarea informațiilor în funcție de domeniile de realizare a securității naționale și de relevanța acestora, eliminarea incertitudinilor și analizarea informațiilor potrivit logicii situaționale – care obligă la concentrarea analizei pe relația cauză-efect, mijloace-scopuri.

Analiza este complementară cu sinteza, ambele fiind metode de cercetare și studiere a faptelor și fenomenelor exprimate de informații, care constau, pe de o parte, în descompunerea acestora în elementele componente, în scopul evidențierii caracteristicilor fenomenelor sau problemelor cercetate informativ și stabilirii relației între întreg și părțile componente, iar pe de altă parte, în reunirea orientată a acelorași elemente, în funcție de legăturile descoperite și cercetate prin analiză.

Analiza și sinteza sunt apanajul analistului de informații, în cadrul unui proces de gândire, prin utilizarea unor metode și tehnici specifice, pentru a stabili relația cauză-efect între disfuncții, vulnerabilități, factori de risc, amenințări la adresa siguranței naționale.

● Evaluarea

Reprezintă etapa procesării (producerii) informației în care i se stabilește utilitatea și valoarea de destinație. Evaluarea are un efect direct asupra colacionării și analizei, permițând o selecție cât mai riguroasă a informațiilor⁶⁸.

● Comunicarea/informarea exactă, corectă și oportună adresată factorilor de decizie

⁶⁵ Documentul reprezintă totalitatea ideilor și principiilor care constituie baza teoretică a preocupărilor și activităților referitoare la informațiile pentru securitate (CSCSN, Glosar cu noțiuni, termeni concepte utilizate în activitatea de informații pentru securitate, p. 23).

⁶⁶ Loc. cit. p. 27

⁶⁷ Pentru tehnici și procedee de analiză, vezi mr. Ionel Stoica, art. cit. p. 31-32.

⁶⁸ Cf. Corneliu Pivariu, *op.cit.*, p. 169.

Rezultatul activității de procesare (producere) a informațiilor se materializează în produsele informaționale destinate factorilor decizionali stabiliți de lege potrivit „nevoii de a cunoaște“. Produsele informaționale sunt individualizate în documente și forme de evidență specifice, care trebuie comunicate/transmise beneficiarilor/ utilizatorilor legal abilitați.

În acest sens, comunicarea/informarea constituie activitatea specializată de transmitere a informațiilor către beneficiari/utilizatori legal abilitați, cu competențe în domeniul securității naționale și relația permanentă, continuă, între emitent/producător și beneficiar/utilizator.⁶⁹

Scopul comunicării informațiilor este transmiterea de avertizări, estimări de risc, rapoarte și evaluări referitoare la securitate, în funcție de necesitățile și competențele factorilor naționali de decizie. Aceștia trebuie să-și precizeze cerințele, iar producătorii să asigure satisfacerea nevoilor de informare ale utilizatorului/beneficiarului, în raport de competențe.

Comunicarea informațiilor se realizează prin documente de informare (note, sinteze informative, buletine de informare, estimări informative naționale, rapoarte de stare a securității naționale, alte tipuri de documente specifice), care trebuie să se caracterizeze prin rigoare, acuratețe, concizie și claritate, respectarea strictă a principiilor referitoare la caracterul preventiv și cuprinzător, legalitate, echidistanță politică, obiectivitate și imparțialitate.

Comunicarea informațiilor în cadrul sistemului securității naționale se realizează printr-un sistem de comunicare între componentele structurale și operaționale, precum și între structurile similare din cadrul sistemului securității naționale. Sistemul este bazat pe canale de comunicație, mijloace, tehnici și proceduri specifice, care definesc modul de distribuire a relațiilor intra și interinstituționale de comunicare, densitatea și consistența lor, tipurile de informații vehiculate și efectele lor asupra organizării și funcționării structurilor informative specializate.

Col. (r) dr. Tiberiu Tănase

⁶⁹ *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate*, p. 28.

CUM A DEVENIT *BIG TECH* MAGISTRALA DE FACTO A VIEȚII ÎN SECOLUL XXI¹

MOTTO: „Pitagora credea că întâmplările aparent aleatorii din natură și întâmplările din viața oamenilor alcătuiesc una și aceeași țesătură”. (*Allan Combs & Mark Holland, Sincronicitate*)

Pitagora avea dreptate când credea ceea ce am preluat în motto-ul acestui articol. Totul este interconectat. O țesătură unică. Așa zisele coincidențe incredibile din viața noastră, care se petrec simultan și pe care Carl Jung ² le-a numit „sincronicități”, sunt, de fapt, semne. Care, citite corect, pot ajuta destine (de oameni sau națiuni) să se salveze. Și care, ignorate, permit producerea unor nenorociri ce ar fi putut fi evitate.

Saltul la un Big Brother 3.0

Ceea ce izbește în reacțiile și dispozitivele de excepție care au fost puse în aplicare în perioada pandemiei este imposibilitatea de a le observa dincolo de contextul imediat în care par să acționeze. În schimb, sunt rari aceia care, după cum ar impune să o facă o analiză politică serioasă, le interpretează ca simptome și semne ale unui experiment mai amplu, în care este în joc o nouă paradigmă de guvernare a oamenilor și lucrurilor. Într-un volum publicat acum nouă ani și care merită să fie citit cu atenție, Patrick Zylberman³ descriesese procesul prin care siguranța sanitară, rămasă până atunci pe lângă calculele politice, devenea o parte esențială a strategiilor politice statale și internaționale.

În discuție nu este altceva decât un soi de „teroare sanitară” ca instrument pentru a guverna ceea ce era definit drept un *worst case scenario*, scenariul cel mai rău. În conformitate cu această logică a „răului cel mai mare”,

¹ Articolul este o sinteză realizată prin folosirea procedurii agregării de informații obținute din volume și varii surse online, precum următoarele: *adevărul.ro*, *curentul.info*, *descoperă.ro*, *dw.com*, *evz.ro*, *wikipedia.org.enciclopedia liberă*, *revista Intelligence (SRI)*, *revista Vitralii-Lumini și Umbre (ACMRR-SRI)*, *espionagenews.com*, *magazin.ro*, *lumea.ro*, *newsin.ro*, *realitatea.net*, *agerpres.ro*.

² Cuvântul „sincronicitate” este forjat de Jung pentru a reda un concept care îi aparține: coincidența semnificativă a unor fenomene fizice și psihice care nu sunt înălțuite cauzal.

³ Patrick Zylberman, *Tempêtes microbiennes: Essai sur la politique de sécurité sanitaire dans le monde transatlantique*, Ed. Gallimard, 2013

încă în 2005, Organizația Mondială a Sănătății anunțase de la „*două la 150 milioane de morți pentru gripa aviară care venea*”, sugerând o strategie politică pe care statele încă nu erau pregătite să o accepte. Zylberman arată că dispozițiile sugerate constau din trei puncte:

- construirea, pe baza unui risc posibil, a unui scenariu fictiv în care datele sunt prezentate în așa fel încât să favorizeze comportamente care permit să fie gestionată o situație extremă;
- adoptarea unei logici a situației celei mai rele ca regim al raționalității politice;
- organizarea integrală a corpusului cetățenesc în așa fel încât să fie întărită la maximum adeziunea la instituțiile de guvernare, producându-se un soi de civism superlativ în care obligațiile impuse sunt prezentate drept probe de altruism, iar cetățeanul nu mai are un drept la sănătate (*health safety*), ci devine juridic obligat la sănătate (*biosecurity*).

Ceea ce descria Zylberman în 2013 s-a verificat în mod punctual astăzi. Este evident că, dincolo de starea de necesitate legată de un anume virus care va putea să lase loc în viitor altuia, în discuție este prefigurarea unei paradigme de guvernare a cărei eficacitate o depășește de departe pe cea a tuturor formelor de guvernare cunoscute de istoria politică a Occidentului până acum.

Dacă deja în decăderea progresivă a ideologiilor și credințelor politice rațiunile de siguranță permiteau să fie acceptate de către cetățeni limitări ale libertății pe care mai înainte nu erau dispuși să le accepte, *biosiguranța* s-a dovedit capabilă să prezinte absoluta încetare a oricărei activități politice și a oricărui raport social ca o maximă formă de participare civică. Astfel, s-a putut să se asiste la paradoxul ca unele organizații de stânga, obișnuite în mod tradițional să revendice drepturi și să denunțe violări ale constituției, să accepte fără rezerve limitări ale libertăților, hotărâte prin decrete ministeriale lipsite de orice legalitate și pe care nici chiar fascismul nu a visat că le-ar putea impune.

Este evident – și multe autorități de guvernare nu încetează să o amintească – că așa-numita „*distanțare socială*” va deveni modelul politicii care ne așteaptă și că se va profita de această distanțare pentru a înlocui peste tot, cu dispozitive tehnologice digitale, raporturile umane în fizicitatea lor, devenite, suspecte de contagiere (contagiare politică, se înțelege).

În cauză este o întreagă concepție despre destinele societății omenești într-o perspectivă care, prin multe aspecte, pare că ar fi preluat de la religii aflate la apusul lor ideea apocaliptică a unui sfârșit al lumii. După ce politica a fost înlocuită de către economie, acum, și aceasta, pentru a putea guverna, va trebui să fie completată cu noua paradigmă a bio-siguranței, căreia vor trebui să-i fie sacrificate toate celelalte exigențe. Este legitim să te întrebi dacă o astfel de societate se va mai putea defini drept umană sau dacă pierderea raporturilor sensibile ale figurii, prieteniei, iubirii va putea fi compensată, într-adevăr, de o siguranță sanitară abstractă.

Criza pandemiei a fost o bună ocazie pentru a închide gura criticilor din Occident ai supravegherii care va face saltul la un *Big Brother 3.0* fără ca nimeni să mai poată acuza statele democratice că nu fac decât să se coboare la numitorul comun impus de regimurile autoritare.

Tot în contextul pandemiei, experții în securitate cibernetică au observat că în mai multe țări se utilizează interesul generalizat pentru informații referitoare la detalii medicale etc. pentru a se exploata vulnerabilități ale sistemelor informatice ale adversarilor. Nu în ultimul rând, cursa globală accelerată pentru descoperirea unor soluții terapeutice specifice utile în criza de sănătate publică ajunsă la final (cel puțin așa se vede) a multiplicat eforturile unor entități (inclusiv statale) cu capacități cibernetice sofisticate de a obține în mod clandestin date referitoare la cercetările medicale de vârf sau de a efectua atacuri de tip *ransomware* asupra centrelor medicale de cercetare și marilor spitale.

De la începutul pandemiei, Asia este cea care a cunoscut cea mai vizibilă creștere în aplicarea măsurilor de supraveghere.

Să fie oare o banală întâmplare faptul că ultimele epidemii bacteriologice au izbucnit în China? Amintirea SARS e încă vie printre locuitorii Beijingului, iar coronavirusul din 2019-2021 tinde să rămână în memorie drept un coșmar și mai mare.

Cine a ales China ca piață de testare a sistemului *Big Brother* a știut ce face. Țara cea mai populată de pe glob are și cel mai sofisticat sistem de supraveghere a oamenilor! Iar povestea coronavirusului a oferit autorităților șansa de a scoate la lumină tot ce presupune rețeaua *Big Brother*. Partidul Comunist nu se mai ferește, acum poate uza după bunul plac de acest sistem.

Este o piață uriașă, cu o concurență acerbă între firmele care produc Inteligență Artificială (IA). De exemplu, unele companii (*Zhejiang Dahua* și *Megvii*) se laudă că produc camere de supraveghere capabile să scaneze bulevarde întregi în căutarea oamenilor care au febră. Altele (*SenseTime*) plusează: camerele lor pot recunoaște chiar și acele fețe acoperite de măști sanitare, acuratețea informației fiind de 99%!

Toate metropolele din China sunt interconectate într-un gigantic sistem de supraveghere a populației. Există *Big Brother* peste tot – pe străzi, în magazine, spitale și mall-uri, în gări, trenuri și aerogări, la aeroporturi, în taxiuri etc. Telefoanele mobile au acum aplicații care îi avertizează pe posesori că în apropierea lor sunt persoane infectate cu coronavirus, iar hărțile prezente pe platformele Android și iOS arată clădirile în care locuiesc pacienți infectați.

Operatorii de telecomunicații urmăresc deplasările oamenilor în timp ce platformele de socializare, precum *WeChat* și *Weibo*, au linii telefonice la care oamenii anunță cine ar putea fi bolnav. Unele orașe oferă recompense pentru informarea cu privire la existența unor „vecini contaminați”. Guvernul chinez solicită cetățenilor săi să descarce un software pe telefoane, utilizat pentru a scana coduri QR (*quick response code*) atunci când ajung la punctele de control pentru intrarea în spații publice (de exemplu, trenuri și centre comerciale). Acest software atribuie fiecărui cetățean o culoare (verde, galben sau roșu) pentru a indica starea de sănătate. Software-ul decide dacă ar trebui să fie pus în carantină și dacă poate intra în spații publice. *Codul Sănătății Alipay*, cum este denumit, e un proiect al guvernului împreună cu *Ant Financial Services Group*, companie *FinTech*, afiliată gigantului de comerț electronic *Alibaba*.

O analiză a aplicației respective, făcută de *New York Times*, a constatat că sistemul presupune mai mult decât o decizie privind un risc de contagiune, el oferă informații poliției, stabilind un șablon pentru noi forme de control, care persistă și în prezent, după ce epidemia a dispărut. Metodologia aplicației rămâne neclară, iar *Ant Financial* a refuzat să răspundă la întrebări despre modul în care funcționează, spunând că departamentele guvernamentale sunt cele care au stabilit regulile și controlează datele. Lipsa de transparență a modului în care sunt generate culorile codului a dus la confuzie și frustrare. Au

fost observate erori tehnice care s-au transformat în interdicții de călătorie sau de acces în unele spații publice.

Iată și alte aspecte conexe procesului de supraveghere a populației:

Utilizarea de către guvernul de la Beijing a datelor despre consumatori, a informațiilor biometrice, a coordonatelor de urmărire prin GPS, a tehnologiei recunoașterii faciale, a ADN-ului și a altor forme de culegere a datelor, a transformat și continuă să transforme China într-un regim nemaivăzut nici măcar sub Mao sau Stalin. În China, instrumentele capitalismului bazat pe supraveghere sunt folosite de statul polițienesc pentru a administra așa-numitul „sistem de credit social”, care stabilește cine are voie să cumpere, să vândă și să călătorească, în funcție de comportamentul social anterior. China este pe cale să devină ceva nou: un stat totalitarist potențat de inteligența artificială. Proiectul are ca scop nu doar să creeze un nou gen de stat, ci și un nou gen de ființă umană, care a internalizat pe deplin cerințele statului și caracterul complet al supravegherii și controlului exercitate de acesta. Internalizarea cu pricina este de fapt scopul: agențiile statului nici măcar nu vor avea nevoie să intervină pentru a corecta comportamentul cetățeanului, deoarece însuși cetățeanul a făcut-o dinainte.

Supravegherea, inclusiv utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială, a fost din ce în ce mai mult utilizată de guvernele din întreaga lume sub pretextul combaterii răspândirii Covid-19. Încă din aprilie 2020, *Amazon* a început să utilizeze camere termice pentru a scana lucrătorii pentru a detecta febra și alte simptome ale coronavirusului. Companii precum *Thermal Guardian* și *Flir* au furnizat camere termice aeroporturilor, centrelor de sănătate, întreprinderilor, cazinourilor și chiar magazinelor alimentare pe tot parcursul pandemiei.

Planurile de urmărire a contactelor au eșuat în mare parte deoarece oamenii nu au cooperat, iar tehnologia nu era bine dezvoltată. Companii precum *TraceSafe* și *Estimote* au creat următorul val de instrumente de urmărire a contactelor sub forma unor dispozitive biometrice portabile. Dispozitivele de purtat de la *Flywallet* și *Digital DNA* vor păstra certificatele de vaccinare. Deocamdată, aceste noi dispozitive de supraveghere sunt destinate a fi purtate în afara trupului, dar scopul final este adoptarea pe scară largă a implanturilor.

Cu toate că au existat unele voci despre încălcările de confidențialitate pe care le-ar putea crea aceste tehnologii, acest aspect nu a împiedicat dezvoltarea sau implementarea lor de către guverne și companii din întreaga lume.

Adaptarea operațiunilor de *intelligence* la noua realitate creată de pandemie

În noile circumstanțe ale amenințării de natură medicală, serviciile de informații acordă o atenție sporită adaptării activităților desfășurate și păstrarea nivelului operațional, fără a ignora pericolul dezinformării organizate și creșterea numărului de atacuri cibernetice sub diverse forme.

Dacă la începutul crizei sanitare lumea părea că s-a blocat tocmai pentru a susține efortul comun de prevenire a răspândirii virusului, la nivelul serviciilor de informații a devenit evidentă necesitatea unor măsuri pentru a permite continuarea activităților specifice cu respectarea, în același timp, a noilor reglementări impuse de autorități.

La nivelul capacității operaționale se poate remarca nevoia de redefinire a paradigmei de lucru. Pe de altă parte, amploarea luată de comunicațiile electronice a limitat capacitățile de culegere a datelor, însă a creat noi oportunități pentru desfășurarea atacurilor cibernetice.

Regândirea operațiunilor. Actorii din domeniile apărării și securității, inclusiv cei din serviciile de informații, se văd nevoiți să abordeze în mod diferit noua situație, în special din perspectiva prevenirii extinderii crizelor de acest gen. Astfel, capătă relevanță culegerea și analiza de informații pentru avertizarea timpurie (*warning intelligence*) și pentru activitatea operațională de *intelligence*, plecând de la prezumția că, orientată în direcția corectă, mare parte a receptorilor are capabilitatea de a furniza informații valoroase. Spre exemplu, HUMINT poate permite recrutarea și orientarea unor surse specializate în domeniile epidemiologice și medicale din străinătate, iar analiza datelor de conexiune și a modelelor de comunicare (SIGINT) coroborate cu imagini prin satelit (IMINT) pot oferi informații despre schimbările colective ale comportamentului de grup, desfășurarea trupelor militare sau construcția într-un timp foarte scurt a infrastructurii spitalicești. În același timp, datele din platformele de socializare (SOCMINT) pot oferi informații de fundal. De asemenea, în lupta împotriva coronavirusului, statele au apelat la diferite tipuri

de operațiuni: devoalarea propagandei, monitorizarea populației, urmărirea bolnavilor și chiar captarea piețelor echipamentelor medicale. Astfel, problemele de sănătate publică au căpătat o nouă dimensiune pentru serviciile de informații occidentale, care au încercat să culeagă informații despre originea virusului sau despre numărul real al infectărilor în diferite state.

Implicații de ordin moral. Mossad-ul a contribuit la identificarea echipamentelor medicale necesare în contextul pandemiei (măști, teste etc.). Shin Bet, serviciul intern de securitate al Israelului, a fost autorizat oficial să identifice și să monitorizeze pacienții infectați cu noul coronavirus, prin intermediul datelor furnizate de telefoanele mobile și al altor surse de informații digitale, cu scopul prevenirii răspândirii virusului.

Noile operațiuni ale serviciilor de informații, impuse de situația medicală pentru protejarea sănătății cetățenilor, sunt însoțite de provocări etice. Până la momentul declanșării pandemiei, utilizarea tehnologiei similare cu cea deținută de Shin Bet era reglementată doar pentru cazuri de terorism. Demersuri jurnalistice și ale societății civile din Israel au ridicat problema riscului de transformare a modelului de guvernare dacă nu într-unul autocrat, cel puțin într-unul semi-democratic, prin invocarea pandemiei ca amenințare la adresa securității naționale.

Războiul din umbră. La rândul său, în contextul pandemiei, la jumătatea lunii martie 2020, guvernul rus a pus bazele unui consiliu de coordonare condus de prim-ministrul Mikhail Mishustin pentru a susține lupta împotriva coronavirusului. Acest grup operativ îi include pe principalii șefi ai serviciilor de securitate din Federația Rusă.

În același timp, *East Stratcom*, grupul de lucru creat la nivelul Uniunii Europene cu scopul de a identifica operațiunile care vizează dezinformarea, a atribuit Moscovei nu mai puțin de 110 campanii, între 22 ianuarie și 19 martie 2020, în contextul crizei Covid-19.

Nu același lucru se poate afirma însă despre serviciile de informații franceze. Potrivit unei analize realizate de postul de televiziune *France 24*, preluată de *RFI România*, serviciile franceze „*nu au fost activate oficial pentru a gestiona această criză*” medicală. Materialul îl citează pe Bernard Barbier,

fostul șef al Direcției tehnice din cadrul DGSE (serviciul francez de informații externe), care susține că o astfel de implicare nu face parte din cultura serviciilor secrete franceze. Și asta nu pentru că resursele tehnologice avansate nu ar permite o supraveghere cuprinzătoare, ci pentru că regulamentul de funcționare nu permite intervenții pe teritoriul francez.

Măsura în care serviciile naționale de *intelligence* pot avea un rol în prevenția și gestionarea unei crize medicale extinse rămâne un subiect deschis de discuție, care trebuie să aibă în vedere o evaluare multidimensională și onestă, raportarea la valorile democratice și respectarea drepturilor și libertăților cetățenești, consecințele și efectele secundare – inclusiv a inadecvărilor și a eșecurilor, suportul legislativ – frecvent insuficient și incomplet, posibile suprapuneri de atribuții și, nu în ultimul rând, posibilitățile reale de acțiune.

În loc de concluzii

Tehnologia este pur și simplu un instrument folosit pentru a îndeplini o sarcină sau un obiectiv. De cele mai multe ori nu este nici bună, nici rea. Modul în care este folosită, cine o folosește și în ce scop determină, de obicei, beneficiul sau răul. Cu toate acestea, s-a dovedit de nenumărate ori că sistemele digitale sunt fragile, sunt predispuse la piraterie și conțin uși ascunse care pot fi folosite pentru a spiona utilizatorii.

Deși cu hopuri și opintiri, lumea începe să conștientizeze importanța tehnologiilor inovatoare, dincolo de revolta de tip *luddit*⁴ pentru locurile de muncă pierdute de oameni. Deocamdată, avantajul pare să fie de partea *haiducilor* sau *bogaților*, atenția publică fiind marginală. Din acest motiv, este oricând posibil ca lupta pentru democrație să fie pierdută în senzația de securitate cibernetică.

Așadar, iertați-mă dacă nu mă entuziasmez în legătură cu *inteligenta artificială*, *realitatea augmentată*, *implanturile corporale* și alte tehnologii care se dezvoltă rapid. De fapt, aceste vremuri moderne fără precedent mă fac să fiu nostalgic după telefoanele și faxurile cu fir.

⁴ Mișcarea luddită din secolul al XIX-lea protesta împotriva automatizării echipamentelor din fabricile de textile, văzând tehnologia ca pe o amenințare pentru muncitorii necalificați.

Colonel (r) Liviu Găitan

„Paginile Literare” cuprind contribuții ale membrilor ACMRR și ale veteranilor din serviciile de informații care au preocupări și prezențe publicistice în acest domeniu.

ȘTEFAN CEAUȘESCU-TĂTULESCU

SPUN MAMĂ

Spun mamă și nu știu alt cuvânt
Mai scump, mai drag și mai frumos
Spun mamă și ființa ei o cânt
Mai mult, mai des și mai duios.

Spun mamă și-n lume locu-i sfânt
Mai măreț altceva nu discern
Ea e simbol de iubire pe pământ
Și jertfa ca instinct matern.

COSTICĂ DOGARU

NECUPRINS

nu-s stele pe cer
cât cuprins e-n sufletul meu,
să-ncapă toată dragostea ta
și tu cu toată ființa ta,
iubito!

BLOCAJ

am trăit atât timp
în propria mea imaginație,
încât nu mai știu
dacă ți-am declarat
iubirea cea veșnică!

P
A
G
I
N
I

L
I
T
E
R
A
R
E

IOAN GRIGORAȘ

DOAR O SCRISOARE

Îmi amintesc de primul tău sărut
Pe marginea clepsidrei unui veac,
În anotimpu-n care mi-ai părut
A fi în inima-mi pierdută, leac.

Dar ai plecat cu ultima zăpadă
Și mi-ai trimis, din când în când, un rând,
Să-mi amintesc de buza ta cea caldă,
De glezna fină, s-o mai port în gând.

Am așteptat și azi scrisoarea ta
Într-un cerdac ascuns printre ninsori,
Știu sigur că mai vrei să-mi spui ceva,
Căci poate-n glasul tău mai plâng viori.

O veste numai să-mi trimiți acum,
Să-mi spui când o să pleci ori dacă stai,
Privesc după poștaş pe vechiul drum,
Prin amintiri o pârtie îmi tai.

GHEORGHE MICLE DE COPALNIC

ÎNDRĂGOSTIT

M-am îndrăgostit de tine
stăpâna sufletului meu
și de atunci te caut mereu
zi și noapte
te-am luat cu mine
ești în ochii mei
prințesa dureroaselor suspine

INVENȚIE

Omul a inventat timpul
și a câștigat spațiu,
apoi, avid de spațiu,

a început să alerge în timp,
și de atunci tot aleargă,
uitând că scopul generator
al conceptului
a fost nevoia de sincronizare...
între naștere și trecere.

IOAN FLORIAN

DESTĂINUIRE

Prea mult murim și prea puțin ne naștem
și azi, când primăvara a înviat din morți,
noi ne vedem puțin, puțin noi ne cunoaștem,
de parcă-n altă lume am prinde alte sorți.

Prea mult murim și prea puțin noi credem
că mâine va fi ziua și ea va fi senină,
prea triste fețe și prea gărbovi mergem
în primăvara iar incendiată de lumină.

Îmi simt și eu pieirea, când arde liliacul,
în fiecare clipă din ziua lunii mai,
că el ascunde-n floare mereu acel miracol
de-a fi o amintire dintr-un tărâm de rai.

ION HÂRBU

POEM FINAL

Undeva, undeva nu prea departe de vis
într-o poiană a amintirii
m-am înveșmântat în dor
și am ascultat cum crește cântul
în al vântului fermecat fluier
și-n al păsărilor cer.
Am clădit apoi o slovă
pe granitul dublei stele poem.

EMIL DREPTATE

FRUMOASA CĂLĂTORIE

Norii,
Ca o herghelie de cai albi
Pe care
Anotimpul
Îi prăbușea pe pământ.

Din nimic, privirea mea
S-a ridicat
Asupra împrejurului

Și-a născocit
Frumoasa călătorie a sângelui.

CORIN BIANU

DIALECTICĂ DIVINĂ

Aș putea să povestesc despre mine,
Toate câte se pot spune despre oricine altcineva,
Numai că Steaua predestinării
Veghează asupra mea!

Steaua predestinării mele ești tu
Și dacă i-aș cere seamă lui Dumnezeu,
Pentru întârzierea sosirii tale pe lume,
Tot pe tine te-aș scoate, omenește, în față,
Ca o explicație sau ca dovadă!

Dacă e să acceptăm originea divină a lumii,
Eu numai prin tine mă justific -
Poți oare tu,
Pe Dumnezeul nostru a-L contesta?!...

DUMITRU DĂNĂU

NE VOM REVEDEA

adio, trandafiri ai zilei,
mirare de foc în crepuscul –
locul vostru, regal, cu bucurie
îl ocupă, azi, taurii negri
ai toamnei
este un fel de cenzură
menită ora zilei s-o schimbe,
ceață lăsând pe pagina
anului
adio, trandafiri ai iubirii,
ne vom reîntâlni, cicatrizați,
după un anotimp de
recluziune...

ERA UN RITUAL....

era un ritual
totul de foc, iar oaza
îmi chema pașii să-i sărute

ce pasăre era aceea
care-mi culegea din palmă
ideile rătăcite?
era un ritual
de foc, totul de foc
albastru

totul rătăcea
pe fruntea mea
căutându-mă...

DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ACMRR-SRI

CRONOLOGIE: MAI – AUGUST 2022

La data de 6 iulie a.c. a avut loc **Adunarea Generală a ACMRR-SRI**, în cursul căreia **au fost prezentate și aprobate Raportul de activitate al Comitetului Executiv și Consiliului Director pe perioada 2020-2022**, precum și documentele financiare ale Asociației.

Au fost invitați reprezentanți ai conducerii Serviciului Român de Informații care i-au informat pe participanți în legătură cu aspecte de interes și actualitate pentru rezerviști, între care problematica pensiilor militare, modalitățile de a beneficia de oportunitățile de tratament balnear/recuperare etc.

De asemenea, au avut loc **alegeri pentru structurile de conducere ale Asociației, în funcția de președinte fiind reales gl. maior (r) Marin Ioniță.**

*

De Ziua Rezervistului Militar și de Ziua Eroilor

- După o videoconferință organizată la sediul DRI-Transilvania vest, **membrii Sucursalei Cluj au sărbătorit Ziua Rezervistului Militar** la sediu, în curtea și pe terasa nou construite. La eveniment au participat conducerea DRI și colegi din sucursalele **Bihor și Sălaj**.
- Colegi din **Sucursala Alba** au participat la festivitățile organizate de structurile asociative locale ale cadrelor militare în rezervă și în retragere în zona centrală a municipiului.
- Președintele **Sucursalei Dâmbovița**, gl. bg. (r) Adrian Prundurel, a participat la un simpozion dedicat Zilei Rezervistului Militar și Zilei Eroilor.
- Președintele **Sucursalei Alba**, gl. bg. (r) Victor Cristea, împreună cu un mare număr de membri ai Sucursalei, a participat, în ajunul Zilei Eroilor, la o reconstituire, sub genericul „Un erou, o candelă aprinsă”, a procesiunii din 1946 când Oficiul Național al Cultului Eroilor „Regina Maria” a predat primăriei locale necropola de război.

*

- *31 mai:* După încheierea **vizitei realizate la Oradea**, la invitația colegilor bihoreni, **membrii Sucursalei Sibiu** au avut în program și o **vizită la Țebea**, „Panteonul Moșilor”, care a cuprins „Gorunul lui Horea”, mormântul lui Avram Iancu și mormintele eroilor căzuți la datorie în luptele pentru apărarea țării. Prezentarea obiectivelor a fost realizată de **gl. bg (r) Nechifor Ignat**, care a subliniat semnificația pe care ele o reprezintă în zbucoimata noastră istorie. Membrii Sucursalei au păstrat un moment de reculegere și au aprins lumânări la mormântul lui Avram

Iancu. De asemenea, au fost recitate poezii dedicate eroilor.

- *Sfârșitul lunii mai:* Membri ai **Sucursalei Constanța** au participat la tradiționalul „**Maraton al Nisipului**”, împreună cu sportivi profesioniști și amatori din țară și străinătate. Sucursala a participat la Crosul de 5 km, prin reprezentanții săi care au finalizat cu succes cursa și au ocupat locuri onorabile.
- *28 mai - 06 iunie:* **Sucursala Cluj** a organizat o frumoasă și interesantă excursie în cursul căreia au fost vizitate obiective culturale și turistice din Ungaria, Slovenia, Italia de nord, Elveția și Austria. În programul Sucursalei este inclusă, de asemenea, o excursie de documentare istorică și relaxare în Turcia, în luna septembrie.
- *2 iunie:* **Sucursala Dâmbovița** a organizat o întâlnire la care au participat ofițeri și subofițeri care și-au desfășurat activitatea pe profil antiterorist
- *15-20 iunie:* la inițiativa **gl. bg. (r) Adrian Prundurel, din Sucursala Dâmbovița**, a avut loc în stațiunea Corbu o întâlnire cu colegi din **Sucursala Constanța**.

- 23 iunie: **Sucursala Galați** a organizat o activitate de socializare în poligonul de tragere al A.J.V.P.S. Galați. Cu această ocazie, cadrele militare în rezervă și în retragere au participat la un concurs de tragere cu pistolul, câștigătorii primelor locuri fiind premiați.
- 24 iunie: **Ziua Universală a Iei a fost marcată de Sucursala Constanța** într-un cadru rustic, **printr-o reuniune a colegelor pensionare**. S-au purtat discuții despre obiceiurile populare legate de ia românească și transmiterea acestora către generațiile tinere și s-au împărțit buchețele de flori de sânziene și lavandă.
- 29 iunie: Biroul Executiv al **Sucursalei Vâlcea** a organizat o activitate de socializare, fiind marcată Ziua Drapelului Național. În aceeași perioadă, Sucursala a primit vizita unor colegi de la **Sucursala Argeș**, pentru care a fost organizat un itinerariu intitulat „*Pe urmele istoriei*”, care a cuprins diverse obiective istorice din județ. În cadrul unei reuniuni, au fost acordate diplome aniversare colegilor ce au împlinit vârste de 70, 75 și 80 de ani.
- 19 iulie: **Sucursala Timiș** a organizat o acțiune de socializare, la care au participat foști și actuali președinți, foști și actuali comandanți, membri ai sucursalei.
- 21 iulie: Membri ai **Sucursalei Dâmbovița** au realizat o reuniune comună cu colegii din **Sucursala Brașov**, ocazie cu care au fost vizitate obiective culturale și turistice din municipiul de la poalele Tâmpiei.

ÎNTRU CINSTIREA EROILOR

- 09 – 13 mai: Col. (r) ing **Ștefan Coșarcă**, din **Sucursala Satu Mare**, a continuat activitățile din cadrul programului „**Comemorarea Eroilor Neamului în județul Satu Mare**”, prin festivități de evocare a memoriei acestora în localitățile Ardud și Pomi, în cimitirele Mădăraș și Gerăușa. La manifestările din Ardud și Pomi, jerfa supremă a eroilor români a fost onorată prin prezența prefectului Județului Satu Mare, domnul Radu Tiberiu Roca. De asemenea, memoria eroilor români a fost cinstită prin participarea și implicarea domnului Ovidiu Duma, primarul orașului Ardud și a

domnului Cosmin Krișan, primarul comunei Pomi, cărora le-au fost înmânate „Hrisoave de Mulțămire” din partea celor trei asociații ale rezerviștilor militari din MAI, MApN și SRI. La activități au mai participat: locotenent colonel Gheorghe Balazs, comandantul Centrului Militar Satu Mare și al Garnizoanei Satu Mare; Zamfir Danciu, directorul Direcției Județene pentru Cultură Satu Mare; colonel Dafin Mureșan, șef Structură Teritorială pentru Probleme Speciale Satu Mare; Mihai Mocan, muzeograf la Muzeul Județean Satu Mare; șefi și reprezentanți din unități ale sistemului național de apărare și ordine publică, instituții publice județene, asociații de rezerviști militari din MApN, MAI, SRI și localnici.

- 02 iunie: De **Ziua Eroilor**, reprezentanți ai ACMRR-SRI și ai Sucursalei

București, precum și ai conducerii Brigăzii Antiteroriste au **depus coroane de flori la Monumentul Eroilor Antiteroriști** căzuți la datorie. Cu această ocazie, președintele ACMRR-SRI, gl. maior (r) Marin Ioniță, a oferit mai multor membri ai

famililor eroilor, prezenți la festivitate, documentarul „Eroii Antiterorismului Românesc”.

- 02 iunie: De Ziua Eroilor, **gl. bg. (r) Nechifor Ignat**, din **Sucursala Sibiu**, fiu al satului și președinte de onoare al Asociației „Fiii Ghirbomului”, împreună cu primarul comunei, Vasile Bica, și cu sprijinul Primăriei, al Școlii Generale din Berghin și al Bisericii din sat, a inițiat și organizat activități de cinstire a memoriei eroilor care și-au jertfit viața pentru apărarea patriei, a credinței, libertății și demnității poporului român. Activitățile s-au constituit într-o autentică rememorare și cinstire a faptelor de înalt eroism și spirit de sacrificiu ale înaintașilor noștri jertfiți pe altarul țării și o punte de legătură între generații. Acțiunea a fost mediatizată în cotidianul „Unirea”, nr. 1251/2-9 iunie 2022.

- 9 iunie: Instituția Prefectului Județului Satu Mare, alături de **Asociațiile Cadrelor Militare în Rezervă din Satu Mare** au organizat un **ceremonial cu ocazia „Zilei Rezervistului Militar”**. Evenimentul, care a avut loc la inițiativa prefectului Radu Roca, a cuprins intonarea imnului de stat a României, păstrarea unui moment de reculegere în memoria cadrelor militare decedate, alocuțiuni ale prefectului, comandantului garnizoanei, precum și ale reprezentanților asociațiilor cadrelor militare în rezervă și în retragere din MAPN, MAI, SRI. Cu acest prilej, prefectul Radu Roca a înmănat diplome de excelență reprezentanților asociațiilor sărbătorite. De asemenea la Biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena” a avut loc un *Te Deum* în memoria militarilor rezerviști trecuți la cele veșnice.
- 11 iunie: În cadrul sărbătorii „Fiii Satului” din localitatea Săldăbagiu Mic, județul Bihor, **col. (r) Marius Iova, prim-vicepreședinte al Sucursalei Bihor**, a organizat un eveniment în cursul căruia **au fost omagiați eroii locali ai celor două războaie mondiale**, printr-o procesiune, un parastas, (la Biserica-monument istoric) și depunerea unei coroane de flori la monumentul dedicat acestora.

PREZENȚI ÎN VIAȚA ȘI CULTURA CETĂȚII

- 27 iunie : **Col. (r) Filip Teodorescu**, președinte de onoare, și **gl. bg. (r) Vasile Mălureanu**, vicepreședinte al ACMRR-SRI, au participat și au susținut intervenții la Fundația Europeană Titulescu, cu ocazia lansării cărții: *„O Istorie a C.I.E., Vol 1 și 2”* a cercetătoarei Florica Dobre. Dezbaterile au fost moderate de președintele Fundației, prof. univ. dr. Adrian Năstase. Evenimentul poate fi urmărit la adresa <https://youtu.be/egvSOPDvKMk>.
- În contextul împlinirii a 50 de ani de la Olimpiada de la München (1972), **gl. bg. (r) Dan Marin, din Sucursala București**, fost component al echipei naționale de handbal a României, medaliată cu bronz la ediția menționată a Olimpiadei, a lansat, împreună cu jurnalistul Neagu Udriou, în publicația „*Cronica Timpului*”, editată de Uniunea Ziariștilor Profesioniști din

România, rubrica „Șapte metri”, dedicată **evocării momentelor de glorie ale handbalului românesc și celor care le-au făcut posibile**. Prima asemenea evocare a apărut în numărul 87 – 88/(aprilie-mai) 2022 al revistei.

- Numărul 49 al revistei „*Vitralii – Lumini și umbre*” a fost recenzat de publicațiile hunedorene „Accent Media” și „Servus, Hunedoara”, care au subliniat interesul istoric și de cultură a securității suscitată de majoritatea articolelor.
- TVR a continuat ciclul „*Adevăruri despre trecut*”, la 7 iunie, cu un nou documentar despre DSS, având ca temă statutul femeii în Securitate. Documentarul a cuprins **interviuri cu trei colege ale noastre**.

NOI APARIȚII EDITORIALE

Lt. col. (r) Maria Someșan, din Sucursala Cluj, a lansat, la Casa de Cultură a studenților „Dimitrie Fărcaș” din Cluj-Napoca, noul său roman „*Un univers pierdut. Lupta cu eternitatea*”,

apărut la prestigioasa editură clujeană Eco Transilvan. Lansarea s-a bucurat de prezența a numeroși oameni de cultură, critici literari, precum și a membrilor din Sucursala Cluj. Pentru acest volum, autoarea a primit o Diplomă de excelență la „Euroinvest Book Salon”, Iași 2022. Editura va prezenta romanul și la Târgul de carte Gaudeamus București (25-29.10.2022). Prezentăm mai jos o **cronică a publicistului clujean dr. Victor Constantin Măruțoiu**, care se constituie într-o invitație la lectură:

„Viețuirea actuală într-o lume divizată de pandemie și război, în care tot mai puține sunt speranțele unei

frumoase deveniri sociale personale, literatura se poate descoperi ca fiind medicamentul ce poate vindeca lumea bolnavă de astăzi. În acest sens se regăsește reușitul roman al doamnei scriitoare Maria Someșan, sugestiv intitulat: *Un univers pierdut. Lupta cu eternitatea*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2022. Acesta se dorește a fi acea lumină ce risipește întunericul etno-social din timpurile noastre.

Personajele cunosc, fiecare în parte, o simbolică aparte: Ana poartă semnul conjuncției frumos metaforizate de către autoare, oarecum fiind o simbolică epică dintre *Meșterul Manole* și *Baltagul*, cu toate că punctul de interferență este descoperit doar din prima asemănare, Ana fiind cea care reconstruiește tot universul interior uman ca pe o catedrală spirituală a existenței tipic feminine a celei ce se descoperă în al doilea determinativ, anume Ana nu rămâne victima conjuncturilor destinului, ci devine chiar făuritoarea acestuia, precum apare în *Baltagul* Vitoria Lipan, totuși ținta fiind nu soțul, ci tatăl; Ștefan este persoana de structură ce simbolizează forța de luptă, personajul masculin care este busola sentimentală a Anei și, deseori, punctul de sprijin al întregii acțiuni. Celelalte personaje gravitează ca și sateliții în jurul planetelor și precum planetele în jurul astrului ceresc. În aceste două formațiuni circulare, cu substrat de eoni ai filosofiei elene, se împart și cercurile de personaje, care se conturează în acțiunea de reconstrucție a *Paradisului pierdut* format din familia biologică a Anei. Fie că sunt crâmpoie din amintirile copilăriei Anei sau din timpul prezentului pandemic, fie din perioada de căutări și descoperiri determinate de veșnica încercare de a descoperi cine este cel care poate fi descris de titlul de tată biologic, fie de verișor și de verișoare, aceste personaje sunt bine structurate. Totul se îmbracă într-un limbaj frumos, o intrigă deosebită și o scriere bine conturată.

Prezentul volum *Un univers pierdut. Lupta cu eternitatea*, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2022 al doamnei scriitoare Maria Someșan se înscrie în linia romanelor de bună calitate, reușite, care vor marca generații de cititori și va redeschide calea romanului social românesc ce nu prezintă decrepitudinea umană, ci valori morale, tradiționale și sociale

românești, în centrul cărora se află binecuvântatul sat românesc și orașul ce conturează modernitatea”.

Ca de obicei, ilustrăm acest număr de toamnă evocând frumoasele vacanțe de pe malul mării cu câteva din lucrările recente ale colegului nostru **Marian Chirea, din Sucursala Constanța.**

oooOOOooo